

Taalscreening voor volwassen NT2- sprekers; *een normeringsonderzoek*

Opleiding Logopedie
Hogeschool Utrecht, juli 2011

Auteurs:

Donna Antersijn
Benthe van Dommelen
Martine Geluk
Evalynn van Stokkom

Opdrachtgevers:

Gerda Bruinsma
Ellen Gerrits

Vakinhoudelijk beoordelaar:

Gerda Bruinsma

Projectbegeleider:

Leonoor Oonk

Contactpersoon:

gerda.bruinsma@hu.nl

© Utrecht, 2011

De auteurs verklaren het volledige auteursrecht op hun werk te bezitten. Zij vrijwaren de opleiding Logopedie van de Hogeschool Utrecht voor alle vorderingen van derden betreffende de inhoud en vorm van de producten. Vermenigvuldiging en verspreiding van het product, is zonder toestemming van de afdeling Logopedie, projectbegeleiders en auteurs in gezamenlijk overleg, niet toegestaan. De auteurs zullen bij een eventuele publicatie, gebaseerd op het product, de afdeling logopedie slechts vermelden na verleende toestemming.

Voorwoord

Deze scriptie is het resultaat van ons afstudeerproject: 'Taalscreening voor volwassen NT2- sprekers; een normeringsonderzoek'.

Als logopedist kom je veel in aanraking met taal- en spraakproblemen bij kinderen en volwassenen. Deze problemen komen echter niet alleen bij Nederlandstaligen voor, ook bij anderstaligen die Nederlands als tweede taal leren (NT2), zien we vaak problemen op het gebied van spraak en taal. De rol van de logopedist is hierin het diagnosticeren van problemen en het aanbieden van een behandeling voor zowel kinderen als volwassenen. Wanneer we kijken naar de volwassen NT2- sprekers, waar wij ons in dit project op richten, zijn er op het gebied van spraak voldoende mogelijkheden om dit te onderzoeken. Echter op het gebied van taal zien we hierin een tekort. Uit onderzoek is gebleken dat hier wel degelijk vraag naar is. Ook blijkt uit verschillende studies dat meertalige hbo-studenten problemen ervaren in het onderwijs, omdat hun taal niet voldoet aan de eisen die het hbo aan ze stelt.

Toen wij de mogelijkheid kregen om deel te nemen aan dit project had dit direct onze voorkeur. We waren allen geïnteresseerd in de meertaligheidsproblematiek, het onderzoek en de behandeling. Het was voor ons een uitdaging om een bijdrage te kunnen leveren aan het normeren van een taalscreeningsinstrument voor deze doelgroep.

Omdat wij zelf deelnemen aan een hbo-opleiding weten wij wat er van een student verwacht wordt op het gebied van taal. Dit heeft ons geholpen bij het screenen van de studenten en het inleven in hun problematiek. Door de Nederlandstalige studenten te screenen hebben wij een goed beeld gekregen van het gemiddelde taalniveau van een hbo-student.

Door het normeringsonderzoek werd voor ons duidelijk waar anderstalige hbo-studenten tegen aan kunnen lopen bij het volgen van het onderwijs.

Wij zijn tot de conclusie gekomen dat er voor logopedisten nog veel te behalen valt op het gebied van onderzoek en behandeling van de taal van NT2- sprekers. Door onze scriptie leveren wij hier een bijdrage aan door een genormeerd taalscreeningsinstrument te leveren dat de taal van een volwassen NT2- spreker in kaart brengt.

Voor de verantwoording van de geschreven hoofdstukken verwijzen wij naar bijlage 8.

Allereerst willen wij alle studenten bedanken die bereid zijn geweest deel te nemen aan ons onderzoek. Zonder hen was het niet mogelijk geweest om het taalscreeningsinstrument te normeren. Daarnaast willen wij onze opdrachtgever en tevens inhoudelijk beoordelaar Gerda Bruinsma hartelijk bedanken voor haar adviezen en feedback tijdens de afstudeerperiode. Ook willen wij onze projectbegeleider Leonoor Oonk bedanken voor de begeleiding. De docenten van de opleidingskliniek Logopedie willen wij ook bedanken voor het invullen van de enquête over de rol van de kliniek bij het behandelen van NT2- sprekers.

Als laatste willen wij onze familie en vrienden bedanken voor hun interesse en steun tijdens de afstudeerperiode.

Utrecht, juli 2011

Donna Antersijn
Benthe van Dommelen
Martine Geluk
Evalynn van Stokkom

Samenvatting

Verschillende studies hebben aangetoond dat taalvaardigheid een sterke invloed heeft op schooluitval en een verminderd studierendement onder meertalige hbo-studenten.

In dit project hebben wij een taalscreeningsinstrument genormeerd voor volwassen NT2- sprekers, met als doel het vroegtijdig signaleren en het nader in beeld brengen van taalproblemen van meertalige studenten. De normering van het screeningsinstrument is vastgesteld met behulp van 53 Nederlandstalige hbo-studenten van de Hogeschool Utrecht die voldeden aan de inclusiecriteria.

Naast het normeren en het evalueren van het taalscreeningsinstrument verschaffen wij inzicht in het taalniveau dat een hbo-student zou moeten beheersen. Ook geven wij een overzicht van de taaltoetsen die op dit moment op de Hogeschool Utrecht gehanteerd worden en wordt de relatie tussen taal- en spraakproblemen bij volwassen NT2- sprekers beschreven.

De resultaten van het normeringsonderzoek wijzen uit dat Nederlandstalige studenten niet op elk onderdeel van de taalscreening voldoen aan de eisen die aan hbo-studenten gesteld worden. Er blijkt dus een verschil tussen theorie en praktijk. De normeringsgroep bedroeg 0.1% van de hele populatie hbo-studenten aan de Hogeschool Utrecht. Hierdoor kan de representativiteit ter discussie worden gesteld. Om de betrouwbaarheid en validiteit van de taalscreening te waarborgen moet hier vervolgonderzoek naar worden gedaan. Het taalscreeningsinstrument is genormeerd en gebruiksvriendelijk en daardoor goed inzetbaar om het taalniveau van NT2- sprekers in kaart te brengen.

Summary

Several studies have shown that language skill deficiency strongly influences college drop-outs and a reduction in academic success for multilingual higher professional education students.

In this project we focused on setting a standard for a language- screening test applied to adult multilingual speakers. The aim of this screening test is to timely detect and assess language impairments of multilingual students. The standardization of the screening test was set by means of 53 Dutch native speaking students attending higher professional education. These students attend college in the region Utrecht and met the inclusion criteria. Next to standardization and evaluation of the screening test, we give insight into the language skill level which a higher education student should attain.

Furthermore, we catalogued the language tests which are currently being used at the colleges in Utrecht and we described the correlation between language and speech deficiencies among adult multilingual speakers. The results of the standardization study show, that Dutch students do not meet the requirements set for a higher professional education student on every component of the language screening test. The difference between theory and practice seems evident.

The selected control group covered only 0.1% of the total population students attending higher professional education in Utrecht. Thus its representativeness is questionable.

As such a follow-up study is advised in order to assess the reliability and validity of the language screening test. The language screening test is standardized and user-friendly. Hence, a useful instrument to determine the language level of multilingual speakers whose native tongue is not Dutch.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	7
1.1. Probleemstelling	7
1.2. Vraagstelling	8
1.3. Doelstelling	8
1.4. Onderzoeksvragen	9
1.5. Eindproducten	9
2. Methode	10
3. Het taalniveau van de Nederlandstalige student bij de start van het hbo	14
3.1. Gemeenschappelijk Europees Referentiekader	14
3.1.1. Niveau indeling	14
3.2. Referentiekader Expertgroep doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen	15
3.2.1. Niveau indeling	15
3.3. Talige Startcompetenties	16
3.3.1. Niveau indeling	16
3.4. Conclusie	17
4. Taaltoetsen op de Hogeschool Utrecht	18
4.1. Informatie die de taaltoetsen leveren op het gebied van taal	18
4.1.1. DIALANG	19
4.1.2. Nedercom	20
4.1.3. HU- Loopbaan Kompas	21
4.1.4. Website Taalwinkel	22
4.2. De overeenkomsten en verschillen tussen de taaltoetsen van de HU en het taalscreeningsinstrument	22
4.2.1. Toetsvorm	23
4.2.2. Toetsonderdelen	23
4.2.3. Normeringen	24
4.3. Conclusie	25
5. De relatie tussen taal- en spraakproblemen bij volwassen NT2- sprekers	27
5.1. De taalproblemen die een volwassen NT2- spreker ondervindt	27
5.1.1. De invloed van de moedertaal bij het leren van een tweede taal	28
5.1.2. Problemen met de taal bij volwassen NT2- sprekers	30
5.2. De spraakproblemen die een volwassen NT2- spreker ondervindt	32
5.2.1. Verstaanbaarheid uitgelicht	33
5.2.2. Problemen met de verstaanbaarheid bij volwassen NT2- sprekers	33
5.3. De rol van de opleidingskliniek Logopedie bij het behandelen van taal en spraak bij NT2- sprekers	37
5.3.1. De behandeling van taal en spraakproblemen samengenomen	38
5.3.2. Prioriteit in de behandeling	39
5.4. Conclusie	40
6. De norm van het taalscreeningsinstrument	41
6.1. Een overzicht van de verschillen tussen de factoren leeftijd, geslacht, faculteit en studiejaar	41
6.2. De gemiddelden en standaarddeviaties van de verschillende onderdelen van de taalscreening	44

6.2.1.Woordenschat	45
6.2.2.Spontane taal	45
6.2.3.Vragenlijst Talig Functioneren	51
6.2.4.Schrijfvaardigheid	53
6.3.Conclusie	57
7. Gebruiksvriendelijkheid van het taalscreeningsinstrument	58
7.1.Vereiste vaardigheden van de onderzoeker bij afname van de taalscreening	58
7.2.Aanpassingen aan de taalscreening	59
7.2.1.De taalscreening in kaart gebracht	59
7.3.Gebruiksvriendelijkheid van de taalscreening	60
7.3.1.Evaluatie van de taalscreening bij de Nederlandstalige proefpersonen	61
7.3.2.Evaluatie van de taalscreening bij de meertalige proefpersonen	63
7.3.3.Evaluatielijst van de meertalige proefpersonen	64
7.4.Conclusie en aanbevelingen	64
8. Discussie en conclusie	66
Literatuurlijst	68
Bijlagen	
1. Wervingsmail naar de proefpersonen	70
2. Brief naar de coördinatoren van de faculteiten van de HU	71
3. Overzicht proefpersonen taalscreening	72
4. Scoreformulier volwassen NT2- sprekers	74
5. Evaluatielijst onderzoekers	92
6. Evaluatielijst meertalige proefpersonen	94
7. Enquête opleidingskliniek	95
8. Individuele bijdrage aan het project	97
9. Normtabellen	98

1. Inleiding

De aanleiding voor deze scriptie kwam voort uit een stimuleringsmaatregel van de overheid die het G5- project wordt genoemd. Vanuit de overheid is er geld beschikbaar gesteld voor vijf hogescholen in Nederland om het studierendement van meertalige studenten te verbeteren. Om dit geld goed te besteden is in 2008 het G5-project opgestart.

In het kader van het deelplan in het G5-project dat zich richt op taal, hebben drie vierdejaars studenten Logopedie in het voorjaar van 2009 een afstudeeronderzoek gedaan naar de taalproblematiek van meertalige studenten op de Faculteit Gezondheidszorg van de Hogeschool Utrecht (Aouadi, Suttle & Vingerling, 2009). Uit hun onderzoek is gebleken dat meer dan de helft van de ondervraagde meertalige studenten taal als een belemmerende factor zien bij het volgen van hun studie. Gedacht kan worden aan het samenwerken, geven van presentaties en het maken van schriftelijke en mondelinge toetsen.

Daarnaast heeft de afstudeergroep zich verdiept in de mogelijkheden om taalproblemen te herkennen en behandelen. Daarbij is gekeken naar de rol die de opleidingskliniek Logopedie kan spelen. De opleidingskliniek is een leertraject binnen de opleiding Logopedie waar alle tweedejaars studenten aan deelnemen. De doelstelling van de kliniek is het ontwikkelen van beroepscompetenties binnen een professionele setting.

Aouadi e.a. (2009) concludeerden dat het soms niet zinvol is om in de kliniek aandacht te besteden aan de articulatie en de algemene presentatietechniek van meertalige studenten, omdat het taalniveau nog erg laag is. Het taalniveau zou eerst verbeterd moeten worden, om effect te kunnen bereiken met een logopedische interventie waarbij de articulatie centraal staat.

Door de projectleider van het G5-project binnen de Hogeschool Utrecht, Lenneke Oudkerk werd vervolgens de vraag gesteld of het mogelijk was om een taalscreeningsinstrument te ontwikkelen voor meertalige studenten, waarmee bepaald kon worden of het taalniveau van de studenten voldoende zou zijn om aan het hbo deel te kunnen nemen.

Er is weinig onderzoek gedaan naar het taalniveau van hbo-studenten. Het blijkt niet gemakkelijk te zijn om het taalniveau dat nodig is op het hbo goed te definiëren. Een goede poging is gedaan met de Talige Startcompetenties Hoger Onderwijs (Bonset & De Vries, 2009).

Deze competenties zijn grotendeels gebaseerd op het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen, aangevuld met praktijkervaringen (Nederlandse Taalunie 2006).

Alderson (2005) heeft met 'Dialang' (Diagnosing Foreign Language Proficiency) geprobeerd een onderbouwd diagnostisch onderzoeksinstrument te ontwikkelen waarmee iemand zijn of haar taalvaardigheid kan laten beoordelen in de talen van de Europese Unie.

1.1 Probleemstelling

Gerda Bruinsma, docent van de opleiding Logopedie en tevens onze opdrachtgever, heeft met bovenstaande informatie in 2010 een concept ontwikkeld van een taalscreeningsinstrument. Hiermee kon worden vastgesteld of er taalproblemen bestonden bij meertalige hbo-studenten. Deze was echter nog niet genormeerd en geïmplementeerd in de praktijk.

Door middel van dit project hebben wij het concept van de taalscreening genormeerd zodat het geïmplementeerd kan worden in de praktijk. Met dit doel hebben wij een bijdrage geleverd aan de voortzetting van de eerdere onderzoeken die gedaan zijn om het taalniveau in kaart te brengen. Met een genormeerd taalscreeningsinstrument kunnen de mogelijke taalproblemen van meertalige hbo-studenten in kaart worden gebracht en kan een behandeling vroegtijdig worden opgestart. Dit kan een bijdrage leveren aan het verbeteren van het studierendement op het hbo. Dit normeringsonderzoek is dan ook relevant voor logopedisten, linguïsten en logopediestudenten.

1.2 Vraagstelling

De opdrachtgever heeft in de afstudeeropdracht een aantal vragen geformuleerd die met dit afstudeerproject beantwoord worden.

De vragen die de opdrachtgever heeft gesteld zijn:

1. Normeer het concept van het taalscreeningsinstrument, zodat deze geïmplementeerd kan worden in de kliniek.
2. Beschrijf de bevindingen na uitvoering van het concept van het taalscreeningsinstrument wat betreft de uitvoering, inhoud en gebruiksvriendelijkheid en pas dit zo nodig aan.

1.3 Doelstelling

Waterval e.a. (2009) hebben beschreven dat het aantal niet- westerse allochtone studenten dat hun studie succesvol afrondt, achter blijft bij autochtone studenten.

Aouadi e.a. (2009) bevestigden dit in hun afstudeerscriptie. Zij beschreven dat de uitval van de niet- westerse allochtone studenten binnen de Hogeschool Utrecht overeenkomt met het landelijke beeld. Het studierendement binnen zes jaar is 50% voor niet- westerse allochtonen en 64% voor autochtone studenten van de Hogeschool Utrecht. Landelijk is het verschil groter; dat komt doordat autochtone studenten aan de HU een lager studierendement hebben dan gemiddeld (Hanssen, 2008).

De vele onderzoeken naar de oorzaken van schooluitval en studierendement onder allochtone studenten tonen aan dat er een combinatie van factoren aan ten grondslag ligt. Eén van die factoren is de taalvaardigheid (Waterval e.a. 2009). Banden (2005) bevestigde dit. Hij gaf aan dat taalzwakkere studenten moeite hebben om de instructietaal van het hoger onderwijs adequaat te begrijpen omdat deze taalvariant abstract, cognitief- veeleisend en van een geïnstitutionaliseerd register is.

De inspectie van het ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) concludeerde dat er meer aandacht gewenst is voor taal- en communicatievaardigheden, zeker in het hbo (inspectierapport 2007). Ook Hacquebord en Westen (2010) beschreven dat steeds meer instellingen voor hoger onderwijs de behoefte hebben om hun instromende studenten te toetsen op hun taalvaardigheid: "Een goed taalscreeningsinstrument levert inzicht in het gedeelde belang dat werken aan taalvaardigheid van studenten met zich meebrengt, van verwerving van algemene taalmiddelen tot de voortgezette 'academische' taalvaardigheid. Hierdoor wordt de kwaliteit van de opleiding en uiteindelijk ook het slagingspercentage vergroot".

In het hbo worden taaltoetsen vaak ingezet aan het begin van het studiejaar om te beslissen welke studenten behoefte hebben aan remediëring. "Toch blijkt het niet evident te oordelen over de taalvaardigheid van studenten via plaatsingstoetsen, die een heel eigen aanpak en interpretatie vragen" (Moussavi, 2002 en Bachman, 1990). Met deze uitspraak benadrukten zij dat er niet teveel waarde moet worden gehecht aan de verschillende plaatsing- of instaptoetsen die het hbo hanteert. Volgens hen vragen deze toetsen om een heel eigen aanpak en interpretatie. McNamara (2001) pleitte, wegens de specifieke aanpak die diagnostische taaltoetsen vereisen, voor verregaande voorzichtigheid bij het opstellen en afnemen ervan. Een studie van Green en Weir (2004) bevestigde dat oordeel. Hun onderzoek wees uit dat de meerderheid van de door instellingen zelf gemaakte plaatsingstoetsen niet in staat waren een accuraat oordeel te vellen over het taalniveau van instromende studenten.

Door middel van de literatuurstudie kwamen wij tot de conclusie dat er veel behoefte is aan een eenduidige taalscreening en aanpak van het taalniveau van hbo-studenten. Vooral meertalige hbo-studenten hebben hier baat bij.

De doelstelling van ons project luidde:

Aan het eind van ons afstudeerproject leveren wij een genormeerd en gebruiksvriendelijk taalscreeningsinstrument dat de taal van de meertalige hbo-studenten in kaart brengt, zodat dit geïmplementeerd kan worden in de opleidingskliniek Logopedie.

1.4 Onderzoeksvragen

In dit project hebben wij inzicht willen verkrijgen in het taalniveau van de Nederlandstalige hbo-student door hier een literatuurstudie en een normeringsonderzoek naar te doen. Dit sluit aan bij de vraag die de opdrachtgever ons stelde namelijk: normeer en evalueer het concept van het taalscreeningsinstrument. Aanvullend hebben wij de taaltoetsen die binnen de Hogeschool Utrecht gebruikt worden bestudeerd, omdat we benieuwd waren naar de aanvullende informatie die de taalscreening geeft op het gebied van taal in vergelijking met de bestaande taaltoetsen. Daarnaast wilden wij de relatie tussen taal- en spraakproblemen onderzoeken om de behandelprioriteit vast te stellen bij NT2- sprekers. Omdat dit een nieuw taalscreeningsinstrument is, vonden wij het ook belangrijk om de gebruiksvriendelijkheid van de taalscreening te onderzoeken.

Dit alles hebben wij inzichtelijk gemaakt door antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is het taalniveau van de Nederlandstalige student bij de start van het hbo?
2. Welke taaltoetsen worden op de Hogeschool Utrecht gehanteerd?
3. Wat is de relatie tussen taal- en spraakproblemen bij volwassen NT2-sprekers?
4. Wat is de norm van het taalscreeningsinstrument?
5. Wat is nodig om het taalscreeningsinstrument gebruiksvriendelijk te laten zijn voor afname?

1.5 Eindproducten

Ons project heeft geresulteerd in verschillende eindproducten. Allereerst deze scriptie, waarin wij antwoord hebben gegeven op de geformuleerde vraagstellingen. Ook zijn wij ingegaan op de inhoud en uitvoering van de taalscreening. Dit alles hebben wij onderbouwd vanuit de literatuur.

Daarnaast hebben wij een volledig genormeerd en bruikbaar taalscreeningsinstrument geleverd, wat vervolgens geïmplementeerd kan worden in de kliniek.

Tot slot leverden wij een handleiding en DVD met een afnamevoorbeeld die gebruikt kunnen worden bij het afnemen van de taalscreening. Hieronder zijn de eindproducten met hun doel en doelgroep nader beschreven:

1. Scriptie: Taalscreening voor volwassen NT2- sprekers; een normeringsonderzoek

Doel: Aan het eind van het project hebben wij op overzichtelijke wijze antwoord gegeven op de geformuleerde vraagstellingen. Dit hebben wij gedaan door middel van verschillende onderzoeken, namelijk een normeringsonderzoek en verschillende literatuurstudies. Dit alles is in onze scriptie uitgebreid beschreven.

Doelgroep: Logopediestudenten en -docenten, docenten aan het hbo die te maken hebben met meertalige studenten, linguïsten en logopedisten.

2. 'Taalscreening voor volwassen NT2- sprekers'

Doel: Aan het eind van het project hebben wij een volledig genormeerd en bruikbaar taalscreeningsinstrument geleverd, wat vervolgens geïmplementeerd kon worden in de kliniek

Doelgroep: Logopediestudenten en -docenten, docenten aan het hbo die te maken hebben met meertalige studenten, linguïsten en logopedisten.

3. Instructie DVD

Doel: Aan het eind van het project is er een duidelijke instructie en afname van het taalscreeningsinstrument geleverd door middel van een DVD.

Doelgroep: Logopediestudenten en -docenten, linguïsten en logopedisten.

4. Handleiding 'Taalscreening voor volwassen NT2-sprekers'

Doel: Aan het eind van het project hebben wij een handleiding geleverd waarin het doel, de afname en de normtabellen van de aangepaste versie van de taalscreening beschreven staan.

Doelgroep: Logopediestudenten en -docenten, linguïsten en logopedisten.

2. Methode

In dit hoofdstuk staat beschreven hoe wij door middel van literatuurstudie en experimenteel onderzoek de onderzoeksvragen hebben beantwoord. Per onderzoeksvraag zijn de methoden, middelen en de verantwoording voor de gemaakte keuzes toegelicht.

1. Wat is het taalniveau van de Nederlandstalige student bij de start van het hbo?

Bonset en de Vries (2009) menen dat het taalniveau een belangrijk aspect is dat meespeelt bij het studiesucces binnen het hbo. In dit hoofdstuk beschrijven wij het gewenste taalniveau van studenten bij de start van het hbo. Dit wordt gedaan aan de hand van een literatuurstudie. In deze literatuurstudie is gezocht naar recente onderzoeksrapporten die het taalniveau van hbo-studenten hebben beschreven. Eén van de geraadpleegde bronnen was het document van de Talige Startcompetenties. Dit document geeft taalvaardigheden weer die per beheersingsniveau zijn geordend. De Talige Startcompetenties hebben vastgelegd welk taalniveau de studenten op het hbo dienen te beheersen.

2. Welke taaltoetsen worden op de Hogeschool Utrecht gehanteerd?

Hogescholen bieden studenten de mogelijkheid om door middel van taaltoetsen hun taalniveau vast te stellen. In hoeverre deze toetsen het taalniveau in kaart brengen is discutabel. Bonset en de Vries (2009) geven aan dat veel van deze toetsen gebaseerd zijn op taalkennis, (spelling)regels en veronderstelde feiten. Deze factoren geven geen compleet beeld van het taalniveau. We hebben onderzocht welke taaltoetsen de Hogeschool Utrecht hanteert en welke taalaspecten deze toetsen in kaart brengen, door per mail contact op te nemen met coördinatoren van de opleidingen aan de Hogeschool Utrecht. Daarnaast hebben we onderzoek gedaan naar bestaande taaltoetsen op sites van de Hogeschool Utrecht. Ter aanvulling hebben wij een bezoek gebracht aan de faculteiten om hier verder naar te informeren. De faculteiten waren: Gezondheidszorg, Educatie, Economie & Management, Maatschappij & Recht, Natuur & Techniek en Communicatie & Journalistiek. In hoofdstuk 4 hebben we weergegeven welke taaltoetsen gebruikt worden en welke taalaspecten in kaart worden gebracht. Tot slot hebben wij het taalscreeningsinstrument vergeleken met de taaltoetsen om een beeld te krijgen van de aanvullende informatie die het taalscreeningsinstrument geeft in vergelijking met de bestaande taaltoetsen.

3. Wat is de relatie tussen taal- en spraakproblemen bij volwassen NT2- sprekers?

Uit de praktijk blijkt dat taalproblemen een onderliggende factor kunnen zijn voor problemen met betrekking tot de uitspraak. Wij hebben de relatie tussen taal- en spraakproblemen onderzocht om een aanbeveling te kunnen doen naar de opleidingskliniek Logopedie over de behandelprioriteit van taal- en spraakproblematiek. Dit hebben we gedaan door middel van een literatuurstudie en door een digitale enquête af te nemen bij de docenten binnen de opleidingskliniek. De enquête is verstuurd naar drie docenten. Uiteindelijk is de enquête ingevuld door twee docenten van de opleidingskliniek. De geraadpleegde literatuur omvatte boeken met betrekking tot de verwerving van een tweede taal en de problemen die NT2-leerders hierbij kunnen ervaren. De bronnen waren afkomstig van digitale databanken en uit de mediatheek van de faculteit Gezondheidszorg.

4. Wat is de norm van het taalscreeningsinstrument?

Onderzoeksgroep

De onderzoeksgroep bestond uit Nederlandstalige hbo-studenten van de Hogeschool Utrecht. De werving van proefpersonen heeft op twee manieren plaatsgevonden. Allereerst via een wervingsmail naar de coördinatoren van de opleidingen, met de vraag of zij deze wilden verspreiden onder de studenten binnen hun opleiding. Daarnaast hebben wij een bezoek gebracht aan de faculteiten om studenten persoonlijk te benaderen. De combinatie van deze twee methoden bleek het meest effectief om proefpersonen (n=53) te werven.

Voor de samenstelling van de onderzoeksgroep is er een selecte steekproef gehouden met 53 proefpersonen. Om de spreiding zo groot mogelijk te houden wilden we van de zes faculteiten van de Hogeschool Utrecht, minimaal 7 proefpersonen werven. Vooraf werd het aantal proefpersonen geschat op 50. Later bleek echter een aantal van 52 proefpersonen gunstiger voor de verdeling onder de onderzoekers. Er werd 1 proefpersoon extra onderzocht die als reserve kon worden ingezet. Zo kwamen we op een aantal van 53 proefpersonen. Ook in verband met de tijd bleek dit aantal haalbaar. We hadden vooraf verwacht dat er van elke faculteit minimaal 10 proefpersonen zouden deelnemen aan het normeringsonderzoek.

We hebben de steekproef beïnvloed door van elke faculteit maximaal 11 studenten te selecteren om een zo groot mogelijke spreiding te handhaven. In bijlage 1 is een overzicht weergegeven van de proefpersonen die deel hebben genomen aan het normeringsonderzoek.

De selectie is tevens beïnvloed door de gebruikte inclusie- en exclusiecriteria. De inclusiecriteria waren: hbo-student aan de Hogeschool Utrecht en Nederlands als moedertaal. De exclusiecriteria waren: taal/spraakproblemen, dyslexie, spellingsproblemen en studieoverbelasting (≥ 2 jaar). Op deze manier voorkomen we dat de norm beïnvloed wordt door studenten die problemen hebben op het gebied van taal.

Resultaatverwerking

Na de werving van proefpersonen heeft elke onderzoeker 13 proefpersonen gescreend. De eenduidigheid in de afname van de taalscreening en data-analyse is gewaarborgd door overleg en samenwerking tussen de onderzoekers.

Het uitwerken van de taalscreening werd in groepsverband gedaan. Iedere onderzoeker interpreteerde de spontane en schriftelijke taal van zijn eigen proefpersoon. Bij twijfel over de interpretatie en verwerking vond er overleg plaats.

De scores van de screeningsonderdelen zijn in kaart gebracht en verwerkt tot grafieken en tabellen met behulp van 'Statistical Package for the Social Sciences' (SPSS). Wij hebben het gemiddelde, de standaarddeviatie en de spreiding (minimum/maximum) berekend bij de volgende onderdelen van de taalscreening: Peabody Vocabulary Test- III-NL, onderdelen van spontane taal, vragenlijst Talig Functioneren en schrijfvaardigheid.

De onderdelen van de taalscreening zijn als volgt verwerkt tot resultaten:

- **Persoonsgegevens**

De persoonsgegevens omvatten de onderdelen: leeftijd, geslacht, faculteiten en studiejaar. Van de in totaal 53 proefpersonen zijn het gemiddelde en de minimum/maximum scores berekend. Dit alles is verwerkt in het statistische programma SPSS. Ter ondersteuning zijn de resultaten grafisch weergegeven, waarbij er gebruik is gemaakt van zowel SPSS als Word Charts.

- **Peabody Picture Vocabulary Test- III-NL**

De norm voor het onderdeel woordenschat is vastgesteld door gebruik te maken van het woordbegripsquotiënt (WBQ). Als alternatief had de norm ook gesteld kunnen worden met behulp van percentielscores. Wij hebben echter gekozen voor het WBQ, omdat we met de opdrachtgever overeen zijn gekomen om deze waarde te gebruiken voor de norm. De uiteindelijke norm is gesteld door het gemiddelde, de minimumscore en maximumscore te berekenen in SPSS en te koppelen aan de eveneens berekende standaarddeviatie. Het resultaat is ter ondersteuning grafisch weergegeven in een boxplot.

- **Spontane taal**

De spontane taal werd opgenomen met behulp van het opname apparaat 'Olympus, digital voice recorder VN- 8600PC'.

Het onderdeel spontane taal bestaat uit: morfosyntaxis (ernstige fouten, lichte fouten, nevenschikkende zinnen, onderschikkende zinnen), lexicon/semantiek en pragmatiek.

Alle onderdelen van de morfosyntaxis zijn genormeerd door het gemiddelde en de standaarddeviatie te berekenen met behulp van SPSS.

Bij de onderdelen lexicon/semantiek en pragmatiek hebben wij eveneens het gemiddelde en de standaarddeviatie berekend. De stellingen werden beoordeeld aan de hand van een drie- puntschaal

(3. voldoende, 2. matig, 1. onvoldoende). De totale score gaf echter niet de gewenste informatie die aan de hand van de stellingen verkregen kon worden. De resultaten zijn weergegeven in een staafdiagram.

- Vragenlijst talig functioneren

De data van dit onderdeel konden niet statistisch verwerkt worden. Dit werd veroorzaakt doordat de uitspraken subjectief en persoonsgebonden waren. Daarnaast moesten deze uitspraken op een 5-puntschaal gescoord worden. (1. Erg oneens; 2. Oneens; 3. Neutraal; 4. Mee eens; 5. Helemaal mee eens). De norm die wij voor dit onderdeel gesteld hebben is gebaseerd op de Talige startcompetenties (Bonset & de Vries, 2009).

- Schrijfvaardigheid

De schriftelijke taal werd geanalyseerd op basis van een beoordelingschaal. Deze bestaat uit een 3-puntschaal (1. Onvoldoende; 2. Matig; 3. Voldoende). Net als bij de vragenlijst Talig Functioneren kunnen wij bij dit onderdeel geen norm stellen op basis van de totaalscore. Dit was niet mogelijk omdat de totaalscore geen inhoudelijk beeld geeft van de algemene schriftelijke taal. De norm is gesteld op basis van de Talige Startcompetenties (Bonset & de Vries, 2009).

Taalscreeningsonderdeel	Subonderdelen	Verwerking
Persoonsgegevens	1. Leeftijd 2. Geslacht 3. Faculteiten 4. Studiejaar	- Beschrijving van de resultaten - SPSS: tabel/grafiek
Peabody Vocabulary Test- III-NL	5. Woordenschat	- Beschrijving van de resultaten - SPSS: tabel/grafiek
Spontane taal	6. Ernstige fouten 7. Lichte fouten 8. Nevenschikkende zinnen 9. Onderschikkende zinnen 10. Lexicon/semantiek/ Pragmatiek	- Beschrijving van de resultaten. - SPSS: tabel/grafiek: • Transcriptie Spontane taal. • Foutenanalyse: som van aantal fouten. • Norm op basis van 5-puntschaal.
Vragenlijst Talig Functioneren	11. Tekstbegrip 12. Lexicon/semantiek 13. Pragmatiek	- Beschrijving van de resultaten - SPSS: tabel/grafiek
Schrijfvaardigheid	14. Geschreven taal 15. Spellingfouten 16. Interpunctiefouten 17. Grammaticale fouten	- Beschrijving van de resultaten - SPSS: tabel/grafiek: • Totaalscore tot en met vraag 7. • Vraag 8: aantal spellingfouten, aantal interpunctiefouten opgeteld en het totaal aantal grammaticale fouten.

Figuur 1. Overzicht resultaatverwerking per taalscreeningsonderdeel

5. Wat is nodig om het taalscreeningsinstrument gebruiksvriendelijk te laten zijn voor de afname?

Voor de gebruiksvriendelijkheid hebben wij evaluatielijsten opgesteld (bijlage 7).

De gebruiksvriendelijkheid van het taalscreeningsinstrument werd in kaart gebracht door een analyse van de ingevulde evaluatielijsten. De zelf evaluatielijst werd ingevuld door de onderzoekers en de evaluatielijst proefpersonen werd ingevuld door de oefenproefpersonen en NT2-proefpersonen. De eerste evaluatie van de taalscreening vond plaats nadat 4 oefenproefpersonen waren gescreend en deze de evaluatielijst hadden ingevuld. De onderzoekers hebben tevens de zelf evaluatielijst ingevuld. Na overleg tussen de onderzoekers en de opdrachtgever, is de taalscreening vervolgens aangepast. Tot slot zijn er 7 NT2- sprekers gescreend. Deze hebben wij geworven door contact op te nemen met Ellen Gerrits, lector Logopedie. Zij heeft vervolgens contact opgenomen met studieloopbaanbegeleiders van de faculteit Gezondheidszorg. Vervolgens hebben de studieloopbaanbegeleiders studenten geselecteerd die talige problemen ondervonden in hun studie. De proefpersonen en onderzoekers hebben opnieuw de evaluatielijsten ingevuld. Vervolgens werd in overleg met de opdrachtgever de taalscreening opnieuw aangepast. De aanpassingen betroffen herformuleringen van instructies en aanpassingen aan de schrijfruimte. Daardoor werd het taalscreeningsinstrument gebruiksvriendelijk voor de uiteindelijke doelgroep. In het hoofdstuk is aanvullend beschreven welke vaardigheden de onderzoeker nodig heeft voor de afname en interpretatie van de taalscreening. Ook zijn er aanbevelingen gedaan voor de afname en interpretatie van het taalscreeningsinstrument. Deze zijn ook opgenomen in de handleiding.

3. Het taalniveau van de Nederlandstalige student bij de start van het hbo

Hacquebord en Westen (2010) beschrijven dat het hbo meer behoefte heeft om instromende studenten te toetsen op hun taalvaardigheid. Dit is om te bepalen welk taalniveau de studenten hebben bij aanvang op het hbo. Maar over de vraag aan welk taalniveau de beginnende hbo-student dient te voldoen, was tot voor kort weinig bekend. In dit hoofdstuk wordt uiteengezet wat het talige startniveau dient te zijn voor hbo-studenten, zowel in het Nederlands als in de vreemde talen. Dit wordt gedaan aan de hand van drie onderzoeksrapporten:

1. Gemeenschappelijk Europees Referentiekader (2006); 2. Eindrapport van de Expertgroep doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (2009) en 3. de Talige Startcompetenties (2009). De Talige Startcompetenties is het laatst verschenen document dat een volledig beeld geeft van de taalvaardigheden die hbo-studenten dienen te beheersen. De 'taalscreening NT2 sprekers' is tevens gebaseerd op dit rapport.

3.1 Gemeenschappelijk Europees Referentiekader

Het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader (ERK, 2006) is een op zichzelf staand model dat het taalniveau weergeeft van de vreemde talen binnen het voortgezet onderwijs. Er wordt aangegeven wat de studenten kunnen en hoe goed ze de talen beheersen. Dit wordt gedaan aan de hand van een niveau indeling die gericht is op verschillende taalvaardigheden. Dit gaat om de talen: Duits, Engels, Frans, Spaans en Russisch. Het ERK verschaft een gemeenschappelijke basis voor de uitwerking van lesprogramma's, leerplanrichtlijnen, examens en leerboeken in heel Europa. Het ERK is in 2008 vertaald in het Nederlands. De oorspronkelijke titel was: 'Common European Framework of Reference for Languages'. Het referentiekader is uitgegroeid tot een belangrijk talig raamwerk dat mogelijkheden biedt voor de beoordeling van toetsen en examens. Het ERK biedt geen taalniveau voor de Nederlandse taalvaardigheden. Toch is het ERK de moeite waard om te vermelden aangezien het de basis heeft gelegd voor andere rapporten die dit hebben gebruikt voor aanvullend onderzoek.

3.1.1 Niveau indeling

Binnen Europa hanteren alle landen dezelfde niveau- indeling. Dit biedt mogelijkheden voor toekomstig onderzoek naar het taalniveau in Europa. De niveaus bestaan uit: A1, A2, B1, B2, C1 en C2. Het overzicht is in figuur 1 weergegeven. Aan elk niveau zijn taalvaardigheden gekoppeld. De taalvaardigheden omvatten: lezen, schrijven, luisteren, gesprekken voeren en spreken. Deze staan beschreven in actieve taal. Hierdoor wordt het voor scholen eenvoudiger om het ERK toe te passen en te ijken aan examens. Een voorbeeld hiervan is; bij taalvaardigheid lezen op B2 niveau: 'Ik kan artikelen en verslagen lezen die betrekking hebben op eigentijdse problemen, waarbij de schrijvers een bepaalde houding of standpunt innemen'.

Een combinatie van de niveaus A2, B1 en B2 wordt behaald aan het eind van het voortgezet onderwijs op havo-niveau en is daarmee tevens het startniveau voor het hbo.

In figuur 2 zijn de niveaus weergegeven voor de verschillende talen.

A Beginnend taalgebruiker ↙↘		B Onafhankelijk taalgebruiker ↙↘		C Vaardig taalgebruiker ↙↘	
A1	A2	B1	B2	C1	C2

Figuur 1. Niveau indeling ERK

(A) *beginnend taalgebruiker*

- **Niveau A1.** De taalgebruiker kan vertrouwde uitdrukkingen en basiszinnen begrijpen en gebruiken. Hij kan zichzelf voorstellen en vragen stellen over persoonlijke gegevens. Hij kan op een simpele wijze reageren in een gesprek.
- **Niveau A2.** Dit is het niveau waarin de taalgebruiker het vermogen bezit om regelmatig voorkomende uitdrukkingen te begrijpen die verband hebben met de directe omgeving. Hij kan communiceren in simpele en alledaagse taken. In 2007 is het ERK opgenomen in de nieuwe 'Wet Inburgering'. De inburgeringsplichtigen dienen taalvaardigheden te beheersen op niveau A2 (Taalunie, 2006).

(B) *Onafhankelijke gebruiker*

- **Niveau B1.** De taalgebruiker kan de hoofdelementen uit standaardteksten begrijpen. Hij kan zich redden in de meeste situaties die kunnen optreden tijdens het reizen in gebieden waar de betreffende taal gesproken wordt. Hij kan zijn mening toelichten en een beschrijving geven van ervaringen.
- **Niveau B2.** De taalgebruiker is in staat om de hoofdelementen uit ingewikkelde teksten te begrijpen. Hij kan vloeiend reageren in de conversatie met moedertaalsprekers. Hij kan een actueel standpunt uiteenzetten.

(C) *Vaardig gebruiker*

- **Niveau C1.** De taalgebruiker beschikt over een breed taalbereik en beheerst een vloeiende en spontane communicatie. Hij kan een duidelijke, goed gestructureerde tekst schrijven met duidelijke oorzaak en gevolgrelaties.
- **Niveau C2.** De taalgebruiker kan alles wat hij hoort of leest eenvoudig begrijpen in de vreemde taal. Hij kan informatie van gesproken en geschreven taal samenvatten en reconstrueren tot een samenhangend verslag. Hij gebruikt zijn taal doeltreffend met meer betekenissen (Europees Referentiekader, 2006).

	Duits	Engels	Frans	Spaans
Luisteren	B1	B1	B1	B1
Gesprekken voeren	B1+	B1+	B1	B1
Spreeken	B1+	B1+	B1	B1
Schrijven	A2+	B1	A2+	A2+
Lezen	B1 circa 50% B2 circa 50%	B1 circa 30% B2 circa 70%	A2 circa 5% B1 circa 85% B2 circa 10%	A2 circa 5% B1 circa 85% B2 circa 10%

Figuur 2. Overzicht moderne vreemde talen

3.2 Referentiekader Expertgroep doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen

De Expertgroep doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (2009) heeft een referentiekader opgesteld met het ERK als basis. Hierin is vastgesteld wat zowel scholieren als studenten moeten kennen en kunnen in het kader van de Nederlandse taal en het rekenen. In dit hoofdstuk wordt uitsluitend het taalniveau van de Nederlandse taal beschreven. Dit referentiekader is bedoeld voor het primair- tot hoger onderwijs waardoor scholen de mogelijkheid krijgen om te werken met een doorlopende leerlijn voor taal.

3.2.1 Niveau indeling

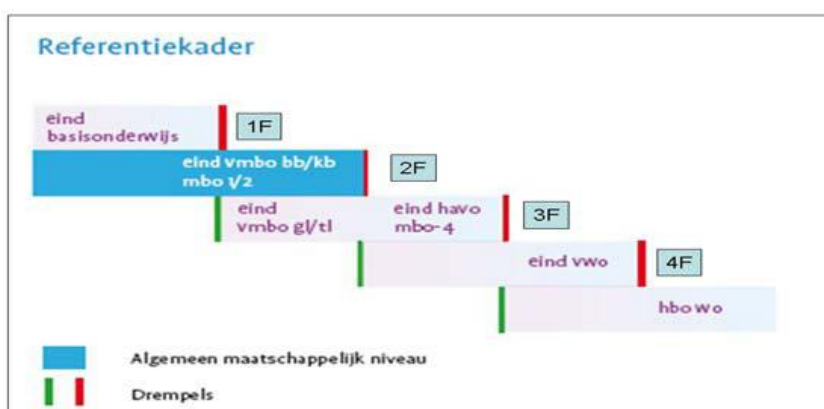
De Expertgroep doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen hanteert in hun kader de volgende taalvaardigheden: mondelinge taal-, lees- en schrijfvaardigheid, taalverzorging en taalbeschouwing. Bij taalverzorging gaat het om het juist toepassen van taal- en spellingsregels. Bij taalbeschouwing

gaat het om kennis van zinsontleding, werkwoordspelling en zinsbouw om zowel mondeling als schriftelijk van gedachten te kunnen wisselen.

De niveau indeling van de Expertgroep doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen, hanteert vrijwel dezelfde taalvaardigheden als het ERK met enige aanpassingen, waardoor de vaardigheden specifiek gericht zijn op studenten.

In totaal bestaan er vier niveaus met een oplopende moeilijkheidsgraad: 1F, 2F, 3F, 4F.

Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen een fundamenteel niveau (F) en een streefniveau (S). Het fundamentele niveau is het niveau dat gehaald dient te worden en het streefniveau kan gezien worden als een hoger niveau waarnaar gestreefd wordt als het fundamentele niveau behaald is. In figuur 3 is een overzicht weergegeven van de niveaus per onderwijsvorm. Niveau 4F geeft het taalniveau weer dat studenten dienen te beheersen bij de start aan het hbo. Hierbij moet vermeld worden dat niveau 4F abstract beschreven is. De Expertgroep doet dan ook een aanbeveling voor nader onderzoek naar het hbo- niveau.

Figuur 3. Niveau indeling vanuit Referentiekader Doorlopende leerlijn taal en rekenen

3.3 Talige Startcompetenties

De Talige Startcompetenties is een document met taalvaardigheden en niveaus op basis van het ERK en de doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. Deze is verschenen in 2009. De Talige Startcompetenties is een uitbreiding van deze twee onderzoeksrapporten die zich specifiek richt op het taalniveau van hbo-studenten en studenten binnen het wetenschappelijk onderwijs. Met de Talige Startcompetenties heeft het hbo nu een inzichtelijk en afgebakend kader waarmee scholen hun taalbeleid kunnen verbeteren en of aanpassen.

3.3.1 Niveau indeling

De taalvaardigheden omvatten zes domeinen: lezen, schrijven, spreken, luisteren, gesprekken voeren en taalverzorging.

In de Talige Startcompetenties zijn twee startniveaus beschreven: B2 en C1. Niveau B2 is het niveau dat hbo-studenten dienen te beheersen bij aanvang van hun studie en C1 is het niveau dat studenten dienen te beheersen voor het Wetenschappelijk Onderwijs. Per taalvaardigheid is er een algemene beschrijving gegeven wat de student dient te beheersen. Vervolgens wordt dit gespecificeerd. Deze specificaties verschillen per taalvaardigheid. Spreekvaardigheid is bijvoorbeeld onderverdeeld in de volgende specificaties: algemene beschrijving, onderwerp, vocabulaire, tekststructuur, vloeiendheid en verstaanbaarheid, rekening houden met publiek, doelgerichtheid, grammaticale correctheid, strategie plannen, strategie monitoren en herstellen, algemene taal leerstrategieën, attitude en taken. Net zoals bij het ERK zijn in het document de taalvaardigheden beschreven in actieve taal. Een specificatie binnen de spreekvaardigheid is 'onderwerp'. Een voorbeeld hiervan is: 'kan spreken over zaken uit de eigen interessesfeer of ervaringswereld, maar ook over minder vertrouwde onderwerpen en zaken van een redelijk abstractieniveau. De onderwerpen kunnen algemeen,

populair, wetenschappelijk of beroepsmatig van aard zijn.’ Een volledig overzicht kunt u vinden in het document, Talige Startcompetenties.

3.4 Conclusie

Dankzij het raamwerk van het ERK en aanvullend onderzoek is er een uitspraak te doen over het taalniveau van de Nederlandse taal. Op dit moment beschikt elke vorm van onderwijs, van primair- tot wetenschappelijk onderwijs, over een kader waarin het taalniveau is vastgelegd. Dit biedt mogelijkheden om examens meer toe te spitsen op de taalvaardigheden die de leerlingen dienen te beheersen. De Doorlopende Leerlijn van Taal wordt op deze manier een haalbaar doel. Ook geven deze kaders docenten inzicht in de verwachtingen die zij aan de taal van hun leerlingen mogen stellen. Samengevat kan worden gezegd dat het taalniveau door de Doorlopende leerlijnen Taal en Rekenen vastgesteld is op niveau 4F. Aangezien dit niveau (voor de hbo-student) nog abstract weergegeven is, is nader onderzoek gedaan. In het meest recent verschenen document, de Talige Startcompetenties, wordt wel duidelijkheid verschaft over het taalniveau van de Nederlandse taal. Zij stellen vast dat niveau B2 beheerst dient te worden. Dit document is gebruikt als basis voor het taalscreeningsinstrument voor volwassen NT2-sprekers om het taalniveau van studenten in kaart te brengen.

4. Taaltoetsen op de Hogeschool Utrecht

Al jaren doen zich vragen voor over de studie- en beroepsspecifieke taalontwikkeling van studenten, met name in het hoger beroepsonderwijs. In het vorige hoofdstuk is toegelicht wat het taalniveau van de instromende hbo-student dient te zijn. In dit hoofdstuk is beschreven welke taalscreeningsinstrumenten en/of taaltoetsen op dit moment gehanteerd worden op de Hogeschool Utrecht om de taalvaardigheid van hbo-studenten in kaart te brengen.

We hebben een bezoek gebracht aan de verschillende faculteiten van de Hogeschool Utrecht om te achterhalen welke taaltoetsen zij hanteren. Wij concludeerden dat er bij de toelatingsprocedure geen expliciete taaltoetsen gebruikt worden.

Alle scholieren met een diploma uit het voortgezet onderwijs (havo, vwo of mbo) zijn direct toelaatbaar aan het hoger beroepsonderwijs. Enkele opleidingen vereisen specifieke onderwijsprofielen, een aanvullende regeling voor de toelating van studenten die 21 jaar en ouder zijn of een opleidingsgerelateerd vakkenpakket, om in te kunnen stromen. Voor meertalige instromers waarvan Nederlands niet de moedertaal is, geldt dat zij deel moeten nemen aan het 'staatsexamen Nederlands als Tweede Taal'. Voor de pabo geldt dat de studenten in het eerste jaar de landelijke CITO reken- en taaltoets af moeten leggen om aan de hand hiervan hun reken- en taalvaardigheden op voldoende niveau te brengen.

De afgelopen jaren zijn er initiatieven genomen om vanaf de start van de studie de taalvaardigheid bij de studenten zelf onder de aandacht te brengen. De eerste aanzet daartoe is gedaan met de publicatie Talige Startcompetenties Hoger Onderwijs waarin de talige competenties waarover instromende studenten dienen te beschikken, worden beschreven.

De meeste opleidingen werken met competentiegericht curricula, waaronder ook de taalvaardigheidcompetentie van essentieel belang is voor het volgen van het hbo. Het uitgangspunt van het competentiegericht leren en opleiden is dat de student verantwoordelijkheid leert nemen voor zijn eigen leerproces. Dat geldt ook voor de ontwikkeling van de taalvaardigheid voor studie en beroep.

In het kader van het HU- taalbeleid (Beijer & Hajer, 2007) dienen de opleidingen binnen de hogescholen, de student te begeleiden om tot bewustwording te komen van de rol die taal speelt in de beroepsvoorbereiding. De Hogeschool Utrecht voorziet studenten van cursussen voor het bijspijkeren van talige vaardigheden, waaronder presentatietechnieken en schrijfvaardigheid. Deze zijn tevens gelinkt aan European Credits. De middelen en mogelijkheden zijn tot beschikking gesteld, waarmee de student zelfstandig leert werken aan beroeps- en studiespecifiek taalgebruik. Studenten dienen op eigen initiatief of door verwijzing van hun begeleider of vakdocent zich op te geven voor deze cursussen om hun studiesucces te kunnen vergroten. Het Taalloket is een middel dat de Hogeschool Utrecht aan studenten beschikbaar heeft gesteld om hen te ondersteunen in het ontwikkelen van hun taalcompetenties. Het taalloket biedt de volgende instrumenten: DIALANG, Nedercom, HU- Loopbaan Kompas en Taaltoets Taalwinkel. Deze worden in de volgende paragraaf toegelicht.

4.1 Informatie die de taaltoetsen leveren op het gebied van taal

Taalvaardigheid en communicatieve competenties zijn voorwaarden om de kans op een succesvol studieverloop te vergroten binnen het hoger beroepsonderwijs. De Hogeschool Utrecht heeft als onderdeel van het in 2006 geformuleerde diversiteitsbeleid, via het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) subsidie ontvangen waarmee het Servicebureau Studentzaken een digitaal Taalloket kon opzetten.

Het Taalloket is een digitaal loket geïnitieerd voor studenten en docenten van alle opleidingen met informatie over taalcursussen. Het loket biedt daarnaast diverse activiteiten, stimulerende hulpmiddelen en zelfstudiemateriaal om de taalvaardigheid in het vakonderwijs te ondersteunen.

Om de startsituatie van de taalvaardigheid te kunnen toetsen zijn er via dit loket,

zelfbeoordelingsinstrumenten en taaltoetsen beschikbaar gesteld waarmee studenten lacunes in dit veld kunnen constateren. Op de site zijn er verwijzingen gedaan naar de instrumenten DIALANG, Nedercom, en de website Taalwinkel. De bijzonderheden van elk instrument zullen hieronder beschreven worden. De student kan naar aanleiding van de uitkomsten uit deze testen, competentiedoelen opstellen om zijn/haar beroepsspecifieke taalontwikkeling te vergroten. Tevens kan de student de resultaten voorleggen aan hun vakdocent en/of -begeleider om deze bespreekbaar te maken en samen tot een beleid te komen. Het is bovendien de taak van alle (vak)docenten om in hun onderwijs expliciet en duidelijk te zijn over de eisen en de verwachtingen van de taalvaardigheid van studenten en zodanig hun onderwijs toegankelijk te maken en te houden voor alle studenten (Peters & Van Houtven, 2010).

4.1.1 DIALANG

DIALANG, European System for Diagnostic Language Assessment, is een digitaal systeem waarmee studenten en andere belangstellenden hun taalvaardigheid kunnen laten beoordelen en diagnosticeren door middel van zelfevaluatie, taaltoetsen en feedback. Het systeem is niet specifiek voor het gebruik binnen de Hogeschool, maar de gebruiker dient via de DIALANG- site het programma op de computer te installeren, alvorens hij hiermee aan de slag kan. Het DIALANG-project wordt uitgevoerd met financiële steun van het directoraat-generaal Onderwijs & Cultuur van de Europese Commissie. Het systeem hanteert het Europese Referentiekader om het taalniveau op een schaal die onderscheid maakt tussen 6 vaardigheidsniveaus, te rapporteren. Deze schaal loopt van beginnersniveau (A1) tot zeer gevorderd (C2), zoals beschreven in hoofdstuk 3, om de taalvaardigheden te meten en is hierdoor zeer geschikt voor het meten van vorderingen. Tevens kan het systeem dienen om bij intake de taalvaardigheid van gebruikers vast te stellen en kan het ingezet worden bij de ontwikkeling van een portfolio.

Wat toetst DIALANG?

Het systeem brengt luister-, lees-, en schrijfvaardigheden, taalstructuren en de woordenschat in kaart. Het beoordelingskader en de uitspraken voor zelfevaluatie zijn grotendeels overgenomen uit het Referentiekader en waar nodig aangepast aan de specifieke vereisten van het systeem. Het systeem biedt de gebruiker ook adviezen voor de verbetering van zijn taalvaardigheid.

Beoordelingsprocedure DIALANG
1. Keuze van de taal die moet worden getoetst (14 mogelijkheden)
2. Plaatsingstoets om de omvang van de woordenschat te bepalen
3. Keuze van de te toetsen vaardigheid (lezen, luisteren, schrijven, woordenschat, taalstructuren)
4. Zelfevaluatie (alleen voor lezen, luisteren en schrijven)
5. Toets van de juiste moeilijkheidsgraad aangeboden
6. Feedback en advies

Figuur 1. Beoordelingsprocedure DIALANG

- Ad 1. DIALANG is in 14 verschillende talen te gebruiken. De gebruiker dient eerst de taal te selecteren waarin de toets wordt aangeboden.
- Ad 2. Na inschrijving krijgen gebruikers een plaatsingstoets gepresenteerd waarmee de omvang van hun woordenschat wordt bepaald. Bij dit onderdeel krijgt de gebruiker zowel bestaande als niet bestaande woorden te zien en dient hij aan te geven welke van de gegeven woorden bestaande woorden zijn.
- Ad 3. De gebruiker kiest de taalvaardigheid waarop hij getoetst wil worden.
- Ad 4. Alvorens wordt gestart met de toets, krijgt de gebruiker een zelfevaluatielijst in te vullen. Voor de zelfevaluatie krijgt de gebruiker een aantal uitspraken voorgelegd die hij zelf moet beoordelen. De uitspraken voor zelfevaluatie worden in het DIALANG- systeem

gebruikt, om de eigen beoordeling van de gebruiker ook mee te nemen in de toetsresultaten. Beoordeling van de eigen taalvaardigheid zou het autonome leren bevorderen, gebruikers meer controle geven over hun leren en hun bewustzijn van het leerproces vergroten. Daarnaast gebruikt het systeem de plaatsingstoets en de uitkomsten van de zelfevaluatie om een inschatting te maken van de vaardigheid van de gebruiker en leidt hem vervolgens naar de toets waarvan de moeilijkheidsgraad het best overeenstemt met hun vaardigheid.

- Ad 5. De geselecteerde toets met de ingeschatte moeilijkheidsgraad verschijnt.
- Ad 6. Na de toets krijgt de gebruiker in het kader van de feedback te zien of het vaardigheidsniveau dat hij in het begin zelf heeft vastgesteld, overeenkomt met het vaardigheidsniveau dat door het systeem aan hem is toegekend op grond van de toetsuitslag. Aan de hand hiervan formuleert het systeem enkele adviezen die de gebruiker kan toepassen om zijn taalvaardigheden op te krikken. Hieronder is een overzicht te vinden van de specifieke taalvaardigheden die DIALANG in kaart brengt.

Luistervaardigheden	Schrijfvaardigheden	Taalstructuren	Leesvaardigheden
Bepalen van de hoofdgedachte	Nauwkeurigheid	Interpunctie	Intensief lezen
Betekenis afleiden	Tekststructuur	Werkwoorden	Bepalen van de hoofdgedachte
Gedetailleerd luisteren	Gepastheid	Hoofd- en bijzinnen	Algemene leesvaardigheid
		Voornaamwoorden	Betekenis afleiden
		Woordenschat	
		Woordcombinaties	
		Woordvorming	
		Algemene woordenschat	
		Betekenisrelaties	

Figuur 2. Overzicht DIALANG toetsonderdelen

4.1.2 Nedercom

Nedercom is een geïntegreerd digitaal systeem voor het gebruik binnen alle hogescholen, waar studenten van kunnen profiteren om hun talige vaardigheden te toetsen en te verbeteren. De toets brengt de kennis van de gebruiker met betrekking tot de spelling, grammatica, taalvorm en taalgebruik in kaart.

Wat toetst Nedercom?

Met het programma wordt de kennis van de grammaticale constructie en woordschikking getoetst in de vorm van oefeningen. De oefeningen beginnen met de basiskennis voor de analyse van een zin. Elk hoofdstuk richt zich op een ander taalaspect. Naast de grammatica worden er oefeningen aangeboden die zich richten op de spelling, het analyseren van zinsstructuren, het begrip van teksten en het gebruik en begrip van moeilijke woorden in zinnen. Na alle oefeningen van een hoofdstuk te hebben afgerond, krijgt de student de resultaten. De student kan de oefeningen vaker doen en de beste resultaten worden bewaard. Aan de hand hiervan kan de student meten in hoeverre de talige vaardigheden zijn verbeterd en kan de student zich ook richten op de taalaspecten die meer aandacht vragen. Het programma biedt ook een leerboek met bijspijkerstof waarin de student zich kan verdiepen, alvorens hij gaat oefenen met het programma. In onderstaande figuur is een overzicht van de oefeningen uitgezet die men kan treffen in het programma.

Grammatica	Formuleren	Leesvaardigheden	Spelling
1 Persoonsvorm, Onderwerp, Gezegde	1 Woordopbouw/ geslacht	1 Verwijzingen en herhalingen	1 Basiskennis
2 Lijgend en Meewerkend voorwerp, Soorten zinnen	2 Voornaamwoorden	2 Thema	2 Persoonsvormen Tegenwoordige tijd
3 Voorzetselvoorwerp en Bijwoordelijke bepaling.	3 Woordenschat	3 Algemeen - bijzonder	3 Persoonsvormen Verleden tijd
4 Bijvoeglijke bepaling en Naamwoordelijke gezegde	4 Woord- /werkwoordparen	4 Kernzinnen	4 Voltooide deelwoorden
5 Samengestelde zin I	5 Vaste voorzetsels	5 Kernzin en rest	5 Werkwoorden Totaal
6 Naam- en Voornaamwoorden	6 Verbindingswoorden	6 Minitexten	6 Woordregels
7 Voornaamwoorden en Voorzetsels	7 Vermenging en dubbelop	7 Alinea's	7 Leestekens in woorden
8 Werkwoorden en Voegwoorden	8 Formuleringsproblemen	8 Tekstanalyse	8 Leestekens in zinnen /citaten
9 Bepalingen en Onderwerpen			9 Moeilijke woorden
10 Tijden, Lijgend voorwerp, Samengestelde zin II			

Figuur 3. Overzicht Nedercom toetsonderdelen

4.1.3 HU- Loopbaankompas

HU- Loopbaankompas, is een digitaal zelf- assessment instrument van startcompetenties, onderverdeeld in negen competentievelen voor het hoger beroepsonderwijs. Studenten kunnen aan de hand hiervan onder andere hun taalcompetenties en communicatieve vaardigheden in beeld brengen. Het HU Loopbaankompas is een instrument dat de competentieontwikkeling van studenten ondersteunt en een bijdrage kan leveren aan studiesucces in elk van de loopbaanfases van de student:

De instromer kan zich met behulp van het loopbaankompas adequaat voorbereiden op een studie aan het hbo;

De doorstromer kan het loopbaankompas gebruiken om zijn of haar competentieontwikkeling te monitoren en onderbouwd te kiezen voor een uitstroomprofiel (specialisatie, differentiatie) van een hbo-opleiding;

De uitstromer kan zijn/haar competentieontwikkeling met het loopbaankompas zichtbaar maken ten behoeve van loopbaankeuzes.

In verband met de doorontwikkeling is het instrument vergemakkelijkt en is bovendien landelijk toegankelijk gemaakt. Het instrument is in de vorm van een basismodule in de 'Kies Actief Toolkit' te vinden op de volgende website: www.kiesactief.nl.

Wat toetst HU- Loopbaankompas?

De 'Kies Actief Toolkit' bestaat uit verschillende competentiemodules, waaronder de basismodule 'Communiceren en taal'. In de module bevinden zich verschillende stellingen met betrekking tot het overdragen van informatie, ideeën en meningen in helder en juist taalgebruik. De student beoordeelt zijn of haar eigen taalgebruik door aan te kruisen of hij het volledig eens of helemaal oneens is met de verschillende stellingen. Aan de hand hiervan wordt er een overzicht verkregen van de vaardigheden met betrekking tot taalgebruik en de communicatie. Enkele voorbeelden van de stellingen zijn: 'Ik heb vaak problemen met spelling en/of zinsbouw als ik iets moet schrijven' of 'Ik vind het moeilijk om de juiste woorden te vinden als ik iets vertel of presenteer'. De student kan aan

de hand van de zelfbeoordeling aandachtspunten formuleren waarmee hij aan de slag kan. In een nadere analyse van de antwoorden, wordt het huidige competentieprofiel van de student met een gewenst competentieprofiel van het hbo of een hbo- opleiding vergeleken. Naast de beoordeling van de overige competenties worden de resultaten uitgezet in een spindigram. Aan de hand hiervan kan de student bekijken in hoeverre hij in het diagram afwijkt van de competenties die de gemiddelde hbo-student moet beheersen. De student kan ook toestemming geven aan een docent/begeleider of studiegenoten om op dezelfde wijze een beoordeling te geven van zijn/haar competenties. De resultaten van het gebied taalvaardigheid blijken er regelmatig aanleiding voor te geven om de student te adviseren zijn taalvaardigheid te verbeteren. Zij kunnen dan aan de geconstateerde lacunes werken. Een groeiend aantal opleidingen werkt met dit Loopbaan Kompas binnen studieloopbaanbegeleiding. De bedoeling is dat dit in de toekomst, op de opleidingen steeds meer gebruikt gaat worden (Beijer & Gangaram Panday, 2010).

4.1.4 Website Taalwinkel

De website van de Taalwinkel is een digitaal adviespunt toegankelijk voor studenten en medewerkers van de Hogeschool Amsterdam en Universiteit van Amsterdam. Het Taalloket verwijst eveneens naar deze site, waar de studenten van de Hogeschool Utrecht gebruik van kunnen maken om hun taalvaardigheid te toetsen.

Wat biedt de Taalwinkel?

Op deze website vindt men uitgebreide modellen, richtlijnen, voorbeeldverslagen en literatuurverwijzingen met informatie over:

- Mondelinge communicatie ter voorbereiding op een presentatie of discussies.
- Schriftelijke communicatie voor de opzet van een werkstuk, rapportage of het schrijven van een sollicitatiebrief.
- Studievaardigheden voor het effectief leren samenvatten en het maken van aantekeningen gedurende hoorcolleges.

Naast uitgebreide informatie kan de student een taaltoets maken met betrekking tot het vocabulaire, de grammatica, spelling, schrijfstijl en interpunctiegebruik. Na afronding van de toets krijgt de student de resultaten in een tabel. Op deze wijze krijgt de student een overzicht van het aantal en de soort fouten. Bij de fouten staat een verwijzing naar de daarvoor specifieke theoriestof die de student moet bestuderen om de kennis bij te kunnen spijkeren.

4.2 De overeenkomsten en verschillen tussen de taaltoetsen van de HU en het taalscreeningsinstrument

Deze paragraaf geeft een samenvatting van de hierboven toegelichte taaltoetsen en beschrijft in hoeverre de toetsvormen, de toetsonderdelen en de normeringen verschillen en/of overeenkomen met het taalscreeningsinstrument. Op deze wijze wordt er een beeld verkregen van de aanvullende informatie die het taalscreeningsinstrument geeft in vergelijking met de taaltoetsen.

Ten eerste is het belangrijk te weten dat de hulpvraag en het initiatief tot handelen bij de student zelf ligt. De student heeft de eigen verantwoordelijkheid voor zijn leerproces en ontwikkeling. Zowel voor deelname aan de taaltoetsen als aan de taalscreening, dient de student zich actief in te zetten. De digitale toetsen vragen dat de student hier zelf eerst kennis van neemt, alvorens hij hier mee aan de slag kan. Uit de praktijk blijkt dat studenten onvoldoende geïnformeerd zijn over de mogelijkheden van het Taalloket. Het Taalloket is niet duidelijk via de site van de Hogeschool of via Sharepoint te vinden, wat de bereikbaarheid bijna onmogelijk maakt. De student moet, zolang er behoefte aan taalondersteuning is, daar zelf actief naar op zoek gaan. De taalscreening is momenteel nog niet in gebruik, maar wordt binnenkort beschikbaar gesteld in de opleidingskliniek Logopedie. Daar krijgen studenten de mogelijkheid om gescreend te worden met het instrument.

4.2.1 Toetsvorm

Alle verwijzingen naar de taaltoetsen via het Taalloket die gebruikt worden binnen de Hogeschool Utrecht zijn gedigitaliseerd. De gebruiker kan deze digitale toetsen zelf maken en deze systemen geven, door de computer gegenereerde, kwantitatieve resultaten weer van de verschillende taalaspecten. Alle oefeningen vereisen dat de gebruiker de instructies en vragen goed leest, anders kan dit resulteren in een verkeerd antwoord. De taaltoetsuitkomsten zijn gebaseerd op het aantal foute of afwijkende antwoorden die de gebruiker op de toets geeft. Dit aantal wordt gesommeerd en geeft de gebruiker een eindresultaat in percentages. De taalscreening wordt door een deskundige afgenomen, waarbij de gegevens persoonlijk worden beoordeeld. Naast de kwantitatieve gegevens worden de kwalitatieve resultaten subjectief beoordeeld.

4.2.2 Toetsonderdelen

DIALANG toetst de luister-, lees-, en schrijfvaardigheden, taalstructuren en de woordenschat. Deze vaardigheden worden getoetst in de vorm van luisteroefeningen, aanvul- en invulzinnen, lees- en tekstbegripoefeningen. De taalaspecten worden onderverdeeld in subaspecten zoals deze te zien is in figuur 1. *DIALANG* toetst geen spreekvaardigheden.

Nedercom brengt de grammatica, de spelling, het gebruik van zinsstructuren, het begrip van teksten en het gebruik en begrip van moeilijke woorden in zinnen in kaart. Bij deze taaltoets kan de gebruiker verschillende hoofdstukken kiezen met de subaspecten zoals aangegeven in figuur 2. *Nedercom* richt zich niet op de luister- en spreekvaardigheden.

Bij de bovenstaande twee toetsinstrumenten kan de gebruiker zelf het taalaspect kiezen dat aandacht vereist. De oefeningen zijn dus gericht op het specifieke taalaspect dat de gebruiker wil toetsen.

Taaltoets Taalwinkel brengt het vocabulaire, de grammatica, spelling, schrijfstijl en interpunctiegebruik in kaart. Deze taaltoets biedt specifieke oefeningen van het taalaspect dat de gebruiker wil toetsen, die alleen gericht zijn op de schriftelijke taalvaardigheden.

In tegenstelling tot de digitale toetsinstrumenten zijn de toetsonderdelen van de *Taalscreening* geformuleerd zoals deze in de Talige startcompetenties staan beschreven. De Taalscreening brengt de passieve woordenschat in kaart. De spontane taal wordt geanalyseerd aan de hand van een uitgeschreven taalsample. Er wordt gekeken naar het taalgebruik, de taalvorm en - inhoud. Qua vorm worden de uitingen beoordeeld op ongrammaticaliteit en complexiteit. De geschreven taal wordt beoordeeld op grammatica, spelling en interpunctiefouten. Daarnaast krijgt de student een vragenlijst over het talig functioneren in het onderwijs. Er wordt aan de hand hiervan een totaal beeld verkregen van de taalbeheersing. Dit instrument toetst minder specifieke taalaspecten; de taalaspecten worden in hun geheel beoordeeld. De taalscreening toetst geen lees- en luistervaardigheden. Maar wat dit instrument - in tegenstelling tot de bovengenoemde taalinstrumenten- wel bijdraagt, is het verkrijgen van een algemeen beeld van de spreekvaardigheden van de student.

Het *HU- Loopbaankompas* is een zelf- assessment instrument van startcompetenties en dus geen toetsinstrument. Dit instrument geeft met behulp van stellingen een algemeen beeld van de taal –en communicatievaardigheden (inclusief de overige vakcompetenties), zoals de gebruiker deze beoordeelt, maar de taalvaardigheden worden niet per taalaspect gedetailleerd toegespitst. Dit instrument geeft onvoldoende informatie en advies over het taalniveau van de gebruiker. In figuur 4 is een overzicht gemaakt van de verschillende taaltoetsen en welke taalaspecten deze in kaart brengen.

4.2.3 Normeringen

De digitale toets Nedercom en taaltoets Taalwinkel geven een goed/fout -analyse van de resultaten. Bij de fouten wordt er een toelichting gegeven van de taalregels en wordt er advies gegeven over de stof die de gebruiker dient op te halen om het taalniveau op peil te brengen. DIALANG zet de verschillende taalniveaus uiteen, volgens het raamwerk ERK. De gebruiker krijgt hierbij een overzicht van alle taalaspecten met het daarbij horende taalniveau dat hij beheerst. Daarnaast krijgt de gebruiker advies over hoe hij zich kan voorbereiden om de overgang naar het volgende niveau te kunnen realiseren. De uitwerkingen van het taalscreeningsinstrument resulteren in kwantitatieve gegevens die omgezet worden in centrummaten zodat deze vergeleken kunnen worden met de normeringen van het instrument.

In figuur 5 wordt een overzicht gegeven van alle hierboven beschreven taaltoetsen.

Het HU- Loopbaan Kompas is in vergelijking met de overige instrumenten geen taaltoets en is om deze reden niet in het overzicht opgenomen.

Taalaspecten ↓	Taaltesten→ Toetsonderdelen↓	DIALANG	Nedercom	Taaltoets Taalwinkel	Taalscreening
Taalbegrip	<i>Luistervaardigheden</i>	+			+/-
	<i>Leesvaardigheden</i>	+	+		+/-
Taalgebruik	<i>Spreekvaardigheden</i>				+
	<i>Schrijfvaardigheden</i>	+	+	+	+
Taalvorm	<i>Grammatica</i>	+	+	+	+
	<i>Spelling en Interpunctie</i>	+	+	+	+
Taalinhoud	<i>Woordenschat/ Vocabulaire</i>	+	+	+	+

Figuur 4. Overzicht Toetsonderdelen

Uit figuur 4 is te concluderen dat de taalscreening het enige instrument is, dat naast de schrijfvaardigheden, een beeld kan verkrijgen van de spreekvaardigheden. In de HU- visie wordt aangesloten bij het begrip 'communicatieve competentie' (Canale & Swain, 1980). Dit weerspiegelt de primaire functies van taalvaardigheid: taal wordt gebruikt om een boodschap over te brengen, om te communiceren over een onderwerp. Hierbij gebruik je allerlei talige middelen en dat alles in schriftelijke en mondelinge vormen (Peters & Van Houtven, 2010). De taalscreening sluit het beste aan bij dit standpunt.

Onderdeel	Taalloket taaltoetsen <i>DIALANG, Nedercom, taaltoets Taalwinkel</i>	Taalscreeningsinstrument (NT2)
Toetsvorm	Digitale toetsing	Mondelinge taalscreening
Doelgroep	Alle gebruikers, ongeacht hun taalniveau of leeftijd	meertalige hbo-studenten
Toetsonderdelen	DIALANG: Luister-, lees- en schrijfvaardigheden Nedercom: Lees- en schrijfvaardigheden Taaltoets Taalwinkel: Schrijfvaardigheden	Spreekvaardigheden: ten opzichte van de taaltoetsen, is dit het enige instrument dat zich wel richt op de mondelinge vaardigheden.
Bekendheid	Studenten zijn onvoldoende geïnformeerd over de mogelijkheden die het Taalloket te bieden heeft.	Nader onderzoek volgt.

Validiteit	De gebruiker krijgt de mogelijkheid om de taalaspecten te toetsen die hij wil verbeteren. De taaltoetsen geven een indruk van het taalaspect wat de gebruiker wil weten, maar de vraag blijft in hoeverre de taaltoetsen wel precies meten wat de gebruiker wil weten.	Momenteel is hier nog geen uitspraak over te doen.
Beoordelvorm	Er worden geen specifieke normen gehanteerd. DIALANG hanteert het Europese Referentie Kader om de resultaten in kaart te brengen. De resultaten zijn gebaseerd op kwantitatieve beoordelingen door de gebruiker en een goed/fout analyse van de antwoorden. Nedercom en Taaltoets Taalwinkel hanteren een goed/fout beoordelingsstelsel en geven een procentageniveau van het behaalde resultaat. De beoordeling is geheel kwantitatief.	De normering is door ons vastgesteld met Nederlandse hbo-studenten in de regio Utrecht. De beoordeling wordt door de onderzoeker gedaan. Met behulp van opgestelde richtlijn wordt er gestreefd naar eenduidigheid in de beoordeling.
Tijdsinvestering	Dit is afhankelijk van de vaardigheden die de gebruiker wil toetsen. De taaltoetsen vereisen minimaal 20-30 minuten, dit is de tijd om de vaardigheden te toetsen en in kaart te brengen. De toetsen kunnen zo vaak als de student wil herhaald worden. Dit is afhankelijk van de behoefte van de gebruiker.	De afname van de toetsonderdelen neemt maximaal 60 minuten in beslag. Hierbij worden de resultaten eerst uitgewerkt door de onderzoeker, voordat de cliënt advies krijgt over zijn beheersingsniveau.
Toegankelijkheid	Nedercom is alleen via de Hogeschool Utrecht toegankelijk. De student kan inloggen met zijn studentenmail. DIALANG is verkrijgbaar via het internet en dient eerst geïnstalleerd te worden, alvorens de gebruiker hiermee aan de slag kan. Taaltoets Taalwinkel is voor iedereen toegankelijk. De aangeboden taalcursussen zijn alleen toegankelijk voor studenten aan de Hogeschool en Universiteit van Amsterdam.	Dit taalscreeningsinstrument wordt afgenomen op de faculteit Gezondheidszorg in de opleidingskliniek Logopedie.

Figuur 5. Overzicht evaluatie taaltoetsen

4.3 Conclusie

Beijer & Hajer (2007) beschrijven de student als een zelfstandige leerder die zorg draagt voor zijn eigen groei en ontwikkeling in het hoger onderwijs. Hierbij hebben de docent en de hogescholen de rol de student te voorzien van adviezen en hulpmiddelen om deze ontwikkelingen tot stand te kunnen brengen. Het Taalloket is een middel dat de Hogeschool Utrecht biedt om de student hierin te ondersteunen. De student kan met behulp van digitale taaltoetsen zoals DIALANG, Nedercom, taaltoets Taalwinkel en het HU-Loopbaan Kompas, zijn taalvaardigheden in kaart brengen. Uit de vergelijking van deze taaltoetsen met het taalscreeningsinstrument, blijkt dat het mondelinge en

schriftelijke taalgebruik van studenten met de taalscreening in kaart kan worden gebracht. De andere taaltoetsen richten zich meer op het taalbegrip en de schrijfvaardigheden.

Belangrijk is te weten dat het taalscreeningsinstrument in de toekomst geïmplementeerd wordt in de opleidingskliniek Logopedie voor het screenen van meertalige hbo-studenten. Omdat de taalscreening zich niet richt op het taalbegrip, kan de meertalige student ter aanvulling, gebruik maken van DIALANG. Kortom, het taalscreeningsinstrument vormt een aanvulling op bestaande instrumenten en zal meertalige studenten de mogelijkheid bieden om hun taalproblemen in kaart te brengen, zodat zij tijdig ondersteuning krijgen om studievertraging te voorkomen.

5. De relatie tussen taal- en spraakproblemen bij volwassen NT2-sprekers

Wie wil kunnen functioneren in de Nederlandse maatschappij moet een aantal vaardigheden beheersen van de Nederlandse taal: een grote woordenschat, een goede verstaanbaarheid, voldoende grammaticale kennis, op de hoogte zijn van sociaal taalgebruik en socio- culturele gewoonten, uitdrukkingen begrijpen, verschillende registers beheersen, en dit alles in een redelijk tempo en op voldoende hoog niveau (Verboog 1999).

Als we kijken naar het taalniveau van een hbo-student, dat in het derde hoofdstuk aan bod is gekomen, moeten studenten vaktaaltteksten begrijpend kunnen lezen en de verkregen informatie kunnen reproduceren. Daarnaast verwacht het onderwijs dat studenten meningen kunnen geven, om beoordelingen kunnen vragen, kunnen argumenteren in discussies en presentaties houden. Dit staat gelijk aan niveau B2 van de Talige Startcompetenties.

Een belangrijke voorwaarde voor dit alles is een goede beheersing van de Nederlandse taal en daarbij verstaanbaar kunnen spreken.

Verschillende etnische groepen in Nederland ondervinden echter problemen met de aspecten van de Nederlandse taal. Hierbij speelt niet alleen de taal een rol maar ook het cultureel bepaald gedrag. Hiermee wordt bijvoorbeeld het verschil in non-verbale communicatie per cultuur bedoeld.

Veel NT2- sprekers (deze term wordt aan het eind van de inleiding nader uitgelegd) denken nog in hun moedertaal, zeker als zij in Nederland alleen nog maar een taalcursus hebben gevolgd. In het NT2- onderwijs merken docenten vaak dat cursisten ondanks een correcte woordenschat en grammatica toch moeilijk verstaanbaar of zelfs onverstaanbaar blijven (Steinert, 1989).

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de taal- en spraakproblemen die een NT2-spreker kan ondervinden bij leren van het Nederlands als tweede taal. De fouten zullen uitgebreid beschreven worden omdat dit veel kennis oplevert die nodig is bij het verwerken van de gegevens van de taalscreening.

Vervolgens beschrijven we de rol die de opleidingskliniek Logopedie kan spelen bij het behandelen van taal- en spraakproblemen bij NT2-sprekers. Ook hiervoor is de opgedane kennis van de fouten op het gebied van taal en spraak van belang, zodat de studenten die uitvallen op de taalscreening een passende behandeling kan worden geboden. Tevens wordt in deze deelvraag besproken of de aspecten taal en spraak samen genomen kunnen worden in de behandeling en welk aspect vervolgens de hoogste prioriteit zou hebben. We sluiten het hoofdstuk af met de verwachte resultaten wanneer in de behandeling de taal en spraak samen genomen wordt.

Vooraf willen we de term NT2- spreker nog nader toelichten. Wanneer we het hebben over een NT2-spreker bedoelen we alleen die taalgebruikers, die in het dagelijks leven wisselend twee talen spreken. We hanteren hierin de definitie van Appel (1986). Ook benadrukken we dat Nederlanders die op school een vreemde taal geleerd hebben, maar normaal alleen Nederlands spreken, volgens de definitie niet tweetalig zijn. Ook beschouwen we iemand die een dialect van de Nederlandse taal spreekt niet als tweetalig.

5.1 De taalproblemen die een volwassen NT2- spreker ondervindt

De problemen die een NT2-spreker ondervindt met aspecten van het Nederlands, worden vaak toegeschreven aan de verschillen tussen het Nederlands en de moedertaal van de NT2-spreker. Zijlmans (2003) merkt bijvoorbeeld op dat er in allerlei talen en taalfamilies geen gelijkwaardige syntactische verschijnselen zijn voor de Nederlandse lidwoorden. Daardoor is het voor veel anderstaligen moeilijk dit onderscheid aan te voelen en te leren gebruiken.

Bij deze deelvraag is het daarom allereerst interessant om de rol van de moedertaal bij het leren van een tweede taal verder in kaart te brengen. Vervolgens zal worden besproken wat de veelvoorkomende taalfouten zijn die gemaakt worden door NT2-sprekers bij het leren van het Nederlands als tweede taal.

5.1.1. De invloed van de moedertaal bij het leren van een tweede taal

Onder het verwerven van een tweede taal (T2) verstaan we de verwerving van een taal *nadat* de moedertaal (T1) al tot op zeker niveau is verworven. Vaak houdt men hierin een leeftijdsgrens van vier jaar aan. In dit geval wordt dan gesproken van een *successieve taalverwerving*. Wanneer de verwerving van een tweede taal voor de leeftijdsgrens begint en grotendeels parallel loopt aan de verwerving van de moedertaal, wordt gesproken van een *simultane taalverwerving* (Appel en Vermeer, 2004).

In dit hoofdstuk gaan we uit van de successieve taalverwervers, dus de volwassen NT2-sprekers die Nederlands als tweede taal leren, nadat de moedertaal al op zeker niveau verworven is.

Omdat een volwassen NT2-spreker al over moedertaalkennis van een andere taal beschikt, ligt het voor de hand om aan te nemen dat zijn moedertaal invloed uitoefent bij het leren van het Nederlands. Om in kaart te brengen welke invloed de moedertaal heeft op het leren van een tweede taal zullen we ingaan op de verschillende benaderingen en hypothesen van de tweede taal verwerving. En nog belangrijker, de verklaring van de fouten die door een NT2-spreker gemaakt worden volgens deze theorieën.

In de literatuur worden drie benaderingen beschreven: de *cognitieve*-, *interactionele*- en *linguïstische* benadering. De cognitieve benadering beschouwt de taalverwerving in het verlengde van andere leer- of verwervingstaken (Appel en Vermeer, 2004). Ook de cognitieve vermogens van de persoon, de kennis van de wereld en cultuur spelen volgens deze benadering een belangrijke rol bij het verwerven van een tweede taal. De interactionele benadering gaat er vanuit dat het verwerven van een tweede taal alleen kan plaatsvinden wanneer er taalaanbod is. De persoon die een tweede taal verwerft moet de tweede taal voldoende horen en zelf ook kunnen gebruiken. Er moet voldoende taalcontact zijn.

De linguïstische benadering gaat uit van drie hypothesen: de transferhypothese, de creatieve-constructiehypothese en de universele grammaticahypothese. Deze theorieën richten zich op het taalsysteem en gaan uit van een sterke invloed van de moedertaal op het leren van een tweede taal. Om deze reden zullen we hier dan ook ingaan op deze laatste benadering.

Linguïstische benadering: Transferhypothese

In de transferhypothese ligt het accent op het systeem van zowel de moedertaal als de tweede taal van de NT2-spreker. De hypothese gaat er van uit dat taal aangeleerd wordt door imitatie en gewoontevorming. De behavioristische opvatting van leren staat hierin centraal. Iemand die een tweede taal leert wordt gezien als iemand die zich nieuwe gewoontes, namelijk patronen van de tweede taal, eigen moet maken. Daarbij spelen de oude gewoontes nog vaak een rol. Deze kunnen een stimulerend of een belemmerend effect hebben. Dit effect wordt ook wel een *transfer* genoemd (Appel en Vermeer, 2004).

Er is sprake van *positieve transfer* als een onderdeel van de tweede taal makkelijker of sneller geleerd wordt, omdat het gelijk is aan het onderdeel in de moedertaal. Een NT2-spreker weet bijvoorbeeld vanuit zijn moedertaal dat klinkers en medeklinkers elkaar min of meer afwisselen en dat een zin meestal een werkwoord bevat. Deze kennis helpt een volwassen taalleerder dan bij de verwerving van een tweede taal.

Er is sprake van een *negatieve transfer* wanneer de NT2-spreker een structuur uit zijn moedertaal gebruikt die een foute constructie in de tweede taal oplevert. De moedertaal heeft op deze manier een negatieve invloed op de tweede taal. Dit wordt ook wel *interferentie* genoemd (Lalleman 1986). Een voorbeeld van een interferentiefout is de volgende zin: 'Ik heb gezien die man', geuit door een NT2-spreker die Engels ('I have seen that man') als moedertaal heeft. Naast deze syntactische interferentiefout kunnen ook interferentiefouten gemaakt worden op het niveau van het lexicon en de uitspraak. Appel en Vermeer (2004) menen dat transferfouten veelal voorkomen bij NT2-sprekers die op een latere leeftijd een tweede taal verwerven. Hierin vinden we de relatie tussen gewoontevorming, de rol van oud gedrag en transferfouten in terug.

Tevens menen zij dat er over het algemeen op het gebied van articulatie het meeste sprake is van een transfer.

Een andere vorm van taalmenging is *codewisseling*. Een taalgebruiker schakelt dan tijdens een gesprek van de ene op de andere taal over. Deze taalwisseling kan optreden tussen gesprekken (gesprekssituaties), tussen losse zinnen en zelfs binnen zinnen.

Een voorbeeld van codewisseling binnen één zin: 'We'll have to change dat groene dingetje.'

Linguïstische benadering: Creatieve - Constructiehypothese

Het uitgangspunt van de creatieve- constructiehypothese is dat NT2-sprekers zich, net als in de moedertaal, op basis van het eigen creatieve taalverwervingsvermogen de taal eigen maken. Dit doen zij voornamelijk op basis van het taalaanbod, welke in deze hypothese een belangrijke rol speelt (Appel en Vermeer, 2004).

In deze hypothese gaat men ervan uit dat de tweede taal op dezelfde wijze wordt aangeleerd als de eerste taal. Mensen die een tweede taal leren maken dus ook dezelfde fouten als kinderen die een (eerste) taal leren. In dit geval spreekt men van ontwikkelingsfouten.

Deze ontwikkelingsfouten kunnen door twee processen verklaard worden, namelijk:

overgeneralisatie en *simplificatie*. Overgeneralisatie houdt in dat een NT2-spreker een taalregel of taalvorm breder toepast dan in de tweede taal toegestaan is. Van overgeneralisatie is bijvoorbeeld sprake als een NT2-spreker het lidwoord *de* gebruikt waar *het* vereist is: 'de meisje', 'de water' enzovoorts. Simplificatie is het achterwege laten van taalelementen die in de T2 wel vereist zijn. Het ten onrechte achterwege laten van lidwoorden is een voorbeeld van simplificatie (Wijngaarden, 2005).

Linguïstische benadering: Universele grammaticahypothese

Deze theorie gaat uit van een universele grammatica, die op alle talen van de wereld van toepassing is. Een voorbeeld hiervan is het feit dat alle talen zelfstandige naamwoorden en werkwoorden hebben. Volgens deze hypothese maken mensen binnen hun taal gebruik van ongemarkeerde en gemarkeerde grammatica. Ongemarkeerde grammatica is grammatica die veel gebruikt wordt en vaak een regel bevat die voor heel veel vormen geldt. Gemarkeerde grammatica is grammatica die niet veel voorkomt en gaat over een bepaald specifiek element. De universele grammaticahypothese veronderstelt dat personen die een tweede taal verwerven al beschikken over de kennis van de ongemarkeerde vorm. Dit zou de verwerving van de tweede taal vergemakkelijken.

Men twijfelt over de juistheid van de universele grammaticahypothese. Tevens is de linguïstische benadering waar deze hypothese uit voortkomt, voortdurend in ontwikkeling. Mede daardoor is het moeilijk om een eenduidige conclusie te trekken over de rol van de universele grammatica in de tweede taalverwerving. Er wordt in deze hypothese geen duidelijke verklaring gegeven voor de fouten die een NT2-spreker maakt in de tweede taal. Ook Aouadi e.a., (2009) benadrukken dat deze hypothese wel inzicht geeft in tweetaligheidverwerving, maar geen duidelijke handvatten biedt om NT2-sprekers te kunnen helpen met het leren van hun tweede taal.

We hebben de verschillende theorieën benoemd die verklaringen geven voor fouten die mogelijk voort komen uit de moedertaal. In de volgende paragraaf zullen we dieper ingaan op de taalproblemen die een NT2-spreker in het dagelijks leven ondervindt. Achtereenvolgens worden de fouten op niveau van woordenschat, fonologie, morfosyntaxis en pragmatiek besproken.

5.1.2. Problemen met de taal bij volwassen NT2-sprekers

Woordenschat

Het leren van woorden is één van de belangrijkste factoren voor een succesvolle verwerving van een tweede taal (Appel en Vermeer, 2004). Ook Verboog (1999) benadrukt dat woordenschat de belangrijkste deelvaardigheid is bij het verwerven van de tweede taal. Zonder woorden kun je immers niet spreken. De morfosyntaxis of het kunnen onderscheiden van klanken kunnen allang verworven zijn, terwijl er voor de NT2-spreker vaak nog steeds woordvindingsproblemen blijven.

NT2-sprekers bevinden zich vaak in een situatie waarin hun tweede taal tekort schiet. Dit betreft meestal een tekort in de woordenschat. De strategieën die zij hanteren om zich hieruit te redden worden ook wel *compensatiestrategieën* genoemd. Wanneer NT2-sprekers bepaalde woorden vermijden omdat ze bang zijn fouten te maken, noemen we dit *vermijdingsstrategieën*.

In veel gevallen zal een NT2-spreker het tekort aan woorden in de tweede taal proberen te compenseren door een omschrijving te geven. Daarbij wordt vaak de functie beschreven of soms een situatie geschetst.

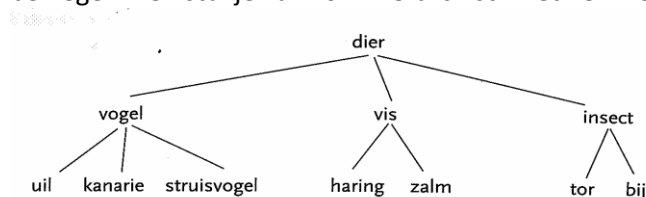
Wat opvalt is dat NT2 -sprekers vaak breed inzetbare woorden gebruiken wanneer zij spreken, bijvoorbeeld: maken, moeten, doen, gaan, etcetera. Hiermee kunnen andere woorden omschreven worden en ook wel de verleden tijd mee worden aangegeven, bijvoorbeeld: 'Ik ga gedaan' of 'Pakte hij een andere'.

Ook worden er in de spreektaal veel functiewoorden gebruikt, wat ook niet gek is: de helft van de eerste 75 woorden van NT2-sprekers bestaat uit functiewoorden, vooral telwoorden en bijwoorden (Appel en Vermeer, 2004).

Naast het kunnen produceren van woorden, moet er ook een betekenis aan verbonden kunnen worden, een zogenaamd woordconcept. Appel en Vermeer (2004) menen dat de associaties die iemand verbindt aan een woord en de gevoelens of ideeën die hij daarbij heeft in relatie met de omgeving worden gevormd.

Hoe meer woorden er zich in dit netwerk bevinden en hoe meer verbindingen er zijn, hoe dieper de woordkennis is. Zo zijn de woorden ook op een hiërarchische manier met elkaar verbonden.

Zo is bijvoorbeeld een eigenschap van alle woorden die onder het woord 'dier' vallen dat ze kunnen bewegen. Een stukje van zo'n hiërarchisch netwerk zou er als volgt uit kunnen zien.

Figuur 1. Het hiërarchisch netwerk (Wijngaarden 2005).

NT2-sprekers hanteren dit soort hiërarchische betekenisverbindingen vaak minder goed. Ze kennen minder woorden en minder betekenisrelaties tussen woorden (Hasselt 2007).

Woorden kunnen in verschillende culturen een verschillende betekenisinhoud hebben, waardoor misverstanden in het begrijpen kunnen ontstaan. Bijvoorbeeld: Het Nederlandse woord 'varken' of de Turkse vertaling 'domuz' verwijst weliswaar naar hetzelfde beest, maar de meeste Nederlanders denken dan aan spek of eten, terwijl bij vele Turken als eerste associatie onrein opkomt.

NT2- sprekers kunnen ook moeite hebben met de diepte van de betekenissen van woorden, zoals figuurlijk taalgebruik of het gebruik van uitdrukkingen (Appel en Vermeer, 2004). Volgens Verboog (1999) vinden NT2-sprekers idiomatische uitdrukkingen vaak een van de moeilijkste onderdelen van het Nederlands. De spreektaal zit vol idiomen en uitdrukkingen, zoals: 'Uit de hand lopen', 'Op prijs stellen' enzovoorts.

Een ander probleem voor de NT2-spreker, zo noemt Verboog (1999), is dat er veel woorden zijn die alleen in de spreektaal voorkomen. Zo zegt iedereen bijvoorbeeld: 'snap je het?' Terwijl het werkwoord 'snappen' nooit geschreven wordt.

Fonologie

Wanneer we het hebben over de productie in de tweede taal, hebben NT2 -sprekers vaak veel problemen met de klanken of klankonderscheidingen in een tweede taal die afwijken van die in hun moedertaal. Zo heeft het Turks bijvoorbeeld niet het verschil tussen de korte 'a' en de lange 'aa' die in het Nederlands het verschil tussen bijvoorbeeld 'kaas' en 'kas' bepaald. Het is dus mogelijk dat een NT2-spreker het woord 'kas' zo uitspreekt dat de Nederlander 'kaas' verstaat.

Een ander voorbeeld is de (korte)'i', die in het Turks niet voorkomt. Zij kunnen dus 'liep' zeggen, terwijl ze 'lip' bedoelen, of 'dek' wanneer ze 'dik' bedoelen.

NT2-sprekers blijven vaak problemen houden met klanken of klankonderscheidingen, wanneer deze anders zijn dan in hun eigen taal. Vooral wanneer medeklinkers elkaar opvolgen of woorden met de (korte) 'i' (Appel en Vermeer, 2004).

Morfosyntaxis

Grammaticale correctheid is een langdurig proces, stelt Verboog (1999). Niet iedereen leert zonder grammaticale fouten spreken. Er moet worden benadrukt dat de grammatica of morfosyntaxis bij spreken pas van belang is, wanneer de communicatie daadwerkelijk verstoord wordt door fouten in de grammatica. Dit is bijvoorbeeld wanneer de grammatica bijdraagt aan de betekenis van de uiting, zoals het verschil tussen enkelvoud en meervoud, of de woordvolgorde in een zin.

Appel en Vermeer (2004) beschrijven dat er aanvankelijk bij NT2-sprekers nog geen sprake is van verbuigingen of vervoegingen. De woorden worden nog onverbogen naast elkaar gezet, waardoor er zinnen als 'ik kopen eten' of 'jij begrijpen?' ontstaan. De volgorde waarin de woorden staan en de intonatie waarmee gesproken wordt, bepalen dan de betekenis in hoge mate.

De NT2-spreker hanteert vaak een *thema-rhema-structuur*. Allereerst noemt men dan de persoon of de situatie, daarna volgt wat ze daarover willen zeggen. Bijvoorbeeld: 'Kind huilen' of 'ik kind pakken'. Omdat de betekenis van een zin ook bepaald wordt door de manier waarop de woorden bij elkaar geplaatst zijn, zijn de zinnen op deze manier door de omgeving vaak moeilijk te begrijpen.

Ook syntactische elementen als functiewoorden, voegwoorden, voorzetsels en hulpwerkwoorden worden door de NT2-spreker regelmatig weggelaten. De zinnen bestaan dan hoofdzakelijk uit inhoudswoorden.

Een ander veelvoorkomend struikelblok voor een NT2-spreker zijn de lidwoorden en de daarmee samenhangende verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord, bijvoorbeeld: 'Dan gaat hij naar een kleine schuurtje'. Wijngaarden (2005) beschrijft in haar artikel als mogelijke verklaring voor lidwoordfouten, dat NT2-sprekers lidwoorden vaak niet opmerken als gevolg van het onbeklemtoonde karakter van deze woordcategorie. Zijlmans (2003) benadrukt de rol van de moedertaal bij de verklaring voor lidwoordfouten. Omdat er in veel talen geen bepaalde of onbepaalde lidwoorden worden gebruikt, is het voor anderstaligen moeilijk dit onderscheid aan te voelen en te leren gebruiken.

Naast het lidwoordgebruik vormt het correcte gebruik van het woordje 'er' eveneens een bekend probleem voor een NT2-spreker (Appel en Vermeer 2004).

Pragmatiek

Binnen iedere cultuur bestaan er bepaalde gewoonten van verbaal en non- verbaal contact. Een NT2-spreker die een tweede taal leert, moet zichzelf ook pragmatische aspecten aanleren om misverstanden te voorkomen.

Verboog (1999) beschrijft in haar boek het belang van het juiste gebruik van stijl en register. Deze twee termen worden meestal samen gebruikt, namelijk: In verschillende situaties (thuis, in de winkel, op een vergadering) gebruikt men een verschillend register en spreekt men in een andere stijl.

Een belangrijk aspect van stijl is het stellen van vragen op een beleefde manier. Wanneer beginnende NT2-sprekers nog in korte zinnen spreken, zullen ze ook korte vragen stellen als: 'kan ik naar huis?' of: 'ik wil naar huis'. In combinatie met onvoldoende vraagintonatie wordt dit door de luisteraar als onprettig ervaren. Een ander onderdeel van stijl is het kunnen starten en beëindigen van een gesprek.

In de maatschappij worden fouten in de spreekstijl van een NT2-spreker vaak niet gezien als taalfout, maar als gebrek aan beleefdheid of zelfs als brutaliteit. Dit kan tot vervelende gevolgen leiden.

Appel en Vermeer (2004) menen dat het er op lijkt dat NT2-sprekers te weinig kennis hebben over de toepassing van een bepaalde taalhandeling in de tweede taal. Hierbij speelt de mate van socio-

culturele kennis een rol. Deze kennis is van groot belang om contacten te kunnen leggen met Nederlanders (Verboog 1999).

Veel NT2-sprekers vinden het maken van contact moeilijk. Ze willen wel graag, maar weten niet hoe het moet. Kun je bijvoorbeeld in Nederland zomaar mensen aanspreken en wat zeg je dan? Wat houdt het precies in wanneer er tegen je gezegd wordt: 'Kom eens langs?'

Ook het gebruik van idioom, vaste uitdrukkingen en routines als groeten en de telefoon opnemen zijn heel belangrijk bij sociale contacten.

Non-verbale signalen zijn ook een specifiek onderdeel van de cultuur. Onder non- verbale communicatie verstaan we oogcontact, houding, mimiek en gebaren. Iedere cultuur gaat hier anders mee om en dat is ook merkbaar in de communicatie met anderstaligen. In West- Europa is het bijvoorbeeld belangrijk om oogcontact te maken met de communicatiepartner om zo de communicatie te ondersteunen. In andere culturen is dit soms totaal anders. In bijvoorbeeld de Filippijnen kan langdurig oogcontact tijdens het spreken brutaal overkomen (Brouwere en Vandewalle, 2009). Dit bevestigen Thio en Verboog (1993) in hun boek. Volgens hen is het in andere culturen niet gebruikelijk om de ander aan te kijken tijdens het communiceren. Het oogcontact is daar juist brutaal en het neerslaan van de ogen een respectvolle houding.

Deze cultuurverschillen kunnen voor veel misverstanden zorgen in de communicatie. Wel is het voor sommige mensen erg moeilijk om een dergelijke gewoonte die hun al vanaf hun geboorte geleerd is, te veranderen (Thio en Verboog, 1993).

5.2 De spraakproblemen die een volwassen NT2- spreker ondervindt

Binnen het NT2- onderwijs maken de cursisten kennis met vier aspecten van het Nederlands: lezen, schrijven, luisteren en spreken. Binnen het onderdeel 'spreken' vormen woordenschat, verstaanbaarheid en grammatica de drie grote pijlers (Brouwere en Vandewalle, 2009).

In het NT2- onderwijs merken docenten vaak dat cursisten ondanks dat ze een correcte woordenschat en grammatica hebben, toch moeilijk verstaanbaar of zelfs onverstaanbaar blijven. In deze subvraag wordt dieper ingegaan op de problemen die volwassen NT2- sprekers hebben met hun uitspraak. Hierin zullen we de visie volgen van Thio en Verboog (1993) die de term 'verstaanbaarheid' in plaats van de term 'uitspraak' hanteren. Volgens hen wordt met uitspraak in het algemeen de uitspraak van klanken, de articulatie, bedoeld. Daarnaast gaat het in feite ook om het gebruik van klemtoon, zinsaccent, ritme en intonatie. Om verstaanbaar te leren spreken zijn al deze aspecten van belang. Thio en Verboog (1993) geven de voorkeur aan de term 'verstaanbaarheid' omdat die term meer duidelijk maakt dat het niet alleen om articulatie gaat. Voordat we de problemen rondom de verstaanbaarheid in kaart brengen zal eerst worden uitgelegd wat verstaanbaarheid eigenlijk is en uit welke factoren ze bestaat.

5.2.1 Verstaanbaarheid uitgelicht

Door Kenworthy (1978) wordt verstaanbaarheid als volgt omschreven: "Verstaanbaarheid is begrepen worden door een luisteraar op een gegeven moment in een gegeven situatie."

Dit houdt in dat verstaanbaarheid niet in alle omstandigheden hetzelfde is. Iemand kan voor de één verstaanbaar zijn en voor de ander niet.

Verboog en Gunawan (2007) geven een aantal redenen voor het belang van verstaanbaar spreken, om te kunnen functioneren in de Nederlandse samenleving. Als eerste noemen ze dat de uitspraak veel invloed heeft op de begrijpelijkheid. Volgens hen heeft onderzoek aangetoond dat een onduidelijke uitspraak meer invloed heeft bij het begrijpen van de boodschap, dan bijvoorbeeld grammaticale fouten. In de tweede plaats geven ze aan dat de eerste indruk die iemand maakt sterk wordt bepaald door de mate van verstaanbaarheid. Tenslotte menen zij dat door een slechte beheersing van de melodische aspecten van de uitspraak, deze verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden; niet als taalfout, maar als onbeleefdheid of ongeïnteresseerdheid.

Verstaanbaarheid wordt bepaald door zowel segmentele kenmerken als de suprasegmentele kenmerken van de spraak. Ook zijn er algemene factoren die kunnen bijdragen aan de verstaanbaarheid.

Hieronder zullen deze kenmerken kort worden toegelicht.

Segmentele kenmerken:

Onder de segmentele kenmerken van de uitspraak wordt de articulatie verstaan. Hiermee bedoelen we de consonanten, de vocalen en de diftongen.

Verboog (1999) benadrukt dat we bij klanken verschil moeten maken tussen de klinkers en de medeklinkers bij hun invloed op de verstaanbaarheid. De medeklinkers dragen veel meer bij aan de herkenbaarheid van een woord dan de klinkers.

Wanneer we het hebben over klanken, bedoelen we daarmee de fonemen. Deze hebben een betekenisonderscheidende functie.

Suprasegmentele kenmerken:

Onder de suprasegmentele kenmerken van de spraak wordt de prosodie verstaan. Brouwere en Vandewalle (2009) menen dat de prosodie een overkoepelende benaming is voor de temporele en melodische aspecten van de spraak. Volgens hen is het een verzamelterm voor verschijnselen die boven het segmentele niveau plaatsvinden. Deze verschijnselen zijn het woordaccent, zinsaccent, ritme, intonatie en spreekpauzes.

Thio en Verboog (1993) benadrukken dit: "Prosodie is een verzamelterm voor de verstaanbaarheidsaspecten klemtoon, zinsaccent, intonatie, ritme en pauzes."

Algemene kenmerken van de verstaanbaarheid:

Thio en Verboog (1993) merken op dat ook het stemvolume, spreektempo, woordbinden en de non-verbale communicatie een onderdeel vormen van de verstaanbaarheid. Deze termen worden verder in het hoofdstuk nader toegelicht. De genoemde factoren ondersteunen de communicatie en maken het de luisteraar gemakkelijker om de boodschap te begrijpen. Deze algemene kenmerken van de spraak kunnen minder opvallend zijn dan de segmentele en suprasegmentele kenmerken, maar mogen niet uit het oog worden verloren bij het beoordelen van de verstaanbaarheid van een NT2-spreker.

5.2.2 Problemen met de verstaanbaarheid bij volwassen NT2- sprekers

In het vorige hoofdstuk zijn de problemen die een volwassen NT2- spreker met de Nederlandse taal kan ervaren uitgebreid beschreven. Heuven en Vries (1981) maakten een onderscheid tussen de aspecten taal en spraak. Zij noemden dit de fonische en niet- fonische factoren. De fonische factoren zijn een verzamelterm voor de segmentele en suprasegmentele kenmerken. De niet- fonische factoren omvatten alles wat te maken heeft met lexicon, morfologie en syntaxis. Dit betekent dat NT2- sprekers fouten maken op het gebied van taal, maar ook op het gebied van spraak, ofwel de verstaanbaarheid.

De fouten op het gebied van de verstaanbaarheid kunnen we onderverdelen in fouten op segmenteel vlak, suprasegmenteel vlak en op algemeen vlak. Deze zijn allen van invloed op de verstaanbaarheid.

Hieronder wordt een overzicht gegeven van de fouten die NT2- sprekers kunnen maken op het gebied van de verstaanbaarheid. Hierbij zullen eerst de segmentele fouten worden beschreven, daarna de suprasegmentele fouten en tot slot de fouten die bij de algemene kenmerken worden gezien.

Segmentele fouten:

Zoals eerder beschreven worden onder segmentele kenmerken de consonanten, vocalen en diftongen verstaan; ook wel klinkers, medeklinkers, tweeklanken en de sjwa. Deze zullen ieder apart worden uitgelegd.

- Consonanten

Brouwere en Vandewalle (2009) beschrijven dat de meest voorkomende consonantfout een substitutie is. Verder komen ook distorsies en omissies voor van de consonant. Soms komen volgens hen ook volgordefouten voor binnen een consonantcluster of worden er consonanten toegevoegd. Tot slot is volgens hen het onderscheid tussen stemhebbend en stemloos voor sommige cursisten een moeilijkheid.

Thio en Verboog (1993) stellen dat bij de medeklinkers als fout meestal vervangingen voorkomen en verder weglatingen, zoals 'pak' in plaats van 'pakt'.

Verboog en Gunawan (2007) benoemen ook dat bij de medeklinkers verschil wordt gezien tussen spelling en uitspraak, wat tot problemen kan leiden bij de NT2- sprekers. De /b/ en de /d/ worden aan het einde van een woord als /p/ en /t/ uitgesproken; de /-ng/ als een nasale /n/; de /-sch/ als een /-s/ en de /-g/ wordt niet uitgesproken.

- Vocalen

Brouwere en Vandewalle (2009) beschrijven dat de vocalen heel vaak vervormd of gesubstitueerd worden door een andere vocaal. Soms komt een additie van een vocaal voor. Volgens hen is een veel gemaakte fout van cursisten dat ze geen onderscheid maken tussen korte en lange vocalen.

Deze uitspraak wordt benadrukt door Verboog en Gunawan (2007). Ze beschrijven dat er vaak misverstanden ontstaan door de termen 'lange' en 'korte' klinker, en daarnaast menen ze dat de spelling tot onverwachte problemen kan leiden. Het Nederlands heeft 16 klinkers, die met behulp van 5 letters in wisselende combinaties gespeld worden. Dat is niet zonder meer duidelijk voor iedereen. Daarnaast is het volgens hen niet voor iedereen duidelijk dat sommige klanken die eenzelfde uitspraak hebben, wel twee schrijfwijzen hebben zoals de /ei/ ij/ en de /au/ou/. Ook de /u/ moet volgens hen worden genoemd omdat in de meeste Europese landen de /u/ als een /oe/ wordt uitgesproken. Cursisten zijn zich volgens hen vaak niet bewust van deze uitspraakfout.

- Tweeklanken

Tweeklanken bestaan uit een combinatie van twee klanken. Ze worden ook met twee letters geschreven. Onder tweeklanken verstaan we de uitspraak van twee klanken, die ook onder de klinkers vallen. In het Nederlands heb je drie tweeklanken: de /ou/ of au/, /ui/, en /ei/ of ij/. Als je deze klanken langzaam uitspreekt zal je begrijpen waarom het tweeklanken worden genoemd.

Voor veel anderstaligen zijn de tweeklanken nieuwe klanken zoals in de woorden *huis* en *mei*. Deze klanken komen vaak niet voor in andere talen. Anderstaligen ondervinden hierdoor veel moeite met het correct uitspreken van de tweeklanken. Naast de tweeklanken heb je de uitspraak van klinkerclusters, die vaak worden verward met de tweeklanken. De klinkerclusters bestaan onder andere uit de /eeuw/, /ieuw/ en /uw/. Het verschil hiertussen is dat de tweeklanken als één klinker worden geschreven en dat klinkerclusters uit meerdere klinkers bestaan (Veen e.a., 2009).

- Sjwa

De sjwa is de meest voorkomende klank van het Nederlands en neemt daarom ook wel een speciale plaats in. Hij wordt ook wel de 'stomme e' genoemd. De sjwa is een belangrijk hulpmiddel bij de articulatie; als hij verkeerd wordt uitgesproken wordt het moeilijk om een woord te verstaan.

Volgens Brouwere en Vandewalle (2009) is een veel voorkomende fout tegen de sjwa een omissie. Een omissie veroorzaakt heel vaak een betekenisverandering aan een woord, bijvoorbeeld *wacht* – *wachtte*. Daarnaast zijn er volgens hen ook cursisten die de sjwa substitueren door een andere vocaal.

Thio en Verboog (1993) menen dat cursisten de sjwa niet uitspreken maar (meestal) vervangen door een *è* zodat de spraak slepend gaat klinken. Wat volgens hen nog veel vaker voorkomt is het weglaten van de sjwa zodat betekenisveranderingen optreden. Hiermee sluiten ze aan bij de visie van Brouwere en Vandewalle (2009).

Suprasegmentele fouten:

Onder de suprasegmentele kenmerken van de spraak verstaan we – zoals eerder beschreven – de prosodie. Hieronder valt het woord- en zinsaccent, de intonatie, het ritme en de spreekpauze. Ook deze kenmerken zullen ieder apart worden uitgelegd.

- Woordaccent

Woordaccent is een synoniem van klemtoon. In de moedertaal is de klemtoon iets wat automatisch goed gaat; er hoeft geen aandacht aan besteed te worden. Het gevolg hiervan is dat veel anderstaligen ook in het Nederlands niet op de klemtoon letten (Verboog en Gunawan, 2007). Volgens Brouwere en Vandewalle (2009) gebeurt het vaak dat NT2- leerders het woordaccent op de verkeerde lettergreep leggen. Ook komt het voor dat het woordaccent ontbreekt of dat er te veel of te weinig markering van het woordaccent is.

Uit toonhoogtemetingen (Van Heuven en De Vries, 1983) blijkt dat anderstaligen het accent in een woord vaak niet markeren met een toonhoogtestijging. Dit wordt onderbouwd door meerdere uitgevoerde akoestische analyses, waaruit bleek dat de woordaccentplaatsing significant verschilt met die van moedertaalsprekers.

- Zinsaccent

Brouwere en Vandewalle (2009) menen dat naast het woordaccent ook het zinsaccent verkeerd geplaatst kan worden door NT2- sprekers. “Soms is het afwezig of is er te veel of te weinig markering van dit zinsaccent”. Verboog (1999) is van mening dat veel cursisten niet bekend zijn met de functie van de melodie die de Nederlandse taal heeft in de zinnen. Onder de melodie verstaat ze onder andere het zinsaccent en de intonatie die je gebruikt. NT2- sprekers moeten er bewust van worden gemaakt en moeten het leren te gebruiken.

Veen e.a. (2009) melden in hun boek dat zinsaccenten voor veel taalleerders moeilijk te herkennen zijn, waardoor ze niet precies begrijpen wat er gezegd wordt. Bovendien plaatsen ze zelf bij het spreken verkeerde zinsaccenten, zodat ze voor de luisteraar moeilijker te begrijpen zijn.

Veranderingen in de plaats van accenten in een zin veroorzaken verschil in betekenis, veel taalleerders zijn zich hier niet van bewust. Voor hen is het nuttig om te weten dat woorden met ‘nieuwe informatie’ in het Nederlands meestal zinsaccent krijgen.

- Intonatie

Veen e.a. (2009) geven aan dat er een relatie is tussen zinsaccent en intonatie. Beide verschijnselen worden gekenmerkt door toonhoogteverschillen

Brouwere en Vandewalle (2009) beschrijven dat NT2- leerders vaak een verkeerd intonatiepatroon toepassen op een zin. Daarnaast is het volgens hen ook mogelijk dat er onvoldoende of geen zinsintonatie is. Heuven en De Vries (1983) melden hierover dat de spraak van anderstaligen vaak eentonig en onvolmaakt klinkt.

Voor veel cursisten is intonatie een onbekend begrip, menen Thio en Verboog (1993). Als men de omschrijving ‘melodie van de taal’ gebruikt, begrijpen de cursisten het vaak wel. Volgens Thio en Verboog (1993) is intonatie onmisbaar bij het interpreteren en uiten van betekenisnuances en gevoelens. Als deze intonatie mist kan een uiting verkeerd opgevat of geïnterpreteerd worden waardoor misverstanden kunnen ontstaan.

- Ritme

Volgens Thio en Verboog (1993) is spraakritme een moeilijk te definiëren aspect van de verstaanbaarheid. Het Nederlandse spraakritme wordt voor een belangrijk deel bepaald door de afwisseling van beklemtoonde en onbeklemtoonde lettergrepen, in combinatie met het spreektempo en pauzes. De accenten vallen meestal op de betekenisvolle woorden in de zin.

Verboog (1999) beschrijft in haar boek dat dit niet in alle talen zo is, bijvoorbeeld in het Spaans. Volgens haar moeten de cursisten hier expliciet op gewezen worden.

- Pauzes

In de literatuur wordt niet veel over fouten gesproken die NT2- sprekers maken met pauzes in de spraak. Thio en Verboog (1993) schrijft hierover: "Het Nederlands wordt een stress- timed taal genoemd, dat wil zeggen dat er gestreefd wordt naar ongeveer even lange intervallen tussen de beklemtoonde lettergrepen. Als er tussen de accenten meer onbeklemtoonde lettergrepen zitten, worden die in een sneller tempo uitgesproken. Als er weinig of geen onbeklemtoonde lettergrepen tussen zitten, worden de pauzes tussen de woorden ook langer. Dit komt eigenlijk overeen met het ritme van de spraak.

Daarnaast beschrijven Thio en Verboog (1993) dat niet alle talen hetzelfde ritme hebben als het Nederlands. Ze noemt bijvoorbeeld het Spaans en Chinees waarbij alle lettergrepen ongeveer dezelfde lengte hebben. Dit heet syllabe- timed. Wanneer dit ritme wordt gebuikt bij de uitspraak van het Nederlands klinkt de spraak erg onnatuurlijk.

Algemene kenmerken:

Naast de segmentele en suprasegmentele kenmerken van de spraak zijn er algemene kenmerken die van invloed zijn op de verstaanbaarheid. Onder die algemene kenmerken wordt het stemvolume, spreektempo, woordbinden en de non- verbale communicatie verstaan. Ook de fouten op dit terrein zullen hieronder kort in kaart worden gebracht.

- Stemvolume

Problemen met het stemvolume kunnen twee kanten op gaan, iemand kan te zacht of juist te hard spreken. Over het algemeen komt het vaker voor dat iemand te zacht spreekt dan te hard. Om te beginnen zal iemand die te zacht praat, moeilijker verstaanbaar zijn omdat men gewoon niet hoort wat die persoon zegt. Te zacht spreken kan echter verschillende oorzaken hebben. Als iemand te zacht spreekt kan dat komen doordat hij fysiek niet de mogelijkheid heeft om harder te spreken. Vaker komt het echter voor dat iemand wel harder kan spreken maar dit niet doet, hij gebruikt zijn stem te zacht. Dit kan te wijten zijn aan onzekerheid; als iemand de Nederlandse taal niet goed beheerst kan hij extra zacht gaan spreken om zo zijn eventuele fouten minder op te laten vallen. Soms kan het volume ook verkleind worden omdat iemand met de hand voor de mond spreekt, hoewel dit ook een gewoonte kan zijn. Zacht spreken kan ook cultuurbepalend zijn, zo is het bijvoorbeeld in bepaalde Afrikaanse landen niet gebruikelijk om luid te spreken.

Te zacht spreken is een belangrijke oorzaak van onverstaanbaar spreken, het is een van de eerste dingen om aan te werken. Als iemand te zacht spreekt komen andere mogelijke kwaliteiten van de spraak slecht naar voren. (Thio en Verboog, 1993).

Verboog (1999) benadrukt dit in haar boek. Volgens haar is te zacht spreken een belangrijke oorzaak van slechte verstaanbaarheid en kan het komen door onzekerheid en angst om fouten te laten horen.

- Spreektempo

Het spreektempo is een belangrijke factor voor de verstaanbaarheid. Als iemand te snel of te traag spreekt kan dit van negatieve invloed zijn op de verstaanbaarheid. Door te snel spreken maak je sneller taalfouten, is de spraak onduidelijker of kunnen delen van de boodschap niet uitgesproken worden (Brouwere en Vandewalle, 2009). Thio en Verboog (1993) zijn van mening dat een cursist door het snelle spreken veel taalfouten maken, omdat ze zich te weinig tijd gunnen om hun spreken en denken op elkaar af te stemmen. De spraak wordt daardoor onduidelijk, helemaal wanneer daarnaast ook nog andere aspecten van de verstaanbaarheid een rol spelen.

In Nederland ligt het spreektempo erg hoog. Het normale spreektempo is 2 à 3 woorden per seconde en bij emoties kan dit zelfs oplopen tot 7 woorden per seconde. Voor NT2- sprekers is dit niet mogelijk omdat zij moeten zoeken naar woorden en daardoor automatisch een langzamer tempo hebben. Daarbij staan zij onder grote druk om snel woorden te vinden in hun woordvoorraad die meestal nog beperkt is. Dit kan spanning opleveren die een blokkade op een woord kan geven (Verboog 1999).

- Woordbinden

Woordbinden wordt door Brouwere en Vandewalle (2009) gezien als het samenvoegen van de woorden tot een ononderbroken stroom van gesproken taal. Bij iemand die de woorden los uitspreekt en dus pauzes laat tussen elk woord, klinkt de spraak erg onnatuurlijk.

Ook Thio en Verboog (1993) zijn van mening dat in de normale manier van spreken de woorden samengevoegd worden tot een ononderbroken stroom. Als iemand dit niet doet, en ieder woord komt los te staan, klinkt dit erg onnatuurlijk. Er ontstaat dan een soort staccatospraak die soms een harde en onvriendelijke indruk kan geven, zeker in combinatie met een nadrukkelijke manier van spreken en intonatiefouten. Dit wordt soms gehoord bij cursisten uit Zuidoost – Aziatische landen.

- Non- verbale communicatie

Volgens Thio en Verboog(1993) wordt non-verbale communicatie als onderdeel gezien van de verstaanbaarheid. We zijn echter van mening dat de non-verbale communicatie meer thuishoort bij de pragmatiek van de taal. Dit is in de vorige paragraaf beschreven en komt hier dus niet meer aan bod.

5.3 De rol van de opleidingskliniek Logopedie bij het behandelen van taal en spraak bij NT2-sprekers

De opleidingskliniek is een leertraject in de opleiding Logopedie voor tweede- en derdejaars studenten. In de kliniek maakt de student kennis met het hele logopedische zorgtraject van intake, anamnese, onderzoek behandeling en transfer naar de dagelijkse praktijk.

Er zijn verschillende mensen bij de kliniek betrokken. In de eerste plaats staat de student centraal. De student speelt een actieve rol in zijn eigen beroepsontwikkeling en is zelf verantwoordelijk voor zijn eigen leerproces. De rol van de begeleidende docent is hierbij die van een coach. Daarnaast is er de opleiding die de randvoorwaarden schept om de leerdoelen van de student te realiseren. Verder zijn er de cliënten die met hun klachten komen.

De doelstelling van de opleidingskliniek is vooral verschillende beroepscompetenties ontwikkelen binnen een professionele setting.

Gewoonlijk worden de behandelingen gedurende 8 weken gegeven. Hier zijn verder geen kosten aan verbonden, ze zijn vooral bedoeld voor medestudenten en personeel van opleidingen van de HU.

Er komen vooral studenten met stemklachten of articulatieproblemen naar de kliniek. De student kan zich aanmelden voor de kliniek bijvoorbeeld op advies van de docent. In de kliniek komen veel studenten die later een stemintensief beroep gaan doen, bijvoorbeeld voor de klas staan. Verder worden er studenten behandeld die moeite hebben met hun verstaanbaarheid. Voor zover bekend worden in de kliniek nog geen behandelingen gegeven in verband met taalproblemen.

Voor deze deelvraag is een enquête (bijlage 7) afgenomen bij verschillende docenten van de opleidingskliniek Logopedie om inzicht te krijgen in de meest voorkomende problemen waarmee NT2-sprekers zich aanmelden bij de kliniek en de behandelingen die gegeven worden.

Aouadi e.a. (2009) hebben door middel van een enquête de taal en studieproblemen van meertalige hbo-studenten in kaart gebracht. Hierdoor hebben zij een duidelijk overzicht gekregen van de taalproblemen van deze studenten. Aan de hand daarvan hebben zij de rol van de opleidingskliniek bepaald en handvatten en aanbevelingen geboden.

Volgens hen zou in de opleidingskliniek aandacht besteed kunnen worden aan aspecten van verhaalopbouw en het geven van presentatietrainingen zowel individueel als in groepsverband.

Daarnaast kan volgens hen de articulatie worden behandeld in de opleidingskliniek, waarbij er ook aandacht wordt besteed aan prosodie, toonhoogte enzovoorts.

Wanneer er sprake is van een taalprobleem zal er moeten worden doorverwezen naar een taaldocent of -cursus menen Aouadi e.a. (2009). Op het gebied van taal kan de opleidingskliniek de student dus nog weinig bieden.

5.3.1 De behandeling van taal en spraakproblemen samengenomen

Voordat we ingaan op de combinatie van de aspecten taal en spraak in de behandeling, zal eerst in kaart worden gebracht waar het NT2 onderwijs zich voornamelijk op richt.

Het doel van het NT2 onderwijs is volgens Verboog (1999) het participeren in de maatschappij, liefst in de vorm van werk of opleiding. Om dit te kunnen bereiken moet een NT2 spreker zowel functioneel als communicatieve taal kunnen gebruiken. Als de communicatieve vaardigheid als doel wordt gesteld in de behandeling komen verstaanbaarheid, begrijpelijkheid, het begrijpen van een boodschap en inhoudelijk passend kunnen reageren op een boodschap aan bod. Bij functionele spreekvaardigheid ligt de nadruk op de vaardigheid om de taal te kunnen gebruiken in situaties in het dagelijks leven.

In het NT2 onderwijs maken de cursisten kennis met de aspecten lezen, schrijven, luisteren en spreken. Op deze onderdelen worden ze aan het eind van de cursus ook beoordeeld. Meestal wordt er thematisch gewerkt tijdens de lessen. De thema's hebben een opbouwende moeilijkheidsgraad. Het onderdeel 'spreken' omvat voornamelijk de woordenschat, verstaanbaarheid en grammatica. Hier worden verschillende handboeken voor gebruikt waarvan veel boeken alleen oefeningen bevatten die gericht zijn op de woordenschat en grammatica. De verstaanbaarheid wordt vaak als ondergeschikt beschouwd in de lessen. Dit komt volgens Brouwere en Vandewalle (2009) omdat docenten het gevoel hebben geen kennis van zaken te hebben om aan de verstaanbaarheid te kunnen werken of omdat ze het belang van verstaanbaar leren spreken onderschatten bij het leren van een nieuwe taal.

Brouwere en Vandewalle (2009) peilden met enquêtes de wensen van zowel docenten als cursisten in het NT2- onderwijs, bij het leren van een nieuwe taal. Ook keken ze naar de tijd die er aan verstaanbaarheid werd besteed. Uit deze enquête blijkt dat zowel docenten als cursisten verstaanbaarheid erg belangrijk vinden. Daarnaast geven docenten aan in het algemeen evenveel tijd aan verstaanbaarheid als aan woordenschat te besteden, maar significant minder tijd aan grammatica. Per les van drie uur wordt echter minder dan een half uur aandacht besteed aan verstaanbaarheid.

Als we kijken naar de combinatie van taal en spraak in lessen, zien we dat er in het NT2-onderwijs ook gebruikt wordt gemaakt van deze combinatie. Er zijn echter weinig handboeken die een volledig pakket geven waarin zowel woordenschat, verstaanbaarheid als grammatica aan bod komen.

In de opleidingskliniek Logopedie worden op dit moment alleen verstaanbaarheidsproblemen bij volwassen NT2-sprekers behandeld. Uit de afgenomen enquête bij de kliniekdocenten blijkt dat zeker meer dan de helft van de aangemelde cliënten een meertalige achtergrond heeft en aangeeft moeite te hebben met de Nederlandse uitspraak en taal.

De behandelingen zijn in de meeste gevallen echter volledig gevuld met spraakproblematiek. In enkele gevallen is de uitspraak snel verbeterd en wordt de behandeling afgerond. Wanneer er dan nog aandacht voor taalaspecten gewenst is worden cliënten doorverwezen.

De factor tijd lijkt hierin een belemmerende rol te spelen. Volgens de kliniekdocenten is 45 minuten behandeling zoals deze in de kliniek worden gegeven, erg kort om de taal en spraak samen te nemen. Men kan zich dan beter op één aspect richten. Bij voldoende tijd kan het resultaat gunstig zijn om zowel taal als spraak te begeleiden.

Volgens de kliniekdocenten zijn echter de logopediestudenten mogelijk onvoldoende geschoold om de taalproblemen van volwassen NT2-sprekers te behandelen. Wel zou er een signalering en korte begeleiding gegeven kunnen worden om taalfouten op te sporen.

5.3.2 Prioriteit in de behandeling

Er bestaan verschillende theorieën over wat de hoogste prioriteit zou moeten krijgen in het NT2-onderwijs. In deze deelvraag worden verschillende theorieën uiteen gezet en aan de hand daarvan verbinden wij hier onze conclusie aan.

Brouwere en Vandewalle(2009) beschrijven in hun masterproef verschillende onderzoeken, namelijk het onderzoek van Klein en Dittmar uit 1979, Enz uit 1982 en Politzer uit 1978. Klein en Dittmar

wijzen er in hun onderzoek op dat lexicon, morfologie en vooral syntaxis de meeste aandacht verdienen binnen het NT2- onderwijs. Slechts dan kan een NT2-spreker zich ontwikkelen tot een volwaardige en begrijpelijke spreker.

Ensz en Politzer vinden ook dat lexicon en grammatica de begrijpelijkheid van een boodschap het meest beïnvloedt en dus het meeste aandacht verdient in het onderwijs.

Toch wordt dit door anderen tegengesproken: uit steeds meer onderzoek blijkt dat de segmentele en suprasegmentele problemen waarmee anderstaligen kampen een belangrijkere invloed hebben op de begrijpelijkheid van NT2-leerders dan lexicon, morfologie en syntaxis.

Van Heuven en De Vries (1981) bevestigen dit. Uit hun onderzoek blijkt dat de verstaanbaarheid vast en zeker aandacht verdient binnen het onderwijs.

Wij zijn van mening dat het lexicon en de verstaanbaarheid de hoogste prioriteit verdienen binnen het NT2-onderwijs, omdat je zonder woorden niet kunt spreken. Daarbij is het noodzakelijk om de woorden die geproduceerd worden verstaanbaar uit te spreken, zodat een ander de boodschap begrijpt.

Onze mening wordt ondersteund door Verboog (1999). Zij maakt op basis van prioriteit de volgende onderverdeling in de behandeling van de vaardigheden die een NT2-spreker moet beheersen:

1. Woordenschat en idioom
2. Verstaanbaarheid
3. Stijl en register, beleefdheidsvormen
4. Routines, standaardzinnen en uitdrukkingen
5. Grammatica/morfosyntaxis
6. Socio- culturele kennis, non- verbale communicatie
7. Tempo en vloeiendheid
8. Compensatiestrategieën
9. Structuur aanbrengen in langere spreektaken

De woordenschat wordt als eerste genoemd omdat dit volgens Verboog (1999) de belangrijkste deelvaardigheid is. Daarna komt de verstaanbaarheid omdat verstaanbaar spreken veel invloed heeft op de begrijpelijkheid van een boodschap, veel meer dan bijvoorbeeld grammaticale fouten.

Ook wordt de eerste indruk die iemand maakt sterk bepaald door zijn verstaanbaarheid. Op de vijfde plaats komen de grammatica en de morfosyntaxis. Dit komt volgens haar omdat de grammatica of morfosyntaxis pas van belang is als de communicatie pas daadwerkelijk verstoord wordt door fouten in de grammatica.

De eerste vijf vaardigheden worden de meer talige onderdelen van het spreken genoemd. De andere vier vaardigheden kunnen de meer communicatieve vaardigheden worden genoemd.

Nu we in kaart hebben gebracht welke aspecten de hoogste prioriteit zouden moeten krijgen in de behandeling, is het ook van belang om te weten of men zich meer op de receptie of productie zou moeten richten. Ook hier zijn verschillende meningen over.

Verboog (2009) meent dat bij het leren spreken van een nieuwe taal, receptie vooraf moet gaan aan productie. Uitspraakoefeningen zijn na de eerste periode van behandeling volgens haar bijna nooit meer nodig.

Dit wordt in haar boek tegengesproken door Krashen (1982). Hij geeft de volgende reden om toch snel te starten met de productieve oefeningen:

- NT2 sprekers zijn vaak gedwongen om iets te zeggen buiten de klas
- Als je een beetje leert spreken krijgt de NT2 spreker de mogelijkheid om in gesprek te gaan met een Nederlander zodat hij contact kan maken
- Als er geen sprake is van spreekangst is er niets op tegen om aan de spreekvaardigheid te beginnen.

Hieruit concluderen wij dat zowel receptie als productie van belang is en dat beide aspecten aandacht verdienen binnen het onderwijs. Wij zijn niet van mening dat het ene aspect meer

aandacht verdient dan het andere, maar dat deze tegelijkertijd in de behandeling aan bod moeten komen om zo tot een goed resultaat te komen.

Als we kijken naar de opleidingskliniek Logopedie kan deze zeker een rol spelen in het behandelen van taal en spraak problemen bij NT2-sprekers.

Zoals eerder genoemd blijkt uit de enquête die afgenomen is bij de kliniekdocenten, dat er behoefte is om de taal van NT2-sprekers in kaart te brengen. 'Voor hbo-studenten met een anderstalige achtergrond is het fijn wanneer ze weten dat hun taal op een acceptabel niveau is voor hun studieniveau, en voor anderstaligen zonder hbo- opleiding is het fijn om een onderscheid te maken tussen taal en spraak, zodat ze beter en gericht hulp kunnen vinden en vooruitgang kunnen behalen'. Door het normeren van het taalscreeningsinstrument voor volwassen NT2-sprekers, ontwikkeld door Gerda Bruinsma, kunnen er in de opleidingskliniek taalproblemen gesignaleerd worden bij meertalige hbo-studenten. De taalscreening kan resulteren in een gericht advies om een onderdeel van de taal te verbeteren.

Zoals eerder genoemd zijn de logopediestudenten mogelijk onvoldoende geschoold om zich te richten op behandeling van de taalproblemen. De rol van de opleidingskliniek is dan ook voornamelijk het signaleren van taalproblemen en het geven van advies omtrent het vervolgtraject.

5.4 Conclusie

De hoofdvraag van dit hoofdstuk luidde: "Wat is de relatie tussen taal- en spraakproblemen bij volwassen NT2-sprekers?"

Om antwoord te geven op deze vraag hebben we eerst een overzicht gegeven van de taal- en spraakproblemen die een NT2-spreker kan ondervinden bij het leren van het Nederlands als tweede taal.

Als we kijken naar de taal zien we dat NT2-sprekers verschillende problemen ondervinden op het gebied van woordenschat, fonologie, morfosyntaxis en pragmatiek.

Op het gebied van spraak, ook wel de verstaanbaarheid, zien we dat er problemen zijn op segmenteel en suprasegmenteel vlak en op algemene kenmerken van de verstaanbaarheid.

We hebben in dit hoofdstuk ook beschreven wat de rol van de opleidingskliniek Logopedie kan zijn bij het behandelen van deze taal- en spraakproblemen.

Volgens de kliniekdocenten is het zeker mogelijk om deze aspecten samen te behandelen en mits daar voldoende tijd voor is kan het resultaat daarvan zeker gunstig zijn.

Zo komen we tot de vraag welk aspect de hoogste prioriteit zou moeten krijgen in de behandeling.

Als eerste concluderen we dat men zich bij NT2-sprekers in het algemeen voornamelijk moet richten op het behandelen van de woordenschat en de verstaanbaarheid, omdat dit de belangrijkste factoren zijn om verstaanbaar en begrijpelijk te zijn in de Nederlandse samenleving. Dit is dan een combinatie van taal en spraak. Daarbij moet men in het achterhoofd houden dat een te kleine woordenschat het spreektempo en de vloeiendheid beïnvloedt en daarmee dus de verstaanbaarheid. Dit zou een argument kunnen zijn om woordenschat voorop te stellen in de behandeling.

Als tweede concluderen wij dat dit niet per definitie de hoogste prioriteit moet krijgen als we kijken naar hbo-studenten. Voor hen is, naast begrijpelijkheid en verstaanbaarheid, ook de grammatica een belangrijk onderdeel in het onderwijs, bijvoorbeeld bij het schrijven van verslagen.

We benadrukken dat de hulpvraag van de cliënten nooit uit het oog mag worden verloren en dus altijd voorop staat. De richting van de behandeling hangt daarom ook sterk samen met de hulpvraag van de cliënt. Hierin delen wij de mening van een kliniekdocent die in de enquête benadrukt dat allereerst de hulpvraag van de cliënt centraal moet staan en dat de behandeling zich vooral daar op moet richten.

Uit ons hoofdstuk blijkt dat de taal en spraakproblemen van NT2-sprekers sterk met elkaar samenhangen en elkaar beïnvloeden. Beiden kunnen niet los van elkaar worden gezien. In de communicatie heeft men voldoende beheersing nodig van de Nederlandse taal en moet men daarbij verstaanbaar zijn om een begrijpelijke boodschap over te brengen.

6. De norm van het taalscreeningsinstrument

In dit hoofdstuk beschrijven wij de resultaten van het normeringsonderzoek. De norm voor het taalniveau van de gemiddelde hbo student in de regio Utrecht is vastgesteld na onderzoek van 53 Nederlandstalige proefpersonen.

De werving van de proefpersonen heeft plaatsgevonden op zes faculteiten door middel van een wervingsmail aan de coördinatoren van de opleidingen en door middel van directe benadering van de onderzoekers aan de studenten op de faculteiten. De faculteiten van de Hogeschool Utrecht zijn onderverdeeld in: Maatschappij en Recht, Economie en Maatschappij, Gezondheidszorg, Natuur en Techniek, Communicatie en Journalistiek en tot slot Educatie.

Bij de selectie is er een zo groot mogelijke spreiding gehandhaafd door van elke faculteit maximaal 11 proefpersonen te werven. Dit werd gedaan om de representatie van de gemiddelde hbo student te verhogen.

In dit hoofdstuk geven wij allereerst een overzicht van de normeringsgroep aan de hand van verschillende punten, namelijk: leeftijd, geslacht, faculteit en studiejaar.

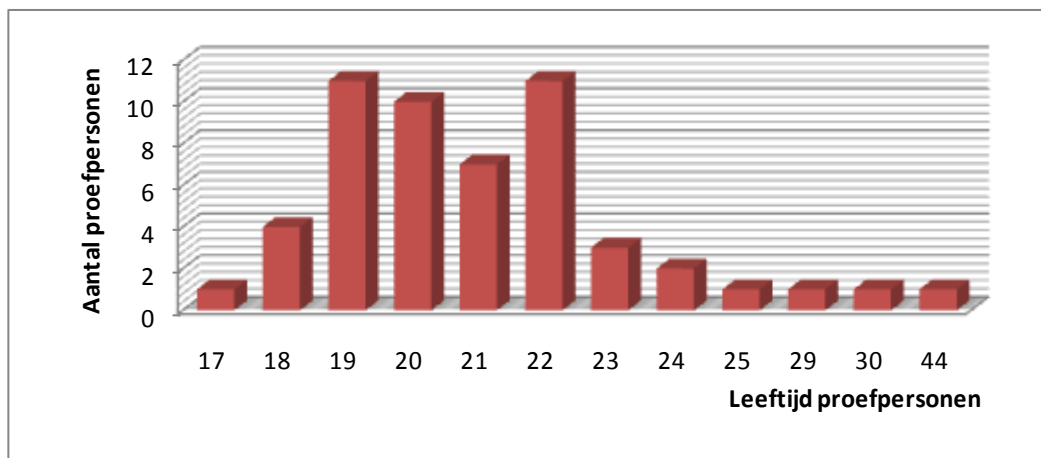
Vervolgens geven wij per onderdeel van de taalscreening het gemiddelde en de standaarddeviatie weer om hiermee de norm vast te stellen. Dit wordt gedaan met behulp van het statistische verwerkingsprogramma SPSS. We zullen de gegevens zowel in tabelvorm als in grafieken weergeven om zo onze conclusie uit de gegevens te kunnen illustreren.

6.1 Een overzicht van de verschillen tussen de factoren leeftijd, geslacht, faculteit en studiejaar

De normeringsgroep is samengesteld aan de hand van een zestal criteria. De inclusiecriteria waren: hbo-student aan de Hogeschool Utrecht en Nederlands als moedertaal. De exclusiecriteria waren: taal- en spraakproblemen, dyslexie, spellingsproblemen en studievertraging (≥ 2 jaar). Andere factoren zoals geslacht, leeftijd, faculteit en studiejaar zijn niet meegenomen in de criteria aangezien zij geen directe invloed hebben op het gemiddelde taalniveau. Wel geven wij een overzicht van deze factoren om een goed beeld te geven van de normeringsgroep en hun samenstelling.

Leeftijd

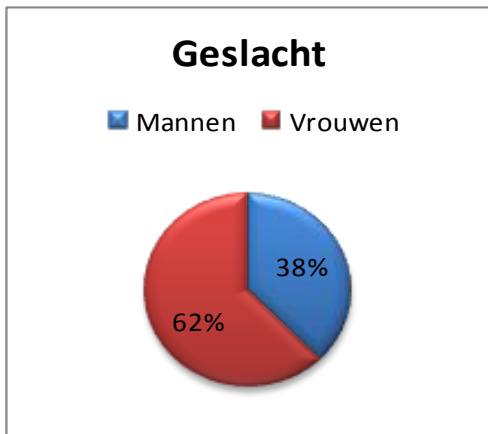
De gemiddelde leeftijd van de proefpersonen die deel hebben genomen aan het normeringsonderzoek was 21 jaar. De jongste proefpersoon was 17 jaar en de oudste proefpersoon 44 jaar. Deze leeftijd kwam echter slechts 1 keer voor en kan dus als uitzondering worden beschouwd. In onderstaand figuur is de leeftijdsgroep overzichtelijk weergegeven. Op de X-as zijn de leeftijden weergegeven. De staven geven het aantal proefpersonen per leeftijd weer.

Figuur 1. Overzicht leeftijd proefpersonen

Geslacht

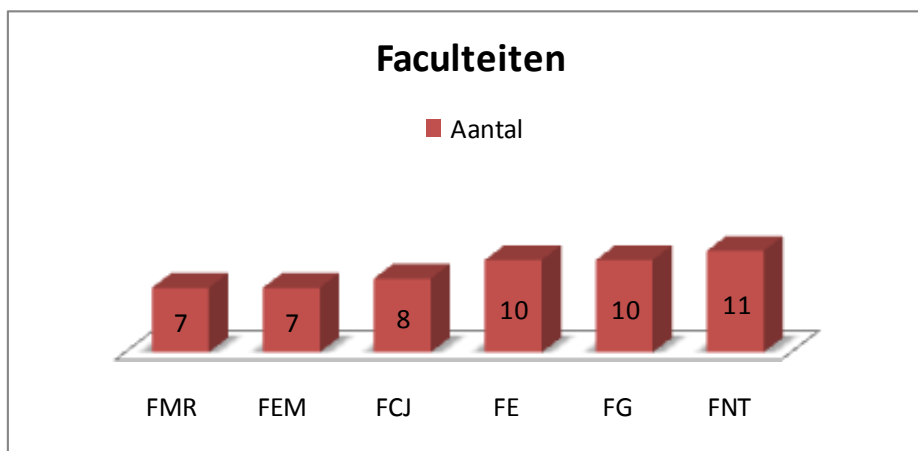
Aan het onderzoek hebben in totaal 53 proefpersonen deelgenomen. Dit aantal kan worden onderverdeeld in 33 vrouwen en 20 mannen. In onderstaand figuur is het percentage hiervan weergegeven.

Figuur 2. Overzicht geslacht proefpersonen

Faculteiten

De proefpersonen die deel hebben genomen aan het normeringsonderzoek waren afkomstig van zes faculteiten van de Hogeschool Utrecht. Het aantal proefpersonen per faculteit was ongelijk en wordt hieronder in een grafiek weergegeven. Op de X- as zijn de faculteiten weergegeven en de staven geven het aantal proefpersonen weer.

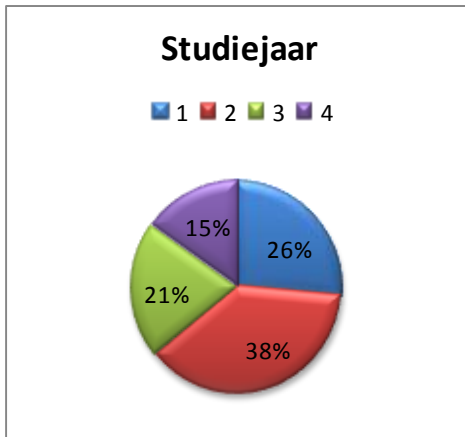

Figuur 3. Overzicht proefpersonen per faculteit

FMR: Maatschappij & Recht
FEM: Economie & Maatschappij
FCJ: Communicatie & Journalistiek
FE: Educatie
FG: Gezondheidszorg
FNT: Natuur en Techniek

Studiejaar

De 53 proefpersonen kwamen zoals genoemd allen van de Hogeschool Utrecht. De proefpersonen waren geselecteerd om deel te nemen aan het onderzoek op voorwaarde dat ze geen studievertraging hadden van meer dan twee jaar. In onderstaand overzicht geven wij het percentage studenten per studiejaar weer.

Figuur 4. Overzicht proefpersonen per studiejaar

6.2 De gemiddelden en standaarddeviaties van de verschillende onderdelen van de taalscreening

De norm voor het taalscreeningsinstrument wordt in dit hoofdstuk onderverdeeld per screeningsonderdeel. De onderdelen van de taalscreening bestaan uit: woordenschat, spontane taal, vragenlijst 'talig functioneren' en schrifttaal. Het scoreformulier biedt een overzicht van de onderdelen en is in bijlage 4 toegevoegd.

De norm is gesteld door het gemiddelde en de standaarddeviatie te berekenen en daar een cut- off score aan te koppelen. Hieronder zal dit per onderdeel worden weergegeven, geïllustreerd met een staafdiagram en een boxplot.

6.2.1 Woordenschat

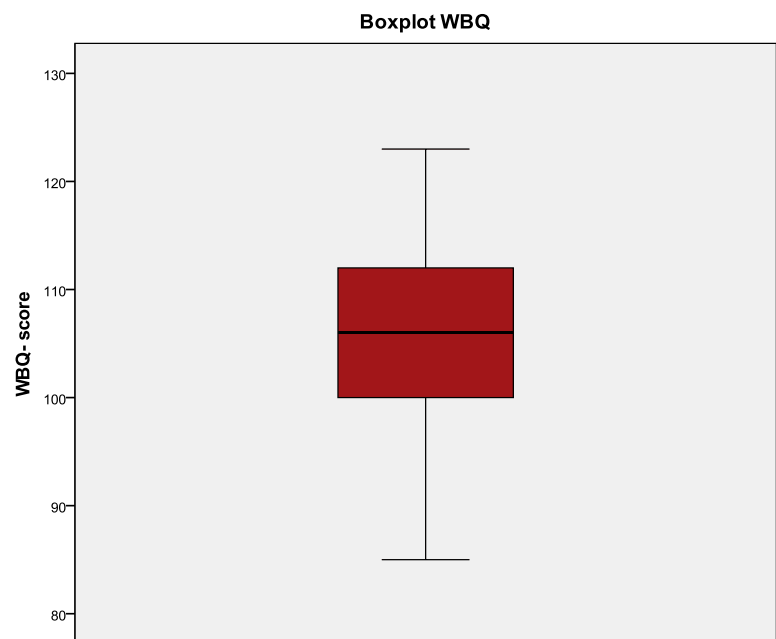
De norm voor de woordenschat is vastgesteld met behulp van de Peabody Picture Vocabulary Test-III-NL. Deze genormeerde en gestandaardiseerde test is afgenomen bij alle 53 proefpersonen.

Zoals in de boxplot kan worden gezien, was het minimale WBQ 85 en het maximale WBQ 123. Het gemiddelde WBQ lag op 105.

Met behulp van SPSS hebben wij de standaarddeviatie berekend. Deze had een afgeronde waarde van 9 (8.7).

De norm die wij voor dit onderdeel gesteld hebben is een WBQ tussen 96 en de 114. Dit betekent dat als je één SD afwijkt van het gemiddelde, je een beneden gemiddelde score hebt. 2 SD onder het gemiddelde betekent een lage score.

Samengevat kan gesteld worden dat de norm van het WBQ tussen de 96 en 114 een gemiddelde score is. Tussen de 87 en 96 is een beneden gemiddelde score en lager dan 87 betekent dat je een lage score hebt vergeleken met de gemiddelde hbo student.

6.2.2 Spontane taal

Voor het onderdeel spontane taal werden de proefpersonen gevraagd om 5 minuten iets te vertellen over een onderwerp dat gerelateerd is aan zijn of haar studie. Hier werd een opname van gemaakt met behulp van een voice recorder. Deze opname werd in zijn geheel uitgeschreven. Uit dat sample werden twintig opeenvolgende uitingen geselecteerd die beoordeeld werden op ongrammaticaliteit en complexiteit. Bij de ongrammaticaliteit werden fouten bekeken op het gebied van morfologie en syntaxis. Dit kon worden onderverdeeld in ernstige fouten en lichte fouten (zie bijlage 4).

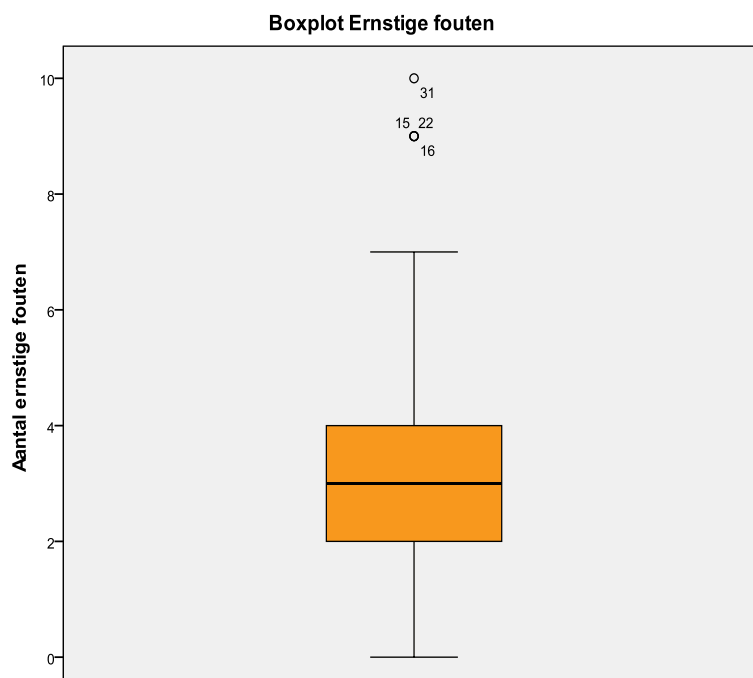
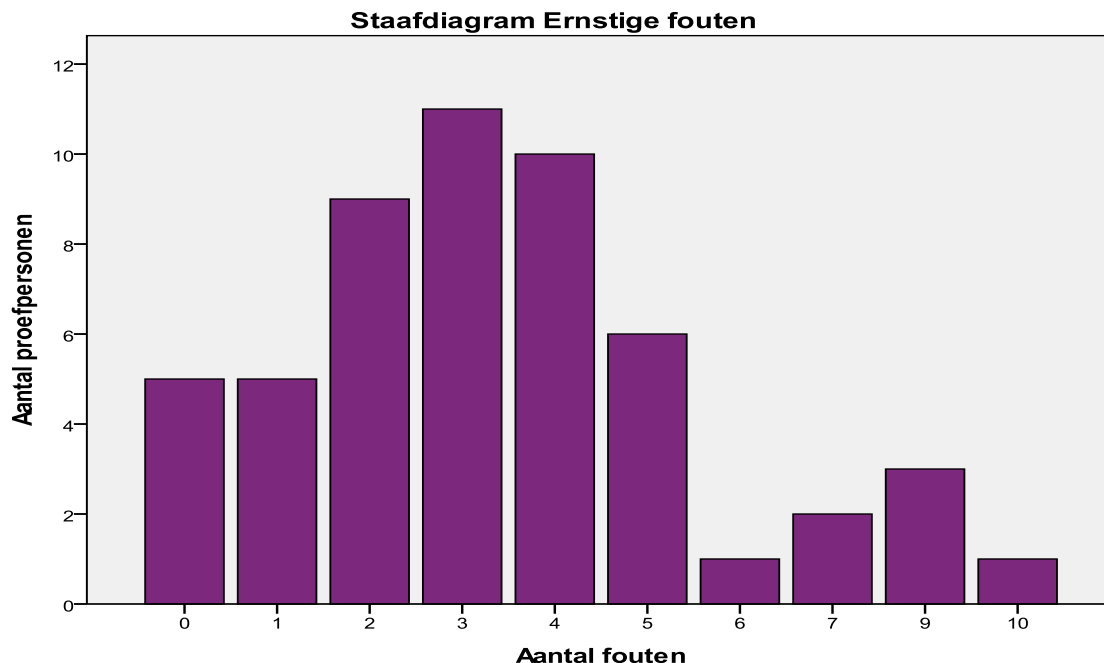
De complexiteit van het sample werd beoordeeld aan de hand van het aantal nevenschikkende- en onderschikkende zinnen die men maakte in de twintig uitingen.

Tot slot werd het sample beoordeeld op het gebied van lexicon/semantiek en pragmatiek. Dit waren bij lexicon/semantiek vier stellingen en bij pragmatiek één stelling. De stellingen konden gescoord worden op een drie- puntschaal (1. Onvoldoende, 2. Matig, 3. Voldoende). Hieronder wordt de norm van de onderdelen horend bij de spontane taal beschreven en geïllustreerd.

Ernstige fouten

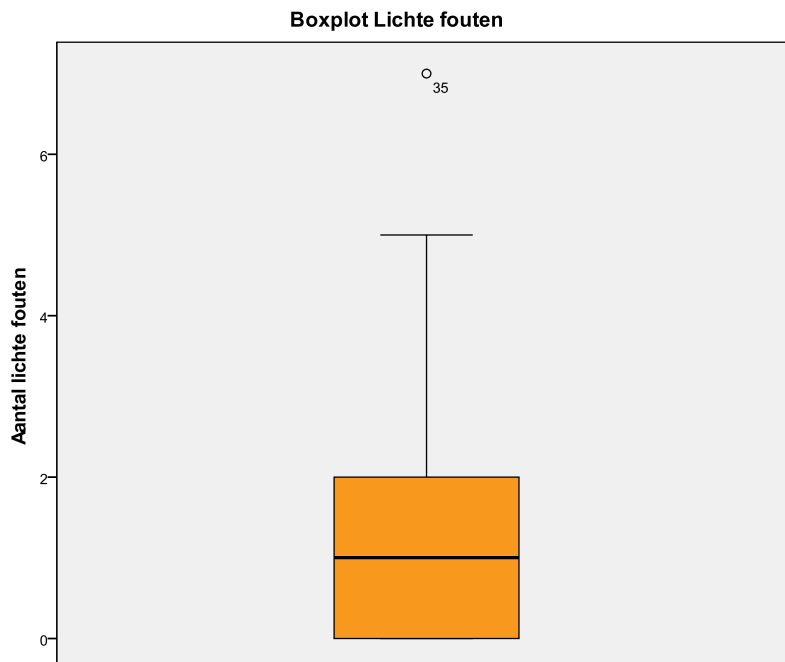
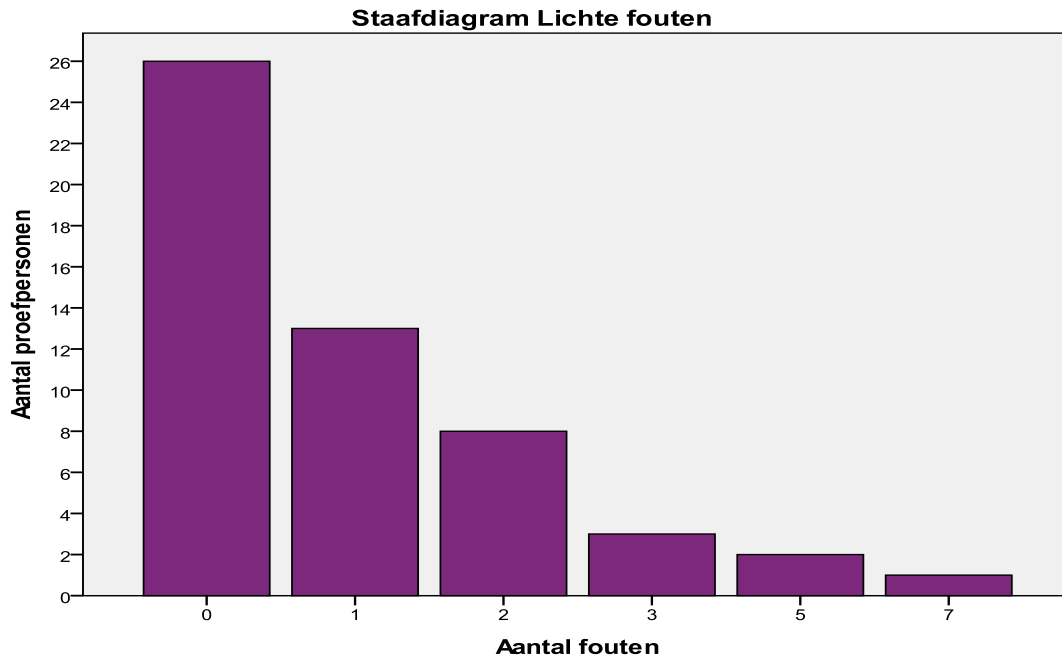
Zoals in het staafdiagram kan worden gezien, is het minimale aantal ernstige fouten die de proefpersonen hadden, nul. Maximaal werden er in de twintig uitingen van alle 53 proefpersonen tien fouten gemaakt. Het gemiddelde aantal ernstige fouten bedraagt 3 (3.45) fouten. De SD die wij hierbij berekend hebben is 2,4; afgerond is dit 2.

De norm voor dit onderdeel bleek lastig vast te stellen door de grote spreiding die zichtbaar was. Het gemiddelde aantal fouten was 3. Als hier een standaarddeviatie van 2 bij opgeteld werd kwam dat op 5 fouten. Dit zou dus betekenen dat de norm zou liggen bij een aantal fouten tussen de 1 en 5. Dit vonden wij echter erg veel voor een sample van twintig uitingen, als gemiddelde van een hbo student. In de boxplot is te zien dat vier proefpersonen een afwijkende score hebben in vergelijking met de rest van de onderzoeksgroep. Wanneer we deze proefpersonen niet meerekenen, komen we op een gemiddelde van 3 (2.98). De standaarddeviatie die wij daarbij berekend hebben werd 1.8; afgerond is dit 2. Dit betekent dat zonder de uitvallers de norm nog steeds tussen de 1 en 5 fouten ligt. De cut- off score die wij hiervoor gesteld hebben is 3. Dit betekent dat als men meer dan 3 ernstige fouten heeft in zijn spontane taal, hij uitvalt op het gebied van morfologie en syntaxis.

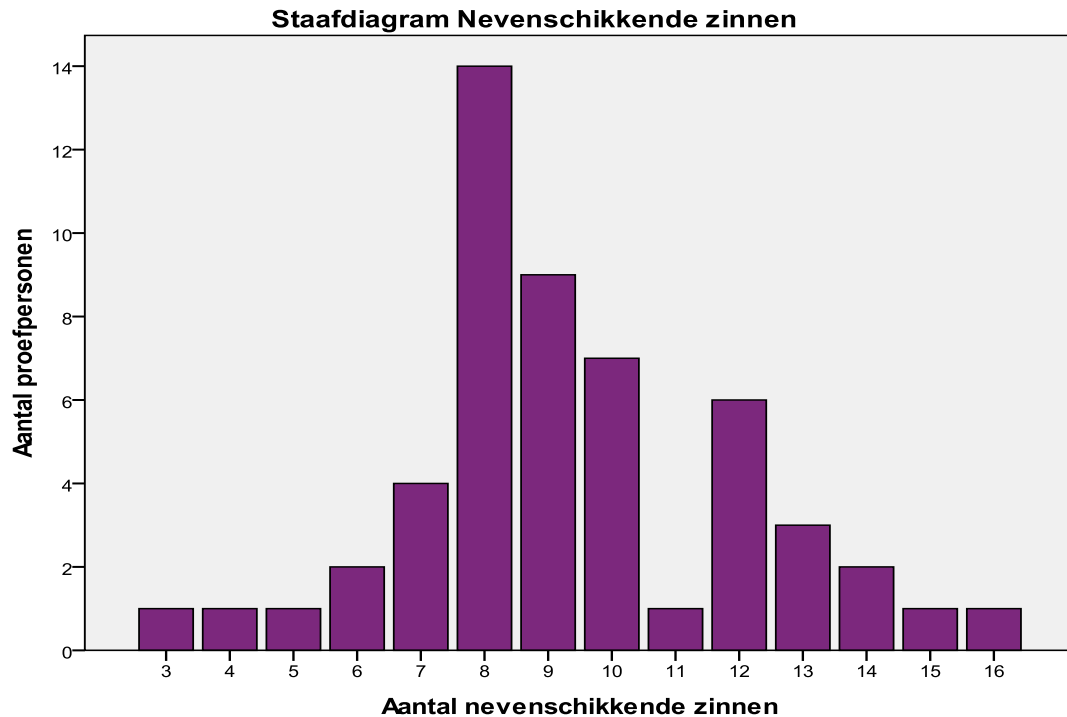
Lichte fouten

In het staafdiagram is zichtbaar dat de meeste proefpersonen slechts 1, of zelfs geen fouten hadden in hun sample. Het gemiddelde aantal lichte fouten is 1 (1.04) fout. De SD ligt ook afgerond op 1, (1,5). Wij concluderen dat men maximaal 2 lichte fouten mag hebben in een sample van twintig uitingen. Hiermee passen we de regel toe van het afwijken van maximaal 1 SD van het gemiddelde.

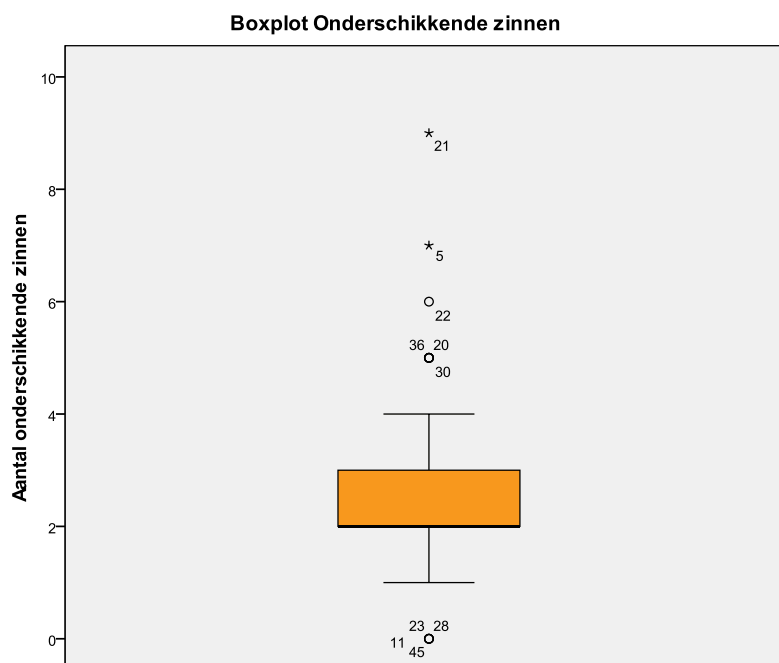
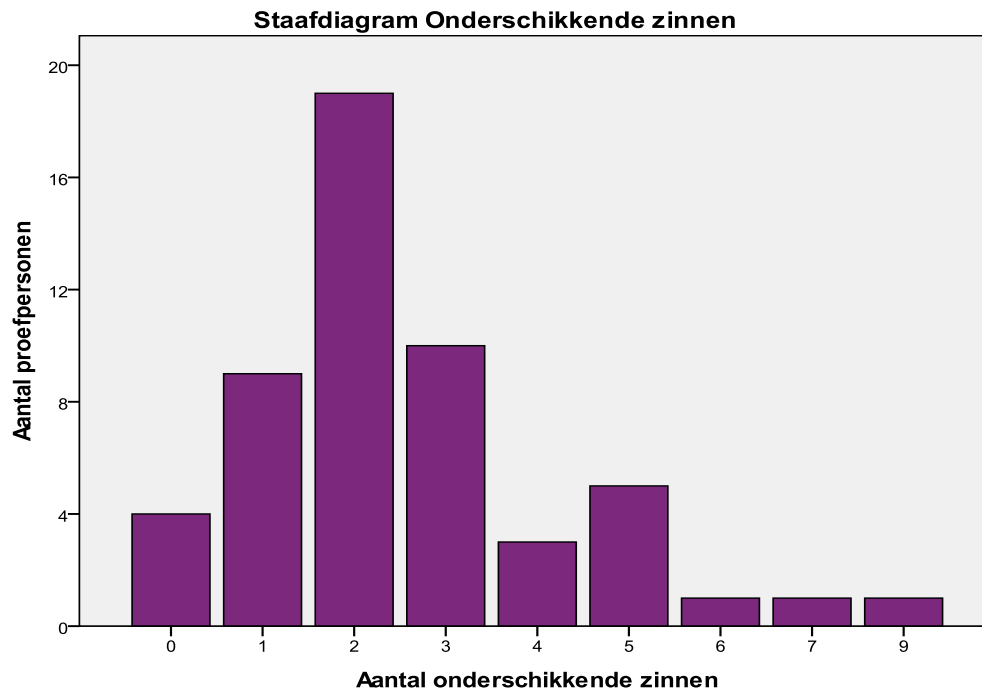
Nevenschikkende zinnen

Uit de statistische gegevens blijkt dat bij het totaal aantal proefpersonen gemiddeld 9 nevenschikkende zinnen werden gemaakt in het sample van twintig uitingen. Het minimale aantal nevenschikkende zinnen lag op 3 en het maximale op 16. Het gemiddelde aantal nevenschikkende zinnen is 9 (9.4). Dit is ook in het staafdiagram terug te zien: de meeste proefpersonen maakten 8 tot 10 nevenschikkende zinnen. Met een SD van afgerond 3 (2.7), stellen wij de norm op minimaal 6 nevenschikkende zinnen in een sample van twintig uitingen.

Onverschikende zinnen

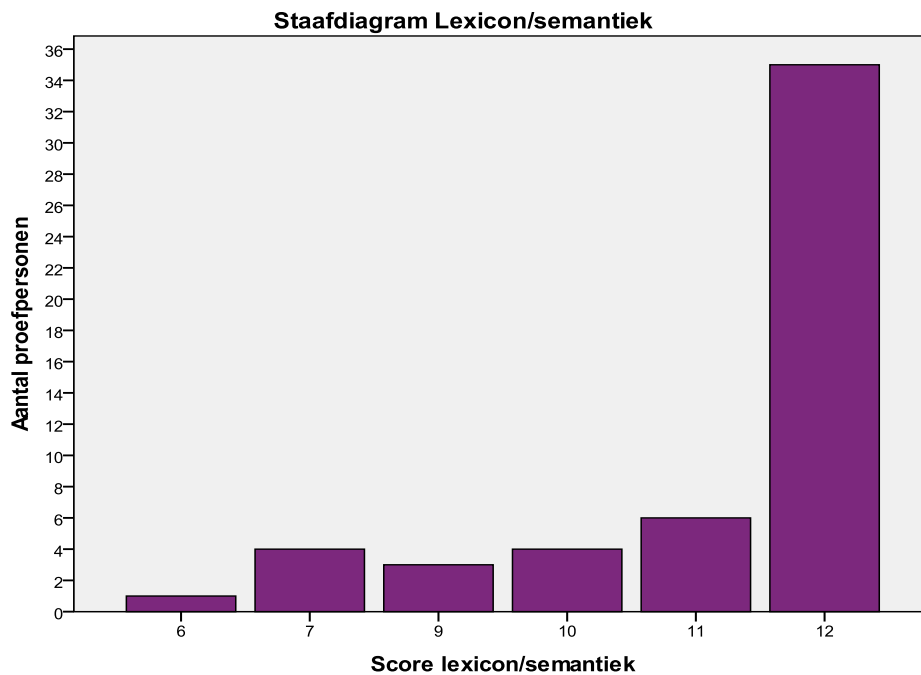
Met behulp van SPSS is het gemiddelde berekend dat ligt op 3 (2.6) onverschikende zinnen in een sample van twintig uitingen. Het minimale aantal onverschikende zinnen bedroeg 0 en het maximale aantal was 9. In de boxplot zien we een vrij grote spreiding tussen de proefpersonen. Aan de hand van deze gegevens hebben wij de norm gesteld dat men minimaal 1 onverschikende zin moet hebben in zijn/haar sample. Hier wordt uitgegaan van het gemiddelde min 1SD (1.8).

Lexicon/semantiek

De stellingen van dit onderdeel moesten beantwoord worden aan de hand van een drie- puntschaal (3.voldoende, 2. matig, 1.onvoldoende). De gemiddelde totaalscore van de proefpersonen bedroeg 11,08. De maximale score die men kon halen was 12 (vier keer voldoende). In het staafdiagram is terug te zien dat de meeste proefpersonen hoog scoren. Echter bij het optellen van de scorematen zagen we dat er twaalf keer onvoldoende is gescoord op dit onderdeel. Aan de hand van een gemiddelde score kan dus geen duidelijke norm worden gesteld. Dit omdat de totaalscore niet de gewenste informatie geeft die je aan de hand van de stellingen wilt verkrijgen. Hierdoor moet dit onderdeel per stelling op inhoud worden bekeken.

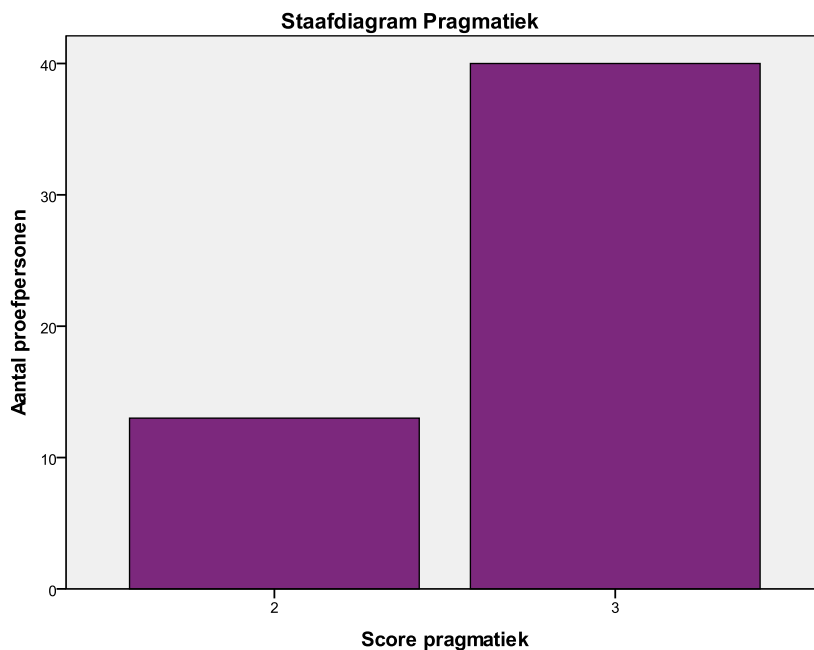
De norm die wij dan ook stellen, is dat men geen onvoldoende mag scoren op de stellingen bij lexicon/semantiek en pragmatiek. De stellingen waarop 'matig' wordt gescoord, dienen als aandachtspunt meegenomen te worden in het vervolgtraject.

Pragmatiek

Dit onderdeel bestond uit één stelling, die net als lexicon/semantiek beantwoord moest worden aan de hand van een drie- puntschaal (3.voldoende, 2. matig, 1.onvoldoende). De gemiddelde totaalscore van de proefpersonen bedroeg 2,75. De maximale score die men kon halen was 3. In het staafdiagram is te zien dat 40 proefpersonen voldoende scoorden en 13 proefpersonen matig. Ongeveer een kwart voor de proefpersonen scoort dus matig op deze stelling.

De norm die wij dan ook stellen, is dat men geen onvoldoende mag scoren op de stelling bij pragmatiek. Wanneer er 'matig' wordt gescoord, dient dit als aandachtspunt meegenomen te worden in het vervolgtraject.

6.2.3 Vragenlijst Talig Functioneren

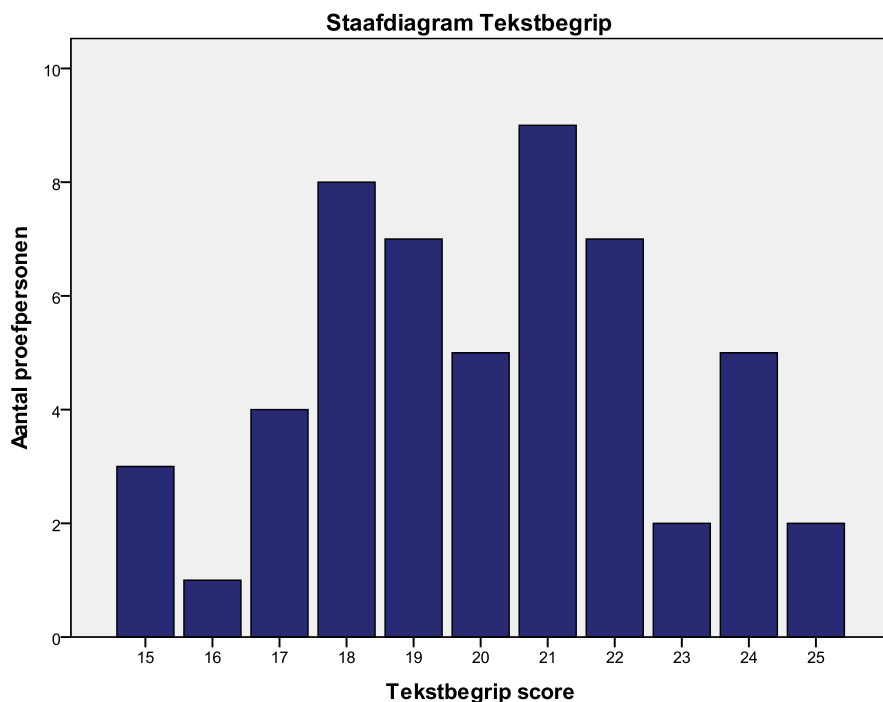
De vragenlijst talig functioneren bestaat uit 18 uitspraken die onderverdeeld zijn in tekstbegrip (5 uitspraken), lexicon/semantiek (6 uitspraken) en pragmatiek (7 uitspraken).

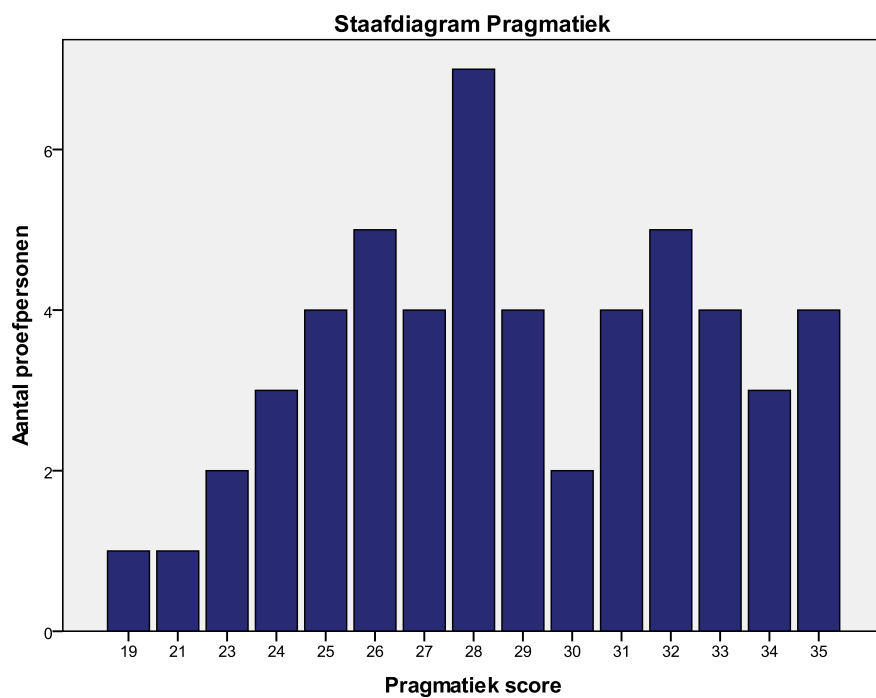
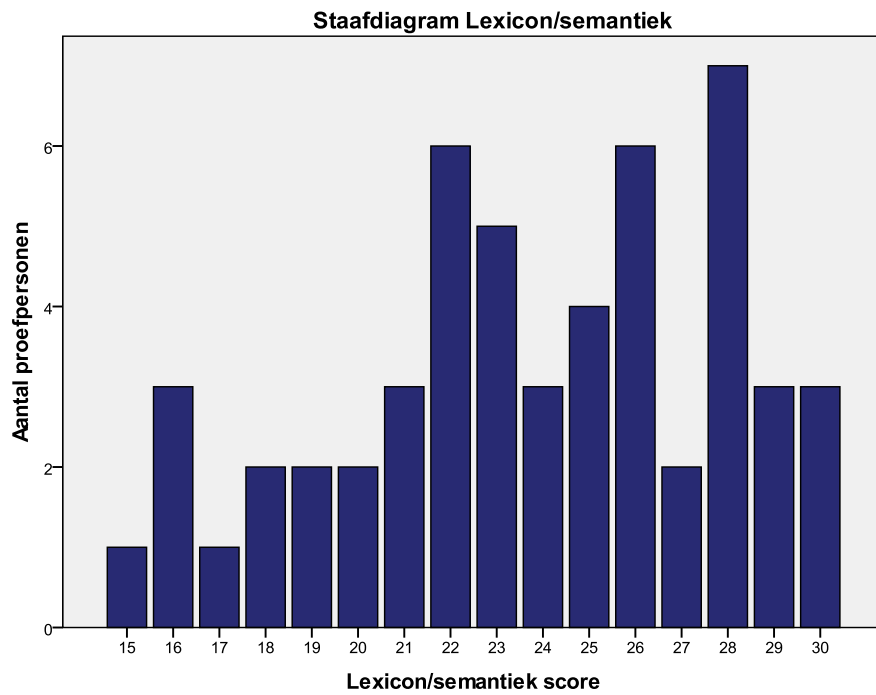
De uitspraken moeten op een 5-puntschaal gescoord worden. (1. Erg oneens; 2. Oneens; 3. Neutraal; 4. Mee eens; 5. Helemaal mee eens). Alle uitspraken hebben betrekking op situaties waarin het Nederlands de geschreven of gesproken taal is. De proefpersonen werden gevraagd in hoeverre ze het eens waren met de uitspraken.

Ook de data van dit onderdeel kunnen niet statistisch verwerkt worden. Allereerst zijn de uitspraken subjectief en persoonsgebonden. Hier kan geen feitelijke norm voor gesteld worden. Daarnaast geeft de score geen mate van afwijking weer.

De gemiddelde totaalscore bij het onderdeel tekstbegrip was 20,28 met een SD van 3 (2.99). De gemiddelde totaalscore van het onderdeel lexicon/semantiek was 23,85 met een SD van 4 (4.19). De gemiddelde totaalscore van het onderdeel pragmatiek was 28,98 met een SD van 4 (4.04).

De norm die wij handhaven is dat men geen 1 of 2 mag scoren op de uitspraken van tekstbegrip, lexicon/semantiek en pragmatiek. Wanneer dit wel het geval is wordt geadviseerd om hierop door te vragen en dit nader te onderzoeken. Dit baseren wij op het feit dat een student volgens de talige startcompetenties de taalvaardigheden uit de screeningsonderdelen voldoende dient te beheersen. Onderstaande staafdiagrammen geven achtereenvolgens het tekstbegrip, de lexicon/semantiek en pragmatiek score weer.

6.2.4 Schrijfvaardigheid

Bij dit onderdeel werden de proefpersonen gevraagd een zelfgeschreven Nederlandstalige tekst mee te nemen die zij in het kader van hun studie geschreven hadden. De tekst werd geanalyseerd aan de hand van een 3-puntschaal (1. Onvoldoende; 2. Matig; 3. Voldoende). Daarnaast werd de tekst geanalyseerd op grammaticale fouten, spellingsfouten en interpunctiefouten.

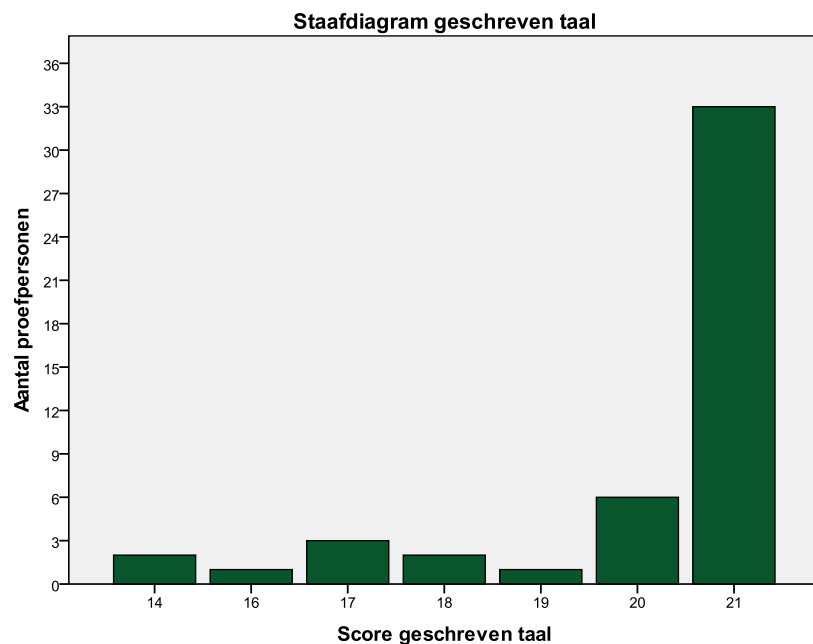
Van de 53 proefpersonen hebben er 5 geen tekst ingeleverd, waardoor deze uitgesloten moesten worden van dit onderdeel. De norm is dus bepaald aan de hand van 48 proefpersonen.

Geschreven taal

De geschreven taal omvat net als de vragenlijst Talig Functioneren een totaalscore. Net als bij de andere vragenlijst kunnen wij ook hierbij geen norm stellen op basis van een totaalscore.

Op basis van de Talige Startcompetenties (Bonset & de Vries, 2009), stellen wij de norm dat op alle items voldoende gescoord moet worden. Wanneer er matig of onvoldoende wordt gescoord dient dit als aandachtspunt te worden meegenomen.

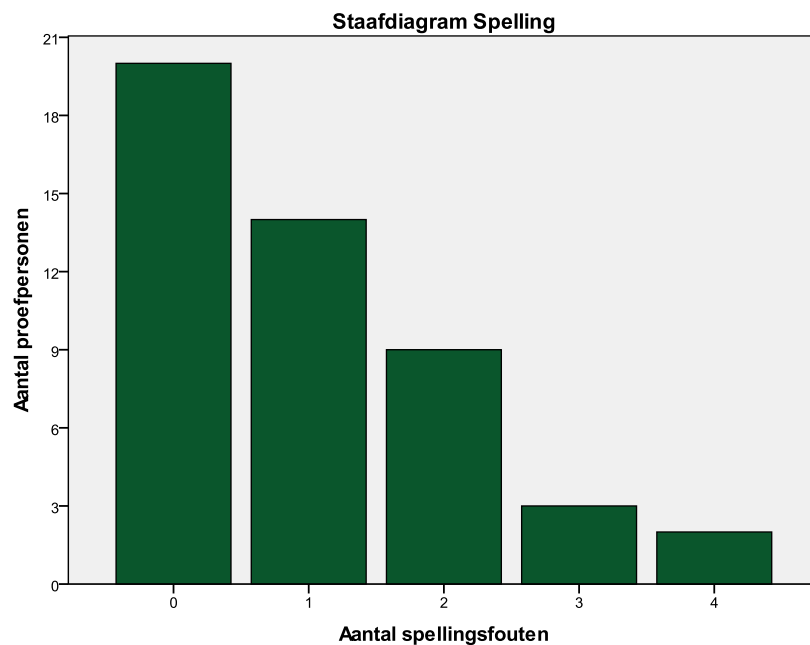
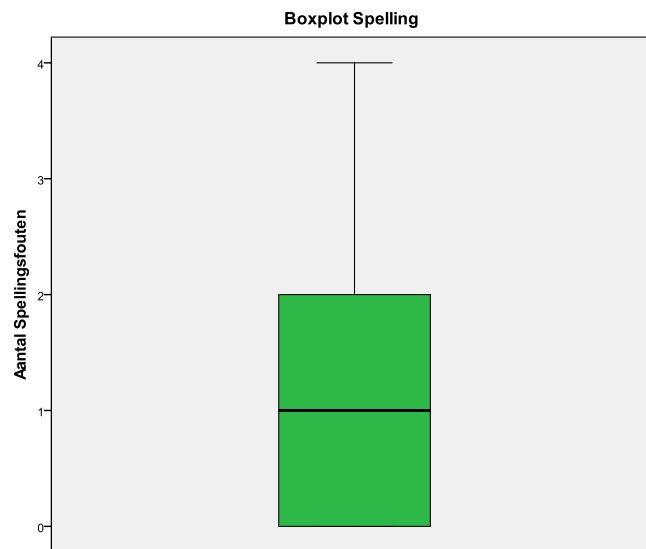
De minimale score die behaald kon worden was 7 en de maximale score die behaald kon worden was 21. Gemiddeld werd een totaalscore van 20,06 behaald, met een SD van 2 (1.82). Over het algemeen kan gezegd worden dat de proefpersonen hoog hebben gescoord. Onderstaand diagram geeft de score van de proefpersonen weer.

Spelling

Het aantal spellingsfouten dat de proefpersonen maakten lag tussen de 0 en 4 fout. Het gemiddelde aantal fouten was 1 (1,02) fout. De bijbehorende SD was 1 (1.1).

De norm die wij aan de hand van deze gegevens stellen is dat maximaal 2 spellingsfouten gemaakt mogen worden in 1 A4 tekst.

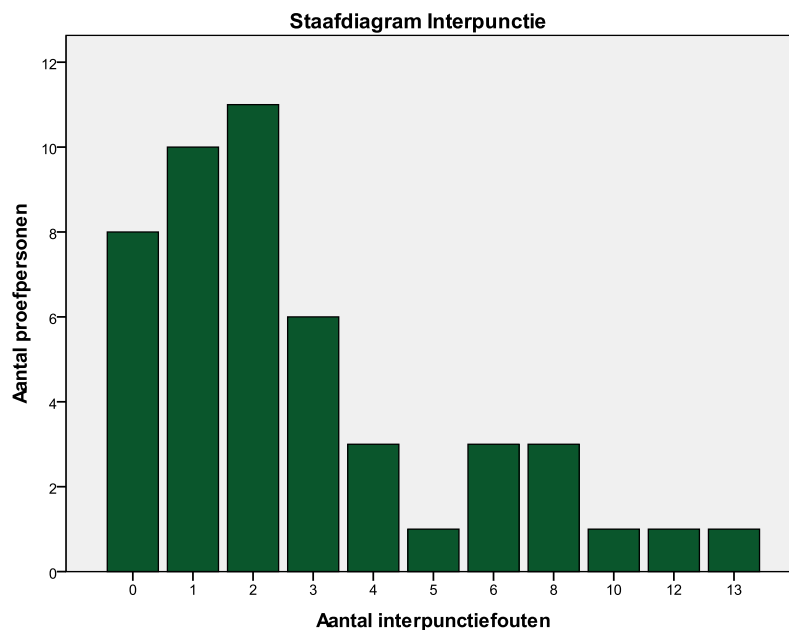
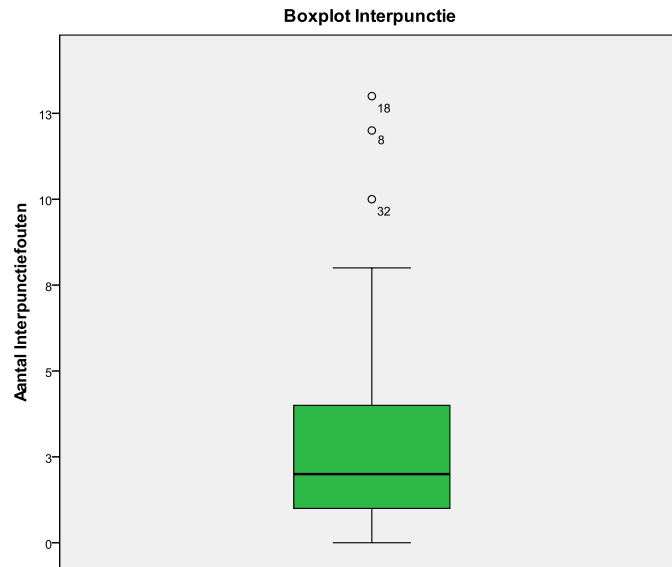

Interpunctie

Het aantal interpunctiefouten dat de proefpersonen maakten lag tussen de 0 en 13 fout. Het gemiddelde aantal fouten was 3 (3,0) en de bijbehorende SD eveneens 3 (3.1). Echter is in de boxplot te zien dat er drie personen afwijkend scoorden in vergelijking met de rest van de groep.

Deze niet meegerekend kwam het gemiddelde aantal fout op 2 (2.42) en de bijbehorende SD op 2 (2.22).

Op basis hiervan stellen wij de norm dat er maximaal 4 interpunctiefouten gemaakt mogen worden in 1 A4 tekst.

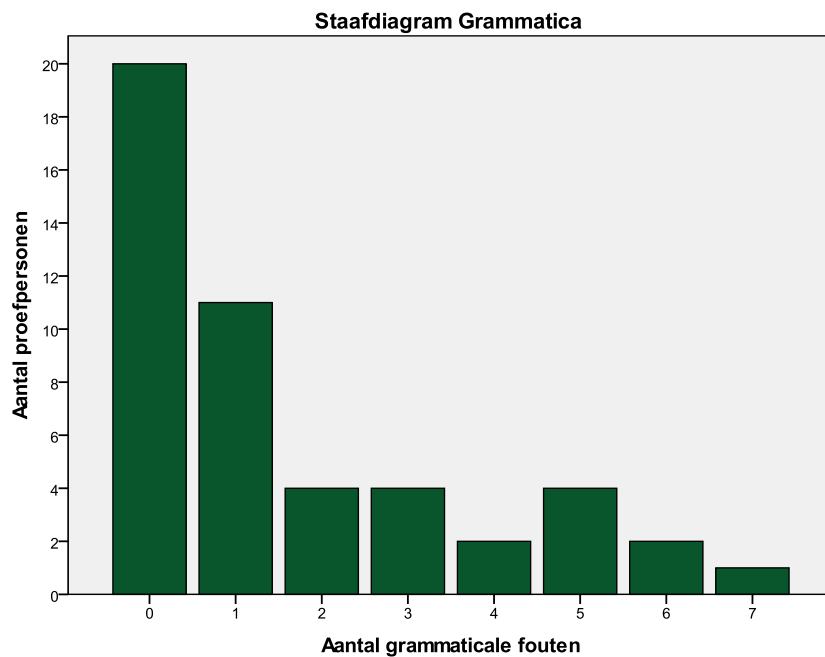
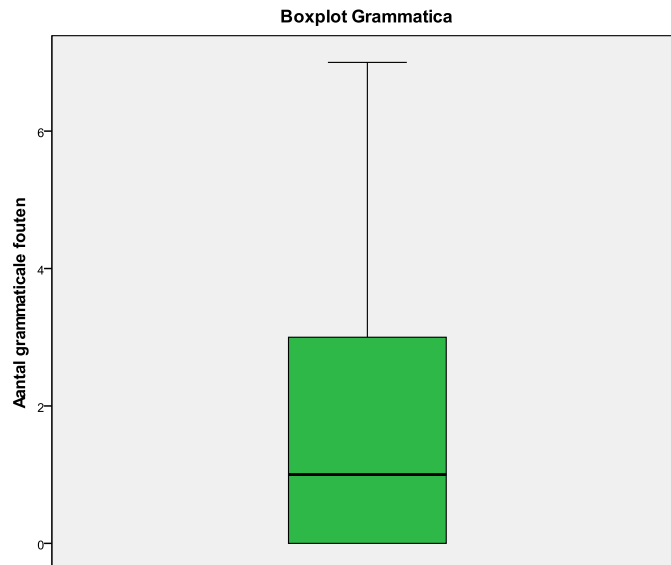

Grammatica

Het aantal grammaticale fouten dat de proefpersonen maakten lag tussen de 0 en 7 fout.

Het gemiddelde aantal fouten was 2 (1.62) en de bijbehorende SD bedroeg 2 (2.01).

Op basis hiervan stellen wij de norm dat er maximaal 4 grammaticale fouten gemaakt mogen worden in 1 A4 tekst.

6.3 Conclusie

In dit hoofdstuk hebben wij de normering van de verschillende onderdelen van de taalscreening vastgesteld. Hiermee hebben wij antwoord gegeven op de onderzoeksvraag die onze opdrachtgever ons stelde, namelijk: "Normeer het concept van het taalscreeningsinstrument".

Bij bepaalde onderdelen bleek het niet gemakkelijk om een eenduidige norm te stellen. Dit had met name te maken met de onderdelen waarop de proefpersonen gevraagd werd antwoord te geven op geformuleerde uitspraken. Voor deze onderdelen hebben wij de norm bepaald aan de hand van de Talige Startcompetenties (Bonset en de Vries, 2009). Volgens deze competenties is niveau B2 het niveau dat hbo-studenten dienen te beheersen bij aanvang van hun studie. Omdat de taalscreening gebaseerd is op de Talige Startcompetenties en dus aansluit op niveau B2, betekent dit dat een student die onvoldoende scoort op de taalscreening, ook niet voldoet aan de eisen van de Talige Startcompetenties.

Wanneer we allereerst kijken naar het de woordenschat was het gemiddelde WBQ van de studenten 105. Dit is op het niveau wat van een hbo-student verwacht mag worden.

Bij het onderdeel spontane taal bleek dat het taalgebruik van de studenten niet altijd op het niveau is wat op het hbo van hen wordt verwacht. Een aantal studenten had erg veel fouten in de zinsbouw en woordvolgorde van de zinnen. Ook de lidwoorden werden regelmatig niet correct gebruikt.

Bij het onderdeel vragenlijst Talig Functioneren werden geen bijzonderheden gezien. De studenten gaven aan niet veel moeite te hebben met het volgen van het onderwijs.

Bij schrijfvaardigheid zagen wij tenslotte dat er in 1 A4 tekst veel fouten werden gemaakt op het gebied van grammatica, spelling en interpunctie. Hierbij moet echter vermeld worden dat de kwaliteit van de verslagen erg uiteen liep. Sommige verslagen waren al door een docent nagekeken terwijl andere verslagen speciaal voor de taalscreening werden geschreven.

In dit normeringsonderzoek zijn geen conclusies verbonden aan de relatie tussen de factoren leeftijd, geslacht, faculteit en studiejaar in combinatie met de taalscreeningsonderdelen. Door het kleine aantal proefpersonen (n=53) kon hier geen betrouwbare conclusie aan verbonden worden.

Daarnaast was het gezien de beperkte tijd niet mogelijk om dit alles uit te werken. Desalniettemin is dit zeker relevant om nader te onderzoeken in een vervolgonderzoek.

7. Gebruiksvriendelijkheid van het taalscreeningsinstrument

In dit hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op de vaardigheden die de onderzoeker nodig heeft bij de afname van de taalscreening. Vervolgens brengen we de taalscreening in kaart en beschrijven we de aanpassingen die gedaan zijn nadat we de taalscreening als concept ontvingen.

Tot slot evalueren we de gebruiksvriendelijkheid van de taalscreening aan de hand van zelfevaluatielijsten van de onderzoekers en de proefpersonen. Er is hierin een onderscheid gemaakt tussen de Nederlandstalige proefpersonen en de meertalige proefpersonen.

Door aanpassingen te maken aan de taalscreening en deze te evalueren op gebruiksvriendelijkheid hopen wij een goed taalscreeningsinstrument te leveren zoals Hacgebord en Westen(2010) dit in hun boek beschrijven: “Een goed taalscreeningsinstrument levert inzicht op in het werken aan taalvaardigheid van studenten, zodat de kwaliteit van de opleiding en uiteindelijk ook het slaagpercentage worden vergroot”.

7.1 Vereiste vaardigheden van de onderzoeker bij afname van de taalscreening

De taalscreening kan worden afgenomen door linguïsten, logopedisten en logopediestudenten onder begeleiding. Om de taalscreening goed te laten verlopen is het allereerst van belang dat de onderzoeker het doel goed voor ogen heeft. De taalscreening kan namelijk bepalend zijn voor het studieverloop van de student en eventuele plaatsing in bepaalde programma's of opleidingen. Hiervoor heeft de logopedist of logopediestudent voldoende achtergrondkennis van de taalaspecten nodig die in de taalscreening naar voren komen.

In onze ogen heeft de taalscreening voor NT2-sprekers als doel: het vroegtijdig signaleren en het nader in beeld brengen van taalproblemen.

Voor de onderzoeker die de taalscreening afneemt is het niet noodzakelijk om een training te volgen om de taalscreening voor NT2-sprekers af te kunnen nemen. Wel is het noodzakelijk om de bijbehorende handleiding grondig te bestuderen, voordat de taalscreening in een echte testsituatie wordt afgenomen. Een goede ondersteuning bij de voorbereiding kan het bekijken van de instructie-dvd zijn die voor in de handleiding terug te vinden is.

Bij de afname van de taalscreening dient de onderzoeker met de volgende algemene zaken rekening te houden:

- Zorg voor een rustige omgeving
- Stel de proefpersoon op zijn gemak door een goede inleiding op de taalscreening te geven.
- Leg duidelijk uit wat er van de proefpersoon verwacht wordt.
- Gebruik de vermelde instructie op het scoreformulier, voor een betrouwbare afname.
- Hanteer een rustig spreektempo en duidelijke articulatie

Omdat de taalscreening gericht is op het onderzoeken van taal bij NT2-sprekers, is het van belang dat de onderzoeker begrip toont voor de mogelijke cultuurverschillen tussen de onderzoeker en de proefpersoon. Meertalige studenten kunnen andere toets- en werkvormen gewend zijn dan de onderzoeker. Ook opvattingen over presentie, op tijd zijn of de waarde van diploma's kunnen per cultuur verschillen (Baalen e.a. 2002).

Daarnaast is het noodzakelijk dat het taalgebruik aangepast wordt aan het niveau van de NT2-spreker. Dit is met name van belang bij het afnemen van de anamnese. Hier wordt vaak de meeste informatie verschaft over de achtergrond van de taalproblematiek. Wanneer een NT2-spreker de vragen die de onderzoeker stelt niet goed begrijpt kan hij mogelijk verkeerde of onvolledige informatie geven. Dit zelfde geldt voor een geschreven instructie. Dit moet op een heldere en duidelijke manier geformuleerd zijn.

Bovenstaande vaardigheden zijn noodzakelijk om de taalscreening goed te laten verlopen. Voor beide partijen zal dit resulteren in een prettige samenwerking en een correcte afname van het onderzoek.

7.2 Aanpassingen aan de taalscreening

De aanpassing van de taalscreening vond plaats in twee fasen. Hieronder worden de aanpassingen in tabelvorm weergegeven. Op deze manier beschrijven we de totstandkoming van de definitieve taalscreening.

7.2.1 De taalscreening in kaart gebracht

In april 2010 werd door Gerda Bruinsma een eerste poging gedaan tot het opzetten van een taalscreeningsinstrument voor NT2- sprekers. Deze was gebaseerd op de Talige Startcompetenties voor het hbo (Bonset & De Vries, 2009). Deze versie kregen wij bij de start van ons afstudeerproject in maart 2011 toegestuurd.

Aangezien dit een concept was van de taalscreening en wij nog een definitievere versie toegestuurd zouden krijgen hebben wij aan dit concept geen veranderingen aangebracht.

De tweede versie die kort daarna volgde hebben wij als projectgroep bestudeerd en hier vragen bij geformuleerd die in een gesprek met Gerda Bruinsma besproken werden. Deze vragen waren voornamelijk gericht op de afname en de scoring van de verschillende onderdelen.

De eerste aanpassingen – begin maart 2011 – worden in onderstaand figuur weergegeven:

Onderdeel taalscreeningsinstrument	Aanpassing
Voorblad	Toevoeging algemene gegevens; Toevoeging benodigdheden voor de taalscreening
Anamnese	De anamnese talige achtergrond verwijderd. Vraag 6 over vormen van onderwijs is blijven staan
Peabody Picture Vocabulary Test-III-NL	Tabel voor een overzicht van de scores
Opname spontane taal 1. Complexiteit 2. Morfosyntaxis 3. Lexicon/semantiek 4. Pragmatiek	Geen
Vragenlijst Talig Functioneren 1. Tekstbegrip 2. Lexicon/semantiek gesproken taal 3. Pragmatiek	Geen
Schrijfvaardigheid	Geen
Score overzicht en gegevens afname	Geen

Figuur 1. Eerste aanpassing van het taalscreeningsinstrument. Begin maart, 2011

Van het voorblad hebben wij de algemene gegevens aangepast. Hieraan hebben wij het geslacht, huidige opleiding en studiejaar toegevoegd. Ook hebben wij op het voorblad een overzicht gegeven van de benodigdheden voor de taalscreening zoals: de Peabody Picture Vocabulary Test-III-NL, voice recorder, stopwatch, scoreformulieren, Nederlandse tekst, pen en papier.

Daarnaast hebben we de anamnese ingekort omdat die gericht was op een NT2- spreker. Bij afname van een Nederlandstalige hbo-student was dat dus niet relevant. Wel hebben wij vraag 6 laten staan, wat gaat over de vormen van onderwijs die de proefpersonen gevolgd hebben voordat ze aan hun hbo- studie begonnen. Dit leek ons relevant om mee te nemen bij de interpretatie van de resultaten. Tevens hebben wij een tabel gemaakt om de score van de Peabody Picture Vocabulary Test-III-NL overzichtelijk te maken.

Eind maart kregen wij een scholing van Gerda Bruinsma, voor de afname en interpretatie van de taalscreening. Daarna heeft ieder projectlid de taalscreening bij een Nederlandstalige proefpersoon afgenomen. Deze afname had als doel om de gebruiksvriendelijkheid van het instrument te testen

voor zowel de onderzoekers als de proefpersonen. De resultaten van de afname werden niet meegenomen voor de normering.

Wel konden er door deze test aanpassingen gedaan worden voor de gebruiksvriendelijkheid. De tweede aanpassing wordt in onderstaand figuur weergegeven:

Onderdeel taalscreeningsinstrument	Aanpassing
Voorblad	Geen
Anamnese	Geen
Peabody Picture Vocabulary Test-III-NL	Geen
Opname spontane taal: 1. Complexiteit 2. Morfosyntaxis 3. Lexicon/semantiek 4. Pragmatiek	1. Tabellen voor een overzicht van de fouten en complexiteit van de uitingen; 2. Instructie en toevoeging schrijfgeregels voor de uitingen; 3. Formulering van stellingen lexicon/semantiek en pragmatiek; 4. Totaalscore per onderdeel toegevoegd
Vragenlijst Talig Functioneren 1. Tekstbegrip 2. Lexicon/semantiek gesproken taal 3. Pragmatiek	Stellingen genummerd; Stelling 3 tekstbegrip anders geformuleerd; Totaalscore per onderdeel toegevoegd
Schrijfvaardigheid	Instructie aangepast; Foutentabel toegevoegd voor stelling 8; Totaalscore toegevoegd
Score overzicht en gegevens afname	Algemene gegevens toegevoegd; Overzichtelijke tabel gemaakt

Figuur 2. Tweede aanpassing van het taalscreeningsinstrument. Eind maart, 2011

Bij de instructie van de opname van de spontane taal hebben we twee essentiële dingen veranderd. Allereerst werd de duur van de opname ingekort van 10 minuten naar 5 minuten, omdat het voor de cliënt te belastend was om een monoloog van 10 minuten te houden. Ook leek het ons reëler om de studenten iets over hun studie te laten vertellen in plaats van een presentatie voor te bereiden omdat anders niet het juiste beeld van de spontane taal in kaart werd gebracht.

De stellingen bij het onderdeel lexicon/semantiek van de spontane taal vonden wij erg complex geformuleerd. Deze hebben wij in meer hedendaagse taal geprobeerd te formuleren.

Nadat we het scoreformulier zoals hierboven beschreven staat, hebben aangepast, heeft de opdrachtgever hier reactie op gegeven.

Over het algemeen kon zij zich goed vinden in onze aanpassingen en na enkele wijzigingen van haar hebben wij het scoreformulier definitief gemaakt. Van het definitieve scoreformulier hebben wij een versie gemaakt die gebruikt kon worden voor de afname bij Nederlandstalige proefpersonen. Verder hebben wij een versie gemaakt die gebruikt kan worden voor de afname bij meertalige cliënten. Het enige verschil tussen deze twee versies was het onderdeel anamnese talige achtergrond.

7.3 Gebruiksvriendelijkheid van de taalscreening

Met gebruiksvriendelijkheid bedoelen we de mate waarin een toets zowel voor de instelling als voor de studenten goed te doen is. Hierbij is het belangrijk dat je rekening houdt met afnamecondities, organisatie en de financiële haalbaarheid (Hacgebord en Westen, 2010).

De gebruiksvriendelijkheid van de taalscreening kan vanuit verschillende kanten belicht worden. Enerzijds door de onderzoekers wanneer de taalscreening wordt afgenomen bij de Nederlandstalige en meertalige proefpersonen. Anderzijds door de proefpersonen die deelnamen aan de taalscreening. Alleen de meertalige proefpersonen hebben een evaluatielijst ingevuld. Hier is voor

gekozen omdat de taalscreening uiteindelijk op deze doelgroep gericht is. De Nederlandstalige proefpersonen waren enkel om de norm voor de taalscreening vast te stellen.

7.3.1 Evaluatie van de taalscreening bij de Nederlandstalige proefpersonen

Aan de evaluatie van de taalscreening hebben alle onderzoekers deel genomen. Vooraf hebben wij een zelfevaluatielijst opgesteld (bijlage 5), die we na iedere afname van een proefpersoon hebben ingevuld. Aan de hand van deze evaluatielijsten hebben wij het taalscreeningsinstrument geëvalueerd op gebruiksvriendelijkheid. Hieronder worden de vragen van de zelfevaluatielijst weergegeven met een beschrijving van onze bevindingen.

1. Hoeveel tijd kost de afname van de taalscreening in totaal?

Als we kijken naar de afname van de taalscreening zien we dat het gemiddelde hiervan 30 minuten bedraagt. Slechts een keer werd de taalscreening in 20 minuten afgenomen. Dit is dan ook de snelste afnametijd. Als langste afnameduur werd 45 minuten gemeten, deze tijd kwam 2 keer voor. Over het algemeen werd de taalscreening tussen de 25 en 35 minuten afgenomen (zie figuur 3).

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde
Afnameduur	53 pers.	20 min.	45 min.	30,77 min.

Figuur 3. Overzicht afnameduur taalscreening Nederlandstalige proefpersonen

2. Afnameduur per onderdeel

De taalscreening bestaat uit verschillende onderdelen. Bij deze vraag hebben we voornamelijk gekeken naar de onderdelen instructie, anamnese, spontane taal, de vragenlijst en de Peabody. Over het algemeen werd niet veel tijd besteed aan de inleidende instructie. De gemiddelde tijd die dit onderdeel in beslag nam was 3 minuten. De uitleg omvatte informatie over het taalscreeningsinstrument, uiteindelijke doelgroep en het normeringsonderzoek. De Peabody nam over het algemeen de meeste tijd in beslag. De gemiddelde tijd was hiervan 15 minuten.

De anamnese van de Nederlandstalige proefpersonen richtte zich maar op twee vragen, namelijk: 'Welke vormen van onderwijs heeft u gevolgd?' en 'Heeft u hiervoor al een andere hbo- studie gevolgd?' De leeftijd en faculteit van de proefpersonen werden bij de persoonsgegevens genoteerd. Daarnaast kregen de proefpersonen bij dit onderdeel de tijd om aanvullende informatie te geven die van belang kon zijn. Dit wilden wij weten omdat dit mogelijk van invloed kon zijn op de taalscreeningsresultaten. De tijd die dit onderdeel in beslag nam was gemiddeld 3 minuten. In eerste instantie was het de bedoeling dat een opname zouden maken van 10 minuten spontane taal. Dit bleek echter voor de cliënt een moeilijke opgave, omdat dit erg lang was voor een monoloog. Daarom hebben de afnameduur van de spontane taal verlaagd naar 5 minuten. Dit bleek bij de uitwerking ook ruim voldoende te zijn.

De vragenlijst 'Talig functioneren' nam niet heel veel tijd in beslag. Het waren allemaal stellingen waarbij men een cirkel moest zetten om de cijfers 1-5. Dit was meestal zo gedaan en nam gemiddeld dan ook slechts 5 minuten in beslag.

Het laatste onderdeel van de taalscreening was het inleveren van een zelfgeschreven verslag (1A-4). Het inleveren hiervan nam minder dan een minuut in beslag.

3. Ben je afgeweken van de instructie van de verschillende onderdelen?

De instructie van de verschillende onderdelen stond duidelijk vermeld op het scoreformulier. Echter om de taalscreening wat gemoedelijker te laten verlopen werd naast de verplichte instructie vaak nog wat uitleg toegevoegd. We verwachten niet dat dit de test beïnvloed heeft.

Over het algemeen is de volgorde van de onderdelen in de afname aangehouden. Een enkele keer werd eerst de Vragenlijst Talig Functioneren en vervolgens de Peabody Test afgenomen. Ook in

verband met de beschikbaarheid van de Peabody Test. Er was slechts één Peabody Test beschikbaar terwijl meerdere onderzoekers tegelijkertijd de taalscreening afnamen.

Wij willen benadrukken dat het van belang is de Peabody Test vooraf aan de spontane spraak wordt afgenomen. Dit om de receptie vooraf te laten gaan aan de productie.

4. Krijg je door middel van de geformuleerde vragen de informatie die je wilt weten?

De onderzoekers hebben op de zelfevaluatie lijst bij deze vraag voornamelijk 'ja' ingevuld.

De vragen die in de taalscreening verwerkt zitten, zijn de anamnesevragen en de vragenlijst Talig Functioneren.

Van de Nederlandstalige studenten krijg je door middel van de vragenlijst Talig Functioneren een goed beeld van hun deelname aan het hbo. Ook de anamnese vragen dienen als goede toevoeging voor de interpretatie van de taalscreening.

5. Hoeveel tijd kostte de uitwerking van de taalscreening?

Het interpreteren van de taalscreening kostte gemiddeld 60 minuten (figuur 4). Dit liep uiteen tussen de 30 en 120 minuten. Nu moet 120 minuten zeker als een uitzondering worden gezien, dit kwam slechts één keer voor. De hoogste score die hieronder ligt is 105 minuten. De tijd die het meest frequent voorkwam lag tussen de 50 en 60 minuten.

Het interpreteren van de Peabody Test en het uitrekenen van de score kostte niet veel tijd. Zeker wanneer men bekend is met deze test. Men mag uitgaan van maximaal 5 minuten.

In de uitwerking van de spontane taal ging de meeste tijd zitten. Dit komt met name door allereerst het uitschrijven van het sample en daarnaast het beoordelen van alle uitingen op zinsbouw en fouten.

In het beoordelen van de Vragenlijst Talige Functioneren ging niet veel tijd zitten. Het was enkel het optellen van een score en daar een totaal aantal aan verbinden.

Tot slot het onderdeel geschreven taal. Ook dit nam wel weer wat tijd in beslag omdat de tekst nauwkeurig moest worden gelezen en fouten op het gebied van spelling, interpunctie en grammatica moesten worden opgespoord. Uit de zelfevaluatie kwam naar voren dat dit onderdeel gemiddeld 10 minuten in beslag nam.

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde
Uitwerking	53 pers.	30 min.	120 min.	62,45 min.

Figuur 4. Overzicht uitwerkingstijd taalscreening Nederlandstalige proefpersonen

6. Is er voldoende schrijfruimte?

Geen van de onderzoekers had een opmerking over de schrijfruimte op het scoreformulier. Er kan dus van uit worden gegaan dat er voldoende schrijfruimte is. Wel moet hierbij worden vermeld dat de onderzoekers de samples van de spontane taal voor een groot deel digitaal hebben uitgewerkt.

7. Suggesties voor aanpassingen aan het scoreformulier?

Het scoreformulier is voor de afname bij de Nederlandse proefpersonen geëvalueerd en aangepast. Na deze aanpassing was het een bruikbaar scoreformulier om mee te werken.

Echter was er nog één suggestie voor een aanpassing aan het formulier, namelijk: Een tabel voor een volledig overzicht van de grammaticale fouten bij het onderdeel geschreven taal.

Na de afname van de Nederlandstalige proefpersonen is deze aanpassing doorgevoerd op het scoreformulier van de meertalige cliënten.

7.3.2 Evaluatie van de taalscreening bij de meertalige proefpersonen

Nadat we de taalscreening genormeerd hebben aan de hand van 53 Nederlandstalige proefpersonen, leek het ons nuttig om daarnaast de taalscreening af te nemen bij enkele meertalige studenten.

In eerste instantie was het de bedoeling dat iedere onderzoeker twee meertalige studenten zou screenen. Omdat de aanmelding van de meertalige studenten niet zo soepel verliep, is ook in verband met de tijd met zeven studenten genoeg genomen.

Het doel van deze afname was om de gebruiksvriendelijkheid van het instrument te testen wanneer deze werd afgenomen bij een meertalige student.

Ook hiervoor hebben de onderzoekers een zelfevaluatielijst ingevuld. Daarnaast is er de meertalige studenten gevraagd om een evaluatielijst in te vullen met vragen over de taalscreening.

Hieronder zullen deze vragen verder uitgewerkt worden.

1. Hoeveel tijd kost de afname van de taalscreening in totaal?

De afname bij de meertalige studenten nam meer tijd in beslag dan bij de Nederlandse proefpersonen. Dit had met name te maken met de uitgebreide anamnese en de meertaligheidsproblematiek.

De gemiddelde afnameduur van de gehele taalscreening is 50 minuten.

Als we dit vergelijken met de Nederlandstalige proefpersonen zien we dat de totale afnameduur twintig minuten langer in beslag neemt. Dit kan worden verklaard door de uitgebreide anamnese van de meertalige cliënten.

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde
Afnameduur	7 pers.	35 min.	65 min.	50,71 min.

Figuur 5. Overzicht afnameduur taalscreening meertalige proefpersonen

2. Afnameduur per onderdeel

De inleidende instructie ging bij de meeste cliënten erg snel. Een aantal cliënten vroegen om verdere uitleg waardoor de instructietijd iets langer werd. Gemiddeld duurde dit onderdeel 4 minuten.

De anamnese werd in de meeste gevallen in 15 minuten afgenomen. Ook dit wisselde in verband met de talige achtergrond van de cliënt. Als de cliënt slechts twee talen beheerste ging dit sneller dan wanneer de cliënt drie of vier talen beheerste.

De Peabody test werd afgenomen in gemiddeld 15 minuten. Dit komt overeen met de gemiddelde tijdsduur van de Nederlandstalige proefpersonen.

Net als bij de Nederlandstalige proefpersonen nam de spontane taal 5 minuten in beslag.

Het invullen van de vragenlijst duurde 5 minuten. Dit is langer dan het gemiddelde van de Nederlandstalige proefpersonen. De oorzaak hiervan kan zijn dat de stellingen vrij moeilijk geformuleerd waren, zodat de cliënten meer tijd nodig hadden om ze te lezen en te kunnen begrijpen. Bij dit onderdeel werd ook door een aantal cliënten om een toelichting gevraagd.

Het onderdeel geschreven taal nam net als bij de Nederlandstalige proefpersonen minder dan een minuut in beslag.

3. Ben je afgeweken van de instructie van de verschillende onderdelen?

De instructie was in vergelijking met de Nederlandstalige proefpersonen vaak iets langer. De onderdelen van de taalscreening werden meer uitgelegd en beschreven. Ook was er behoefte aan een duidelijke uitleg wat er van de cliënt verwacht werd. Vooral bij de vragenlijst werd een aantal keren om extra toelichting gevraagd.

4. Krijg je door middel van de geformuleerde vragen de informatie die je wilt weten?

De meningen van de onderzoekers lopen uiteen op het gebied van de anamnese. Eén onderzoeker vindt de anamnese te beknopt om een goed beeld van de persoon en de talige achtergrond te krijgen. Ook meent zij dat de informatie die je verkrijgt uit de anamnese zeer gering is. Doorvragen vindt zij dan ook heel erg belangrijk. Andere onderzoekers delen deze mening niet. Zij vinden de anamnese volledig genoeg, mogelijk zelfs te uitgebreid. Zeker wanneer een cliënt meerdere talen

beheerst leek het de onderzoekers minder zinvol om een uitgebreid overzicht te geven van de beheersing van deze talen. De taalscreening is immers gericht op het talig functioneren in de Nederlandse maatschappij.

5. Hoeveel tijd kostte de uitwerking van de taalscreening?

De interpretatie van de onderdelen anamnese, Peabody en de vragenlijst Talig Functioneren week in het algemeen niet veel af van de Nederlandstalige proefpersonen. Wel willen we benadrukken dat er meer tijd zal gaan zitten in het uitwerken van de spontane taal omdat door de meertaligheidsproblematiek de zinnen complexer zijn om te analyseren. Ditzelfde geldt voor het uitwerken van het schriftelijke deel. De tijd die de spontane taal in beslag neemt is gemiddeld 60 tot 70 minuten. Het schriftelijke deel neemt ongeveer 15 minuten in beslag.

	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde
Uitwerking	7 pers.	50 min.	140 min.	82,45 min.

Figuur 6. Overzicht uitwerkingstijd taalscreening meertalige proefpersonen

6. Is er voldoende schrijfruimte?

Op het scoreformulier is voldoende ruimte om de informatieve uit de anamneses te noteren. Hetzelfde geldt voor de uitwerking van de spontane taal.

7. Suggesties voor aanpassingen aan het scoreformulier?

Het scoreformulier is volledig en bruikbaar. De formulering van bepaalde onderdelen van de taalscreening zal echter aangepast moeten worden. Dit wordt nader toegelicht in de conclusie en aanbevelingen.

7.3.3 Evaluatielijst van de meertalige proefpersonen

De evaluatie die de meertalige proefpersonen moesten invullen na afname van de taalscreening, bestond uit een zestal vragen (bijlage 6).

Het doel van de evaluatielijst was om de gebruiksvriendelijkheid te meten bij de afname van meertalige studenten, waar deze taalscreening ook uiteindelijk voor bedoeld is.

De vragen waren gericht op de afnameduur, instructie, de ervaring van de proefpersoon en welke vervolgstappen de proefpersoon zou ondernemen voor advies en ondersteuning.

De evaluatielijst is door 7 meertalige studenten ingevuld. Alle studenten vonden de afnameduur prima en hadden hier verder geen opmerkingen over. Ook de instructie was helder en voor alle studenten was duidelijk wat er van hen verwacht werd.

Bij de vraag hoe men de taalscreening heeft ervaren werden er wisselende antwoorden gegeven. Eén student vond de taalscreening erg leerzaam, de ander vond hem makkelijk te doen. Ook gaven studenten aan benieuwd te zijn naar de uitslag van de taalscreening.

Over de vraag of men vervolgstappen zou ondernemen als blijkt dat de taal verbeterd kan worden, zouden alle studenten dit doen. Echter niet iedereen heeft een idee waar men terecht zou kunnen voor advies en ondersteuning. Slechts één student gaf aan dat ze een logopedist zou benaderen.

7.4 Conclusie en aanbevelingen

Aan het begin van het project ontvingen wij het concept van de taalscreening. Dit concept is tweemaal geëvalueerd en aangepast. Dit heeft geresulteerd in een bruikbaar taalscreeningsinstrument voor zowel onderzoeker als cliënt.

De instructie en afname van de taalscreening is helder. Omdat de taalscreening de woordenschat, spontane taal, schrijftaal en taalbegrip in kaart brengt, is het een volledig taalscreeningsinstrument dat de taal van een cliënt inzichtelijk maakt.

Tevens kan de taalscreening gebruiksvriendelijk worden genoemd voor de onderzoeker en de cliënt, op enkele punten na. Als belemmerende factor zien wij de tijd die de taalscreening in beslag neemt. De gemiddelde afname duur is 50 minuten. Wanneer de taalscreening enkel in de kliniek gebruikt wordt, is deze tijd nog te overzien aangezien daar een behandeltime van 45 minuten gehanteerd wordt. Echter wanneer de taalscreening gebruikt wordt in een vrijevestigde praktijk kan de taalscreening niet in één behandelsessie van 30 minuten worden afgenomen.

Vervolgens neemt de uitwerking van de taalscreening erg veel tijd in beslag, namelijk gemiddeld 80 minuten. De praktijk wijst uit dat de uitwerking van onderzoeken in eigen tijd plaats moeten vinden. Wij menen dat door deze belemmerende factor logopedisten de taalscreening minder snel zullen inzetten.

Wanneer de gebruiksvriendelijkheid wordt bekeken vanuit het oogpunt van de meertalige proefpersonen, blijkt het taalniveau van de geformuleerde stellingen en vragen van erg hoog niveau. Dit heeft twee nadelen: ten eerste heeft de cliënt meer tijd nodig om de stelling te lezen en te begrijpen, wat de afnameduur vergroot. Daarnaast verhoogt het de kans dat de cliënt het juiste antwoord gokt of klakkeloos iets invult. Dit heeft tot gevolg dat er een verkeerd beeld wordt geschept van het taalniveau van de cliënt.

Wij geven als aanbeveling om het onderdeel vragenlijst Talig Functioneren aan te passen aan het taalniveau van de doelgroep. Dit betekent dat de genoemde stellingen minder complex geformuleerd moeten worden.

8. Discussie en conclusie

Discussie

Onderzoeksgroep

Aan het normeringonderzoek hebben 53 proefpersonen deelgenomen. Of dit aantal proefpersonen daadwerkelijk de student aan de Hogeschool Utrecht representeert, is een discussiepunt. De Hogeschool Utrecht telde in 2009 ongeveer 39.000 studenten aan de 6 faculteiten (HU Jaarverslag, 2009). Er vanuit gaande dat dit aantal niet veel afwijkt van het aantal studenten in 2011, betekent dit dat de 53 geselecteerde proefpersonen slechts 0.1% van de populatie bedraagt. Mogelijk wordt hierdoor geen reëel beeld geschept van het taalniveau van de gemiddelde hbo- student aan de Hogeschool Utrecht.

Een ander discussiepunt betreft de in- en exclusiecriteria die zijn gehanteerd om de proefpersonen te werven. De vraag is of door het toepassen van deze criteria de gemiddelde hbo-student wordt weergegeven.

Taalscreening

Tussen de onderzoekers zijn er kleine verschillen in de interpretatie van de screeningsonderdelen geconstateerd. Er is geen onderzoek gedaan naar de significantie van deze verschillen. Nader onderzoek zal nog moeten plaatsvinden om de betrouwbaarheid en validiteit vast te stellen.

De afname van de taalscreening neemt gemiddeld 50 minuten in beslag. De behandeltijd in de kliniek bedraagt 45 minuten en een gemiddelde behandeling in de vrije vestiging duurt 30 minuten. Daarnaast kost de interpretatie gemiddeld 80 minuten. De vraag is of de 'lange' afname- en interpretatieduur een belemmerende invloed hebben op de implementatie in de praktijk.

De stellingen van de vragenlijst Talig Functioneren blijken te complex geformuleerd voor meertalige studenten. Dit verhoogt de kans dat de meertalige een onjuist antwoord geeft op de stelling, waardoor er mogelijk een verkeerd beeld wordt geschept van het taalniveau.

De Talige Startcompetenties hebben vastgesteld dat studenten aan het hbo incidentele fouten mogen maken op de onderdelen schrijf- en spreekvaardigheid. Wanneer we kijken naar de onderzoeksresultaten, kan worden gesteld dat de proefpersonen op de screeningsonderdelen spontane taal en schrijfvaardigheid niet voldoen aan deze eisen. We kunnen ons afvragen of de eisen die de Talige Startcompetenties stellen aan hbo-studenten, reëel zijn gezien de resultaten op de taalscreening.

Conclusie

Er kan worden vastgesteld dat de taalscreening een genormeerd en gebruiksvriendelijk instrument is om de taalproblemen van meertalige hbo-studenten in kaart te brengen. Ook kan het taalscreeningsinstrument geïmplementeerd worden in de opleidingskliniek Logopedie. Op deze manier draagt het taalscreeningsinstrument bij aan het algehele doel van het G5- project om het studierendement van meertalige hbo-studenten te verbeteren.

Het taalscreeningsinstrument toetst in aanvulling op de bestaande taaltoetsen ook de spreekvaardigheid. Hierdoor geeft de taalscreening een beter beeld van de taalvaardigheden.

Aanbevelingen

- In dit normeringsonderzoek kunnen geen conclusies worden verbonden aan de relatie tussen de factoren leeftijd, geslacht, faculteit en studiejaar in combinatie met de screeningsonderdelen. Door de kleine onderzoeksgroep; 0,1% van het totaal aantal studenten aan de Hogeschool Utrecht, kon geen betrouwbare conclusie verbonden worden aan de relatie tussen de hierboven genoemde factoren. Om hier een uitspraak over te doen, dient nader onderzoek plaats te vinden.
- Tevens wordt nader onderzoek geadviseerd om de betrouwbaarheid en validiteit van de norm te kunnen waarborgen.
- Persoonlijk hebben wij veel tijd nodig gehad om het onderdeel spontane taal goed te kunnen analyseren. Dit onderdeel bleek complexer te zijn dan wij vooraf hadden ingeschat. Wij doen een aanbeveling naar de opleidingskliniek om onderzoekers goed te instrueren voor de interpretatie voor dit onderdeel.
- De stellingen op de vragenlijst Talig Functioneren dienen eenvoudiger te worden geformuleerd, zodat de meertalige studenten de stellingen beter begrijpen en correct kunnen invullen.

Literatuurlijst

- Alderson, J.C. (2005). *Diagnosing foreign language proficiency: the interface between learning and assessment*. London: Continuum.
- Aoudi, S., Suttle W. & Vingerling, L. (2009). *Mix van Talen!?: Interculturele communicatie*. Utrecht: Hogeschool Utrecht.
- Appel, R. (1986). *Minderheden: Taal en Onderwijs*. Muiderberg: Coutinho.
- Appel, R. & Vermeer, A. (2004). *Tweede- taalverwerving en tweede- taalonderwijs*. Tweede druk. Bussum: Coutinho.
- Baalen, C. van, Beheydt, L. & Kalsbeek, A. van (2003). *Cultuur in taal : interculturele vaardigheden voor docenten Nederlands aan anderstaligen*. Utrecht :NCB.
- Beijer, J. (2007). *Mohamed en zijn medestudenten op de lerarenopleiding*. Verslag van vier casestudies. Onder de Loep, Opbrengsten uit het lectoraat, Lectoraat lesgeven in de multiculturele school, nr. 11.
- Beijer, J. & Gangaram Panday, R. (2010). *Generieke cursussen mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid*. Hogeschool Utrecht, Project HU- Loopbaankompas.
- Brouwere, L. de & VandeWalle, I. (2009). *Een evaluatie van de verstaanbaarheid bij NT2- leerders*. Masterproef logopedische en audiologische wetenschappen: Universiteit Leuven.
- Beijer, J. & Hajer, M. (2007). *Op weg naar taalbeleid in de Hogeschool Utrecht*. Notitie t.b.v. een plaatsbepaling van Loket Taal voor Studie en Beroep, HU- FE, Lectoraat Lesgeven in de Multiculturele School.
- Bonset, H. & Vries, H. de (2009). *Talige startcompetenties Hoger Onderwijs*. Enschede: SLO.
- Bogaard, M. (1997). *Van buiten, geleerd. Allochtone en buitenlandse studenten in het Nederlandse hoger onderwijs*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Bogaert, L.J.M. (2000). *Nederlands Logopedisch Lexicon*. Gulpen: SLF.
- Canale, M. & Swain, M. (1980). *Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing*. *Applied Linguistics*. London: Longman.
- Council of Europe, NederlandseTaalunie (vert.) (2008). *Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen*. Den Haag: NederlandseTaalunie.
- Dungen, L. van den & Verboog, M (1991). *Kinderen met taalontwikkelingsstoornissen*. Bussum: Coutinho.
- 't Hart, H., Boeije, H., Hox, J. (red.) (2005). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boomonderwijs.
- Hartveldt, D. (1990). *Kleine didaktiek voor het Nederlands als tweede taal*. Muiderberg: Coutinho.
- Hasselt, M. van (2007). *Taalontwikkeling van tweedetaalverwervers in het voortgezet onderwijs: De effectiviteit van taalstimulering door middel van taalgericht onderwijs*, Masterscriptie taal en ontwikkeling faculteit Letteren.
- Heuven, V.J. van & De Vries, J.W. (1981). *Begrijpelijkheid van buitenlanders: de rol van fonische versus niet- fonische factoren*. *Forum der letteren*, 22 (4), 309-320.
- Huhta, A., Luoma, S., Oscarson, M., Sajavaara, K., Takala, S. & Teasdale, A. (in voorbereiding). *DIALANG – A Diagnostic Language Assessment System for Learners*. In: *Case studies of the use of the Common European Framework*. J.C. Alderson (red.). Raad van Europa.
- Kalf, H. & Beer, J. de (2004). *Evidence- based logopedie: logopedisch handelen gebaseerd op wetenschappelijke evidentie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Kenworthy, J. (1987). *Teaching English Pronunciation*. London/ New York: Longman.
- Lalleman, J. (1986). *Tweede-taalverwerving*. In: *Minderheden: Taal en Onderwijs*. R. Appel (red.), Muiderberg: Coutinho.
- Meijer, D. & Noijons, J. (2006). *Het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen*, Taalunie.

- Norusis, M.J. (1992). *SPSS for Windows, version 9.0 advanced Statistics. Release 5*. Chicago: SPSS Inc.
- Nortier, J. (2009). *Nederland Meertalenland, feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid*. Amsterdam: Aksant.
- Peters, E. & Houtven, T. Van (2010). *Taalbeleid in het hoger onderwijs: de hype voorbij?*. Leuven/Den Haag: Acco.
- Schuurman, E. e.a. (2011). *Eerste Kamer der Staten- Generaal: Voorlopig verslag van de vaste commissie voor onderwijs, cultuur en wetenschapsbeleid*. 's- Gravenhage.
- Steinert, I. (1989). Het voortgezet onderwijs en het volwassen- onderwijs, Vaktaal: taal als teken. Het leren van en in een tweede taal cultureel benaderd. In: *Onderwijs aan anderstaligen*. M. Kienstra (red.). Dordrecht: Floris Publications Holland.
- Thio, K. & Verboog, M. (1993). *Verstaanbaar spreken, een handleiding uitspraakonderwijs voor docenten Nederlands als tweede taal*. Muiderberg: Coutinho.
- Veen, C. van, e.a. (2009). *Uitspraaktrainer in de les, uitspraakverbetering voor anderstaligen*. Amsterdam: Boom.
- Verboog, M. (1999). *Leren spreken: een didactische handleiding voor docenten NT2*. Bussum: Coutinho.
- Verboog, M & Gunawan, D. (2007). *Taal leren op Maat: Effectief lesgeven aan NT2- cursisten*. Bussum: Coutinho.
- Verhoeven, N. (2010). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden & technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: Boom onderwijs.
- Waterval, D. & Mohammed, M. (2009). *Binding van allochtone studenten creëert hoger studiesucces. Wat is diversiteitsbeleid en hoe kunt u het implementeren?*. CINOP, Centrum voor Innovatie van Opleidingen, Thema 2-09.
- Wijngaarden, A. van (2005). *Het jongen zag dat kikkertje uit de glas was: Het lidwoordgebruik in het Nederlands van NT2-leerders*. Universiteit Utrecht: Doctoraalscriptie Taal- en cultuurstudies.
- Zijlmans, L. (2003). *Welles/nietes, didactische grammatica voor NT2-docenten*. Amsterdam/Antwerpen: Intertaal.

Internetbronnen:

- Bonhof, G., Jong, H. de & Bogerd, J. (2009). *Jaarverslag HU*. Verkregen in juni, 2011 van: www.hu.nl
- Bonset, H. & Vries, H. de (2009). *Talige startcompetenties Hoger Onderwijs*. Enschede. Verkregen in Maart, 2011 van <http://www.slo.nl/organisatie/recentepublicaties/00081/>
- Keizer Communicatie (2008). *Over de drempels met Taal en Rekenen: Hoofdrapport van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen*, Enschede. Verkregen in Maart, 2010 van <http://www.malmberg.nl/Voortgezet-onderwijs/Methodes/Talen/Nederlands/Taallijnen/Taallijnen-en-het-Referentiekader-Taal.htm>
- Meijer, D. & Noijons, J. (2006). *Het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen*, Taalunie. Verkregen in Maart, 2011 van http://taalunieversum.org/onderwijs/gemeenschappelijk_europees_referentiekader
- Europees Referentie kader algemeen verkregen van www.erk.nl
- Expertgroep Doorlopende Leerlijnen algemeen verkregen van www.taalenrekenen.nl
- Taalloket algemeen, met verwijzingen naar DIALANG en Nedercom verkregen van www.taalloket.hu.nl
- Taaltoets Taalwinkel verkregen van www.taalwinkel.nl
- HU- Loopbaankompas verkregen van www.kiesactief.nl

Bijlage 1. Wervingsmail naar de proefpersonen

Helpen bij een normeringsonderzoek?!

Wij zijn 4 afstuderende logopediestudenten die op zoek zijn naar jou!

In het kader van ons afstudeerproject normeren we een taalscreeningsinstrument waarmee taalproblemen van meertalige hbo-studenten worden opgespoord. Voor het vastleggen van de norm onderzoeken wij de taal van de Nederlandstalige hbo-student.

Ben jij beschikbaar in de maand april en wil je jouw eigen taalniveau laten testen?

Voldoe jij aan de volgende criteria, dan zoeken wij jou!

- Geen taal/spraakproblemen aanwezig
- Afwezigheid van dyslexie en spellingsproblemen
- Nederlands als 1^e taal
- Geen ernstige studievertraging (≥ 2 jaar) of negatief studieadvies

Wat kun je verwachten

Tijdens de taalscreening doen we onderzoek naar jouw woordenschat, luister- en schrijfvaardigheden en taalgebruik. Tot slot krijg je persoonlijk advies en een kleinigheidje voor je medewerking.

We kijken uit naar jouw reactie naar het volgende

e-mail adres: evalynn.vanstokkom@student.hu.nl

Vriendelijke groeten,

Donna Antersijn
Benthe van Dommelen
Martine Geluk
Evalynn van Stokkom

Bijlage 2. Brief naar coördinatoren van de faculteiten van de HU

Logopediestudenten van de Hogeschool Utrecht
Bolognalaan 101
3584 CJ Utrecht
E-mail contactpersoon: evalynn.vanstokkom@student.hu.nl

Utrecht, 25 maart 2011

Betreft: Taalscreening hbo-studenten

Geachte.....,

Wij zijn vier 4^e jaars logopediestudenten aan de Hogeschool van Utrecht en werken momenteel aan ons afstudeerproject dat zich richt op de taal van hbo-studenten.
In deze mail willen we u informeren en vragen om uw medewerking.

Voor het verbeteren van het taalbeleid binnen de Hogeschool Utrecht (G5- project) is in 2010 binnen de opleiding Logopedie een concept van een taalscreeningsinstrument ontwikkeld, waarmee taalproblemen van meertalige studenten kunnen worden opgespoord. Uit eerdere studies blijkt dat meertalige hbo-studenten problemen ondervinden met het optimaal functioneren in het onderwijs door gebrek aan talige competenties. In dit taalscreeningsinstrument worden talige competenties onderzocht, die belangrijk zijn voor het deelnemen aan het onderwijs.

Vanuit het Lectoraat Logopedie zal een pilot gaan starten om de taalscreening te implementeren in de opleidingsklinieken Logopedie.

In ons afstudeerproject richten wij ons op het normeren van dit taalscreeningsinstrument. Hiervoor zoeken wij 20 Nederlandstalige hbo-studenten van uw opleiding.

Wij hopen dat u 20 studenten wilt selecteren voor ons onderzoek en ons hun e-mailadres wilt mailen.

De studenten dienen te voldoen aan de volgende criteria:

- Geen taal- spraakproblemen aanwezig
- Afwezigheid van dyslexie en spellingsproblemen
- Nederlands als 1^e taal
- Geen ernstige studievertraging (≥ 2 jaar) of voorlopig negatief studieadvies

Wanneer het niet mogelijk is om de studenten zelf te selecteren willen wij u vragen of u de wervingsmail – die in de bijlage is toegevoegd – wilt doormailen naar alle studenten van deze opleiding.

Alvast bedankt voor uw moeite en we kijken uit naar uw reactie.

Vriendelijke groeten,

Donna Antersijn, Benthe van Dommelen, Martine Geluk en Evalynn van Stokkom
Opdrachtgever: Gerda Bruinsma, Logopedist, Docent taalontwikkelingsstoornissen aan de HU
Projectbegeleider: Leonoor Oonk, Logopedist, Docent aan de HU

Graag uw reactie naar:

Contactpersoon: evalynn.vanstokkom@student.hu.nl

Bijlage 3. Overzicht proefpersonen taalscreening

Proefpersonen		Faculteit	Opleiding
1	E.D.	FMR	Maatschappij en Recht
2	N.W.	FMR	HBO rechten
3	A.L.	FMR	HBO Rechten
4	M.V.	FMR	Personeel en Arbeid
5	L.K.	FMR	Personeel en Arbeid
6	G.M.	FMR	Sociale Pedagogische Hulpverlening
7	J.H.	FMR	MWD –Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
1	M.D.	FEM	Commerciële Economie
2	F.V.	FEM	Commerciële Economie
3	K.D.	FEM	Commerciële economie
4	J.V.	FEM	International Business&Management
5	B.H.	FEM	International Business and Management
6	H.S.	FEM	Accountancy
7	A.B.	FEM	Accountancy
1	S.P.	FCJ	Communicatie en Management
2	R.P.	FCJ	Communicatie en Management
3	M.N.	FCJ	Communicatie en Management
4	R.D.	FCJ	Communicatie Management
5	F.S.	FCJ	Bedrijfscommunicatie
6	S.B.	FCJ	Journalistiek
7	M.C.	FCJ	Journalistiek
8	M.W.	FCJ	Communicatie en Mediadesign
1	A.W.	FE	Docent Engels
2	S.M.	FE	Docent Engels
3	M.V.	FE	Docent Engels
4	K.H.	FE	ALPO –Academische lerarenopleiding Primair Onderwijs
5	F.V.	FE	PABO
6	J.L.	FE	Docent biologie
7	M.Z.	FE	Docent scheikunde
8	M.C.	FE	Docent wiskunde
9	B.T.	FE	Docent natuurkunde
10	M.H.	FE	Docent natuurkunde
1	I.K.	FG	Medische hulpverlening
2	I.Z.	FG	Medische hulpverlening
3	S.B.	FG	Medische hulpverlening
4	M.J.	FG	Medische hulpverlening
5	M.V.	FG	Logopedie
6	J.V.	FG	Logopedie
7	C.G.	FG	Mondhygiëne
8	M.F.	FG	Farmakunde
9	D.C.	FG	Caesar Therapie

10	T.W	FG	Caesar Therapie
1	J.V.	NT	Chemie
2	N.E.	NT	Chemie
3	A.S.	NT	AOT-Techniek
4	G.K.	NT	PDE – Product Design and Engineering
5	D.J.	NT	PDE – Product Design and Engineering
6	C.M.	NT	EED – Electronic Engineering and Design
7	T.R.	NT	Werktuigbouwkunde
8	R.M.	NT	Elektrotechniek
9	R.G.	NT	Ruimtelijke ordening en planologie
10	D.W.	NT	Chemie
11	E.P.	NT	Analytische chemie

Totaal overzicht:

Faculteit	Afkorting	Aantal studenten
Maatschappij en Recht	FMR	7
Economie en Management	FEM	7
Communicatie en Journalistiek	FCJ	8
Educatie	FE	10
Gezondheidszorg	FG	10
Natuur en Techniek	NT	11
Totaal		53 proefpersonen

Bijlage 4. Scoreformulier volwassen NT2-sprekers

Naam:
Geboortedatum:
Geslacht:
Huidige opleiding:
Studiejaar:
Data onderzoek:
Naam onderzoeker:

Benodigdheden

- Peabody Picture Vocabulary Test – III – NL
- Voice Recorder
- Stopwatch
- Scoreformulieren
- Nederlandse tekst, meegenomen door de cliënt
- Pen en papier

Anamnese gegevens:

1. Welke vormen van onderwijs heeft de cliënt gevolgd:
Basisonderwijs (of een vergelijkbare vorm van onderwijs in het buitenland):
.....
.....

2. Middelbaar onderwijs (of een vergelijkbare vorm van onderwijs in het buitenland):
VMBO, Havo, VWO, MBO.....
In welke taal?.....

3. Eerder gevolgd hoger onderwijs:
HBO, Universiteit.....
Studie:.....
In welke taal?.....

Talige achtergrond:

4. Talen die de cliënt regelmatig spreekt en/of regelmatig gesproken heeft:.....
.....

5. Cliënt spreekt Nederlands sinds:.....

6. Welke taal beschouwt de cliënt als moedertaal?

7. Hoe goed vindt de cliënt dat hij/zij de verschillende talen begrijpt? Het gaat hierbij om de gesproken taal. Schrijf er telkens bij welke taal het is.

Eerste taal:.....
.....
.....
.....

Tweede taal:.....
.....
.....
.....

Derde taal:.....
.....
.....
.....

8. Hoe goed vindt de cliënt dat hij/zij de verschillende talen spreekt? Schrijf er telkens bij welke taal het is.

Eerste taal:.....
.....
.....
.....

Tweede taal:.....

.....

.....

.....

Derde taal:.....

.....

.....

.....

9. Hoe goed vindt de cliënt dat hij/zij kan lezen in de verschillende talen?
Schrijf er telkens bij welke taal het is.

Eerste taal:.....

.....

.....

.....

Tweede taal:.....

.....

.....

.....

Derde taal:.....

.....

.....

.....

- 10.Hoe goed vindt de cliënt dat hij/zij kan schrijven in de verschillende talen?
Schrijf er telkens bij welke taal het is.

Eerste taal:.....

.....

.....

.....

Tweede taal:.....

.....

.....

.....

Derde taal:.....

.....

.....

.....

11.Welke talen spreekt de cliënt op dit moment in verschillende situaties
(omschrijf de situaties en de taal of talen die daarbij gesproken
wordt/worden).

Thuis:.....

.....

Tijdens studie:.....

.....

Tijdens betaalde werkzaamheden/vrijwilligerswerk:.....

.....

Tijdens andere bezigheden (schrijf erbij welke bezigheden):.....

.....

12.Welke talen wil de cliënt goed beheersen?.....

.....

13.Hoe heeft de cliënt Nederlands geleerd (bijvoorbeeld door cursussen
(schrijf erbij welke), op school, van familie enz.)? Er kunnen meerdere
zaken genoemd worden.

.....

.....

.....

14.Welke problemen ervaart de cliënt met het Nederlands?

.....

.....

.....

15.Welke wensen heeft de cliënt ten aanzien van het Nederlands?

.....

.....

.....

Overige anamnese gegevens:

[illegible]

Onderzoeksonderdelen

Peabody Picture Vocabulary Test- III- NL:

Instructie: U ziet steeds vier plaatjes. Ik noem een woord en u mag het juiste plaatje aanwijzen.

Ruwe score:	
WBQ:	
Percentiel:	
Opvallendheden:	

1. Spontane taal

Vraag de cliënt om 5 minuten iets te vertellen over een onderwerp dat gerelateerd is aan zijn studie. Maak hiervan een opname. Laat de cliënt het woord voeren en onderbreek hem alleen bij onduidelijkheden.

Instructie: U mag zo beginnen met vertellen. Ik maak hier een opname van en geef aan wanneer u mag stoppen met vertellen. Ik zal u zo veel mogelijk zelf aan het woord laten en u niet onderbreken.

Om een goed beeld te krijgen van de spontane taal moeten 20 uitingen geanalyseerd worden. Hieronder vind u de ruimte om dit transcriberen, dit kan echter ook digitaal uitgewerkt worden.

This image shows a full page of a document template designed for handwritten notes or essays. It features approximately 28 evenly spaced, thin grey horizontal lines extending across the width of the page. The margins are consistent on all sides, providing ample space for writing. There are no pre-printed questions, headings, or other markings on the page.

[illegible]

Morfosyntaxis

Beoordeel de uitgeschreven uitingen op complexiteit en ongrammaticaliteit.

Complexiteit:

Complexiteit	Uitingsnummer	Aantal
Nevenschikkende zinnen		
Onderschikkende zinnen		
Verleden tijd correct gebruikt (ja/nee)		

Vb. nevenschikkende zin:

Hij gaat naar bed, want hij is moe. (tussen hij gaat en hij is kan geen ander woord worden gezet)

(twee hoofdzinnen verbonden met een voegwoord, je kan niks tussen pv. en ond. zetten)

Vb. onderschikkende zin:

Hij gaat naar bed, omdat hij moe is. (tussen hij en is staat nu moe, pv is naar achter geplaatst)

(Een hoofd- en bijzin waarin de pv. in de bijzin achterin komt te staan)

Ongrammaticaliteit:

Welke fouten zitten er in de morfologie en syntaxis? Vermeld het nummer van de uiting waar je de fout hebt geconstateerd. Soms kunnen er in één uiting meerdere fouten zitten. Schrijf het nummer van de uiting dan op meerdere plaatsen op.

Ernstige fouten	Uitingsnummer	Aantal
foutieve woordvolgorde in de zin:		
weglaten van woorden of zinsdelen:		
congruentiefouten (de persoonsvorm komt niet overeen met het onderwerp van de zin):		
fouten in de vervoeging van werkwoorden (ook in de vorm van het voltooid deelwoord):		
fouten in het meervoud van het zelfstandig naamwoord:		
overige ernstige fouten in morfologie en syntaxis (vermeld de fout bij het nummer van de uiting):		

Totaalscore:.....

Lichte fouten	Uitingsnummer	Aantal
fouten in het gebruik van het lidwoord: (de, het, een)		
fouten in het gebruik van voornaamwoorden: (die, dat, deze, hij, zij)		
overige lichte fouten in morfologie en syntaxis (vermeld de fout bij het nummer van de uiting):		

Totaalscore:.....

Lexicon/semantiek

De cliënt kan vlot en duidelijk een boodschap overbrengen die gerelateerd is aan zijn/haar studie.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Opvallendheden:.....

De cliënt kiest adequaat passende woorden om zijn boodschap over te brengen.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Opvallendheden:.....

De cliënt gebruikt omschrijvingen en parafraseringen om hiaten in zijn vaktaal te verbergen. (als je niet op een woord kan komen wel de boodschap duidelijk kunnen maken – omschrijving geven)

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Opvallendheden:.....

De cliënt heeft in zijn monoloog een herkenbare structuur weergegeven: de gedachtegang is in grote lijnen logisch en consequent met hier en daar een niet hinderlijk zijspoor.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Opvallendheden:.....

Totaalscore:.....

Pragmatiek

De cliënt corrigeert in zijn monoloog vergissingen en onduidelijkheden wanneer hij deze zelf opmerkt of de reactie van het publiek daartoe aanleiding geeft.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Opvallendheden:.....

Totaalscore:.....

2. Vragenlijst Talig Functioneren hbo-studenten (in het Nederlands)

Bepaal in hoeverre u het eens bent met de uitspraken. Alle uitspraken hebben betrekking op situaties waarin het Nederlands de geschreven of gesproken taal is. Zet een cirkel om het cijfer dat van toepassing is.

1 = erg oneens

2 = oneens

3 = neutraal

4 = mee eens

5 = helemaal mee eens

Tekstbegrip

Ik kan de teksten die ik voor mijn studie moet lezen in een vlot tempo lezen	1	2	3	4	5
Ik begrijp de teksten die ik voor mijn studie moet lezen goed	1	2	3	4	5
Ik zoek bijna nooit een woord op als ik een tekst lees	1	2	3	4	5
Ik kan hoofd- en bijzaken onderscheiden in de tekst	1	2	3	4	5
Ik kan de informatie uit een tekst onthouden en reproduceren op een toets	1	2	3	4	5

Totaalscore:.....

Lexicon/semantiek gesproken taal

Ik kan de uitleg van docenten tijdens de lessen goed volgen	1	2	3	4	5
Ik kan de hoorcolleges goed volgen	1	2	3	4	5
Ik kan tijdens lessen en hoorcolleges aantekeningen maken waarmee ik me goed kan voorbereiden op de toets	1	2	3	4	5
Ik heb in het Nederlands geen moeite met het uitdrukken van wat ik wil zeggen	1	2	3	4	5
Ik heb het gevoel dat anderen me altijd goed begrijpen	1	2	3	4	5
Ik hoef niet lang na te denken voordat ik op woorden kan komen	1	2	3	4	5

Totaalscore:.....

Pragmatiek

Ik stel vragen aan de docent of aan medeleerlingen als ik denk dat ik een tekst niet goed begrepen heb	1	2	3	4	5
Ik vraag het meteen in de les als ik de docent niet goed begrepen heb	1	2	3	4	5
Ik kan actief deelnemen aan gesprekken in het kader van een project, werkgroep of stage en de evaluatie daarvan	1	2	3	4	5
Ik kan in een gesprek informatie vragen of geven	1	2	3	4	5
Ik kan in een gesprek mijn mening geven en anderen overtuigen.	1	2	3	4	5
Ik kan actief deelnemen aan discussies, debatten en overleg in kleinere of grotere groepen, ook als voorzitter of notulist.	1	2	3	4	5
In de samenwerking met medestudenten is mijn beheersing van de Nederlandse taal geen probleem	1	2	3	4	5

Totaalscore:.....

3. Schrijfvaardigheid

Laat de cliënt een Nederlandse tekst meenemen die hij zelf in het kader van zijn studie geschreven heeft (ongeveer 1 A4). Vraag vooraf waarvoor de tekst geschreven is.

Geschreven taal

Bepaal of de cliënt de gevraagde items onvoldoende/matig/voldoende beheerst. Omcirkel wat van toepassing is en geef een toelichting.

1. De cliënt geeft de tekst een herkenbare structuur mee: de gedachtegang is in grote lijnen logisch en consequent met hier en daar een niet hinderlijk zijspoor.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Toelichting:.....

2. De cliënt geeft relaties als oorzaak/gevolg, voor- en nadelen, overeenkomst en vergelijking duidelijk aan.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Toelichting:.....

3. De cliënt geeft het verband tussen zinnen en zinsdelen over het algemeen goed aan door het gebruik van juiste verwijs- en verbindingswoorden (woorden zoals eerst, daarna, vervolgens; of: omdat, als...dan, toen).

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Toelichting:.....

4. De cliënt verbindt alinea's tot een samenhangend betoog (het verhaal mag dus niet 'van de hak op de tak' springen).

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Toelichting:.....

5. De cliënt hanteert inzichtelijke argumentatieschema's. Dat betekent dat het duidelijk is welke argumenten de schrijver heeft. De argumenten kloppen met de stelling en zijn logisch beschreven.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Toelichting:.....

6. De cliënt past register juist en consequent toe: het taalgebruik past binnen de gegeven situatie, is afgestemd op de lezers van de tekst en is consistent in toon, doel en genre.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Toelichting:.....

7a.

Fouten	Vorm	Aantal
Grammatica		

Noteer in bovenstaand schema het aantal fouten in de grammatica. Geef ook de vorm van de fout aan. Wanneer er meer dan 4 fouten worden gemaakt, scoort de cliënt bij uitspraak 7b 'onvoldoende'. Heeft men 2 of 3 fouten dan scoort de cliënt 'matig'. Bij 0 tot 2 fouten scoort de cliënt 'voldoende'.

7b.

De cliënt beheerst de grammatica goed: slechts incidentele vergissingen en kleine onvolkomenheden in de zinsstructuur komen voor.

1 onvoldoende	2 matig	3 voldoende
---------------	---------	-------------

Toelichting:.....

Totaalscore:.....

8. De cliënt maakt weinig fouten op het gebied van spelling en interpunctie.

Fouten	Vorm	Aantal
Spelling		
Interpunctie		

Noteer in bovenstaand schema het aantal spellings- en interpunctiefouten. Geef ook de vorm van de fout aan.

Score overzicht

Naam cliënt:	
Geslacht:	
Leeftijd:	
Studiejaar:	
Peabody	
- Ruwe score	
- WBQ	
- Percentiel	
Spontane taal	
- Nevenschikkende zinnen (aantal)	
- Onderschikkende zinnen (aantal)	
- Ernstige fouten (aantal)	
- Lichte fouten (aantal)	
- Lexicon/semantiek (totaalscore)	
- Pragmatiek (score)	
Vragenlijst talig functioneren	
- Tekstbegrip (totaalscore)	
- Lexicon/semantiek (totaalscore)	
- Pragmatiek (totaalscore)	
Schrijfvaardigheid	
- Geschreven taal (1 t/m vraag 7)	
- Grammaticale fouten (totaal aantal)	
- Spellingfouten (totaal aantal)	
- Interpunctiefouten (totaal aantal)	

© Utrecht, 2011

De auteurs verklaren het volledige auteursrecht op hun werk te bezitten. Zij vrijwaren de opleiding Logopedie van de Hogeschool Utrecht voor alle vorderingen van derden betreffende de inhoud en vorm van de producten. Vermenigvuldiging en verspreiding van het product, is zonder toestemming van de afdeling Logopedie, projectbegeleiders en auteurs in gezamenlijk overleg, niet toegestaan. De auteurs zullen bij een eventuele publicatie, gebaseerd op het product, de afdeling logopedie slechts vermelden na verleende toestemming.

Bijlage 5. Evaluatielijst onderzoekers

Naam onderzoeker:

Datum:

1) Hoeveel tijd kost de afname van de taalscreening in totaal?

Vanaf binnenkomst tot afscheid.

--

2) Afnameduur per onderdeel:

1. Inleidende instructie
2. Anamnese
3. Spontane taal
4. Vragenlijst

3) Ben je afgeweken van de instructie van de verschillende onderdelen?

- ☐ Ja, welk onderdeel:
- ☐ Waarom:
- ☐ Nee

4) Krijg je door middel van de geformuleerde vragen de informatie die je wilt weten?

- ☐ Ja , toelichting:
- ☐ Nee
- ☐ Overig

5) Hoeveel tijd kostte de interpretatie van elk onderdeel?

1. Spontane taal; taalsample
2. Spontane taal; morfosyntaxis
3. Spontane taal; lexicon/semantiek
4. Spontane taal; pragmatiek
5. Geschreven taal

--

6) Is er voldoende schrijfruimte?

Ja

Nee

7) Zijn er suggesties voor aanpassingen aan het scoreformulier?

--

Bijlage 6. Evaluatielijst meertalige proefpersonen

Leeftijd:

Man/vrouw:

Opleiding:

1) Wat vond je van de afnameduur?

- ☐ Prima
- ☐ Te lang want:
- ☐ Suggesties:

2) Was de instructie helder?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Soms

3) Was het duidelijk wat er van je verwacht werd?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Soms

4) Hoe heb je de taalscreening ervaren?

5) Zou je vervolgstappen ondernemen als blijkt dat je taal verbeterd kan worden?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

6) Waar zou je heen gaan voor advies en ondersteuning?

Bijlage 7. Enquête opleidingskliniek

In het kader van het G5 project is in 2010 een concept van een taalscreeningsinstrument ontwikkeld, waarmee taalproblemen van volwassen NT2-sprekers kunnen worden opgespoord.

In ons afstudeerproject richten wij ons op het normeren en evalueren van dit concept, het inventariseren van de eisen die aan een hbo-student wordt gesteld op het gebied van taal en leveren we een handleiding en video die gebruikt kunnen worden bij het afnemen van de taalscreening.

Door deze vragen in het project te beantwoorden, kan het instrument geïmplementeerd worden in de kliniek, zodat studenten met taalproblemen vroegtijdig behandeld kunnen worden. Op deze manier willen wij meewerken aan de doelstelling van het G5-project namelijk het verbeteren van het studierendement van allochtone hbo-studenten.

Naar aanleiding van ons project hebben we verschillende onderzoeksvragen opgesteld. Eén daarvan is het inventariseren van de taal- en spraakproblemen bij NT2- sprekers en de rol die de opleidingskliniek speelt bij het behandelen van deze twee aspecten.

U zou ons erg helpen door onderstaande vragen te beantwoorden.

Naam.....

Datum.....

1. Wat is uw functie met betrekking tot de opleidingskliniek Logopedie?
2. Kunt u een schatting geven van het gemiddelde aantal aanmeldingen van NT2- sprekers per blok van 10 weken in de opleidingskliniek?
3. Wat zijn de meest voorkomende problemen waarmee NT2- sprekers zich aanmelden?
4. Welke problemen van NT2- sprekers worden ook daadwerkelijk behandeld in de kliniek?
5. Welke methoden hanteren jullie om de NT2- sprekers te onderzoeken en te behandelen?
6. Geven deze instrumenten alle informatie die nodig is om een behandeling op te starten, en waarom?
7. Verwacht u dat er behoefte is aan onderzoek en behandeling van de taal van een NT2- spreker?
8. Kunnen de problemen op het gebied van taal en spraak samengenomen worden in de behandeling?

9. Welk aspect (taal of spraak) heeft volgens u de hoogste prioriteit in de behandeling?
10. Welke resultaten verwacht u als er in de behandeling een combinatie gemaakt wordt van taal en spraak?

Hartelijk bedankt voor het invullen van deze enquête!

Vriendelijke groeten,

Donna Antersijn,
Benthe van Dommelen,
Martine Geluk,
Evalynn van Stokkom.

Bijlage 8. Individuele bijdrage aan het project

1. Scriptie: Taalscreening voor volwassen NT2- sprekers; een normeringsonderzoek

Onderdeel	Wie
Lay-out	Allen
Voorwoord	Martine, Benthe
Samenvatting	Allen
Summary	Donna
H1 Inleiding	Martine , Benthe
H 2 Methode	Donna, Evalynn
H 3 Taalniveau van de NL student	Evalynn
H 4 Taaltoetsen op de HU	Donna
H5 Relatie taal en spraak	Martine en Benthe
H6 Normering	Allen
H7 Gebruiksvriendelijkheid	Martine en Benthe
H8 Discussie en Conclusie	Allen

2. 'Taalscreening voor volwassen NT2- sprekers'

Allen

3. Instructievideo

Martine en Benthe

4. Handleiding 'Taalscreening voor volwassen NT2-sprekers'

Allen

Bijlage 9 Normtabellen

Peabody Picture Vocabulary Test

Vooraf dient het woordbegripsquotiënt (WBQ) opgezocht te worden in de handleiding van de Peabody Picture Vocabulary Test III.

	-2SD	-1SD	Gemiddeld	+1 SD	+2 SD
WBQ *(SD= 8,7)	88-95	96-104	105	106-114	115-122

*Gehanteerde standaarddeviatie (SD) om de norm te bepalen.

Spontane taal

- Morfosyntaxis

	-2SD	-1SD	Gemiddeld	+1 SD	+2 SD
Ernstige fouten *(SD= 2,4)	6-8	4-5	3	1-2	-
Lichte fouten *(SD= 1,04)	3	2	1	0	-
Nevenschikking *(SD=2,7)	4-5	6-8	9	10-12	13-14
Onderschikking *(SD=1,8)	0	1-2	3	4-5	6-7

*Gehanteerde standaarddeviatie (SD) om de norm te bepalen.

- Lexicon/Semantiek en Pragmatiek

De norm die is gesteld, is dat men geen 'onvoldoende' mag scoren op de stellingen bij lexicon/semantiek en pragmatiek. De stellingen waarop 'matig' wordt gescoord, dienen als aandachtspunt meegenomen te worden in het vervolgtraject. De vragenlijsten moeten dus per stelling op inhoud worden bekeken. Deze norm is gesteld op basis van de talige startcompetenties (Bonset & de Vries, 2009).

Vragenlijst talig functioneren

- Tekstbegrip, Lexicon/Semantiek en Pragmatiek

De norm die gesteld is voor de vragenlijst talig functioneren is dat men geen 1 of 2 mag scoren op de uitspraken van tekstbegrip, lexicon/semantiek en pragmatiek. Om goed te kunnen functioneren in het hbo, wordt er van de cliënt verwacht dat hij overal een score van 3, 4 of 5 moet hebben. De stellingen waar de cliënt zichzelf een score van 1 of 2 toekent, kunnen een indicatie zijn voor het ervaren van problemen in het onderwijs. De onderzoeker wordt geadviseerd om hierop door te vragen en dit nader te onderzoeken.

De norm is gesteld op basis van de talige startcompetenties (Bonset & de Vries, 2009).

Schrijfvaardigheid

- *Geschreven taal (vraag 1 t/m 7)*

Op basis van de talige startcompetenties (Bonset & de Vries, 2009), is de norm gesteld dat op alle uitspraken 'voldoende' gescoord moet worden. Wanneer er 'matig' of 'onvoldoende' wordt gescoord, dient dit als aandachtspunt te worden meegenomen.

Uitspraak 7 kan enkel ingevuld worden nadat de grammaticale fouten zijn berekend.

Onderstaand tabel geeft het gemiddelde aantal fouten en de standaarddeviatie overzichtelijk weer.

Wanneer er meer dan 4 fouten worden gemaakt, scoort de cliënt bij uitspraak 7 'onvoldoende'. Heeft men 2 of 3 fouten dan scoort de cliënt 'matig'. Bij 0 tot 2 fouten scoort de cliënt 'voldoende'.

	-2SD	-1SD	Gemiddeld	+1 SD	+2 SD
Grammaticale fouten * (SD= 1,82)	5-6	3-4	2	0-1	-

*Gehanteerde standaarddeviatie (SD) om de norm te bepalen.

- Spelling- en interpunctiefouten

	-2SD	-1SD	Gemiddeld	+1 SD	+2 SD
Spellingsfouten * (SD= 1,1)	3	2	1	0	-
Interpunctiefouten * (SD= 3,1)	7-9	4-6	3	0-2	-

*Gehanteerde standaarddeviatie (SD) om de norm te bepalen.

Scoreliniaal	
-2 SD	Laag
-1 SD	Ondergemiddeld
-1 SD +1 SD	Gemiddeld
+ 1 SD	Bovengemiddeld
+ 2 SD	Hoog

Bron: (van den Dungen, 2008)